

Onsdagen den 20 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 12 dennes.

Herr Sahlin: Jag får värdsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under fjorton dagar, räknade från och med morgondagen.

Denna anhållan bifölls.

Herr Cassel: Äfven jag får värdsamt anhålla om ledighet under tolf dagar från och med nästa fredag.

Jemväl härtill gaf Kammaren sitt samtycke.

Företogs val af ytterligare fyra suppleanter i Stats-Utskottet; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Brummer med 46 röster,

Grefve Lagerberg „ 46 „

Herr von Hofsten „ 44 „

„ Peyron, A. „ 44 „

sedan genom särskilda lottningar ordningen mellan dem, som erhållit lika röster, blifvit bestämd.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets den 13 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 31, dels i fråga om anslag till fortsättande af arbetena å östra och norra stambanorna, dels i anledning af väckta motioner om lån till enskilda jernvägsanläggningar.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 13 och 15 dennes bordlagda memorial N:o 32, i anledning af återremiss å 9:de punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 9.

Grefve af Ugglas: Såsom Kammaren redan förra gången, då denna fråga här förevar, erfor genom chefens för Sjöförsvars-departementet då gjorda framställning, har denna fråga kommit i något förändrad ställning mot hvad den var, då Utskottet afgaf sitt första utlåtande. Utskottet yttrade då, att frågan saknade utredning. Nu har en sådan skett för så vidt angår verkstadshusen och strändernas ordnande, men deremot har ännu icke frågan om dockanläggningen till hufvudsaklig pröfning hos Kongl. Maj:t förevarit. Under sådana förhållanden och då Stats-Utskottets förra utlåtande redan blifvit af Andra Kammaren bifallet, får jag föreslå, att äfven Första Kammaren måtte bifalla Stats-Utskottets hemställan i dess utlåtande N:o 9 och således afslå Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, biföll Kammaren Stats-Utskottets hemställan i 9:de punkten af utlåtandet N:o 9.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets den 13 och 15 dennes bordlagda memorial N:o 33, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor, rörande anslagen under Riksstatens fjerde, femte och sjette hufvudtitlar; godkände Kammaren de i 1:sta--13:de punkterna föreslagna voteringspropositioner och lade den 14:de punkten till handlingarne.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning kl. 7 e. m.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 15 och 16 dennes bordlagda utlåtande N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående jordafsöndring från militiebostället Harg i Östergötlands län.

Herr von Gegerfelt: Om Kammaren, såsom jag förmodar, bifaller mom. a) i det nu föredragna betänkandet, har derigenom ett ovilkorligt godkännande skett af Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition; och vid sådant förhållande synes mig någon vidare åtgärd med anledning af samma proposition icke böra ega rum. I andra momentet har Utskottet likväl tillstyrkt en skrifvelse, som icke egentligen rör den nu förevarande frågan, utan endast afser

att åstadkomma en allmän föreskrift för framtiden angående jordafsöndringar från kronan tillhöriga lägenheter. Om en framställning, såsom här skett, göres i sammanhang med pröfningen af Kongl. Maj:ts proposition i nu föreliggande ämne, får den något litet tycke af att vara en anmärkning mot det förfaringssätt, som vidtagits vid jordafsöndringen från militiebostället Harg, ity att den årliga afgälden vid denna jordafsöndring blifvit bestämd icke i penningar utan i spanmål. Det är visserligen sannt, att genom 1869 års Kongl. förordning föreskrift meddelats derom, att grundräntor och kronotionde skola förvandlas i penningar, men deremot står icke denna bestämmelse i harmoni med 1864 års Kongl. förordning om jordafsöndring, hvilken förordning föreskrifver att sådan afgäld ovilkorligen skall sättas i spanmål.

Frågan är i alla händelser af så liten vikt, att särskild framställning derom till Kongl. Maj:t icke synes mig behövas. Då här till kommer, att icke någon motion blifvit väckt i detta ämne, samt Stats-Utskottet i sådana frågor icke eger taga initiativ, får jag vördsammt anhålla, att mom. a) måtte bifallas, men mom. b) afslås.

Grefve af Ugglas: Den siste talaren stödde sina anmärkingar mot Stats-Utskottets betänkande hufvudsakligen derpå, att denna fråga icke skulle stå i sammanhang med Kongl. Maj:ts proposition och att i följd deraf något yttrande i principfrågan icke hade bort af Stats-Utskottet afgifvas, då Stats-Utskottet icke i sådana frågor hade motionsrätt. I afseende å hans uppfattning, att den ifrågasatta skrifvelsen icke skulle stå i sammanhang med Kongl. Maj:ts proposition, får jag likväl säga, att jag tror han misstagit sig. Kongl. Maj:t har under denna riksdag framställt åtskilliga propositioner angående jordafsöndringar från kronan tillhöriga lägenheter. Vid några af dessa afsöndringar är afgälden bestämd i penningar, men vid andra åter i spanmål. När Stats-Utskottet haft att pröfva detta, har Utskottet väl afven haft rättighet att tillse sättet för afgäldens utgörande och, om det funnes lämpligt att för framtiden i ett eller annat hänseende föreslå förändrade bestämmelser, derom uttala en mening. Att häruti skulle ligga ett ogillande af Kongl. Maj:ts sätt att gå till väga, måtte så mycket mera vara ett oriktigt föreställningssätt, som Utskottet under återopande af nu gällande förordning om jordafsöndringar tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts nädiga proposition. Här af synes således framgå, att Utskottet icke på något sätt angifvit, att Kongl. Maj:t vid afgifvandet af denna proposition handlat orätt.

En annan fråga torde åter vara, huruvida det icke för räkenskapernas förenkling vore bättre, att alla sådana årliga afgälder sattes i penningar, och icke i spanmål, för att sedan efter förvandling utgå i penningar. Att det för staten vore förmånligt, att de bestämdes i penningar, torde väl vara alldeles gifvet. När betänkandet första gången inkom från Utskottets inkomstafdelning, hade detsamma en skarpare form än det för närvarande har, enär orden för "*så vidt ske kan*" icke då funnos. Betänkandet innehöll endast, att Kongl. Maj:t ville föranstalta derom, "att vid framdeles skeende afsöndringar

af mark från kronan tillhöriga lägenheter den årliga afgälden måtte varda i penningar bestämd⁴. Genom de sedermera tillsatta orden trodde man sig hafva undvikit den anmärkning som framställdes, att det icke alltid stod i Kongl. Maj:ts skön att bestämma afgälden i penningar, enär tredje mans rätt deraf kunde blifva berörd, då nemligen boställsinnehafvare icke rättvisligen kunde fräntagas en jord, som förut gifvit honom viss afkomst, utan att i stället erhålla en ersättning, som motsvarade hvad denna jord förut renderat. Om man åter skulle anse det vara önskligare och redigare att, när afsöndringen gällde en obetydlighet af t. ex. endast ett tunland, bestämma afgälden i penningar, skulle man kunna gå så till väga, att penningebeloppet åsattes, icke efter statens förvädlingspris, utan efter en ungefärlig beräkning af tio års medelmarkegångspris till ett belopp, utgörande hvad man ansåg boställsinnehafvaren kunnat förut påräkna i inkomst af det afsöndrade jordstycket. Om man således bifaller Stats-Utskottets betänkande efter dess nuvarande lydelse, d. v. s. sedan orden "*så vidt ske kan*" blifvit dit insatta, har man endast anvisat det sätt, hvarpå man önskar att Kongl. Maj:t i vanliga fall måtte tillvägagå.

Jag medgifver, att skrifvelseförslaget är af ganska liten vikt, då de ifrågavarande jordafsöndringarne väl icke torde vara af någon särdeles betydelse samt den tid icke torde vara så långt aflägsen, när boställen i allmänhet komma att ingå till staten; men något godt tror jag dock, att den alltid kan verka. Då för öfrigt Stats-Utskottet haft full befogenhet att upptaga frågan i sammanhang med Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition, tror jag äfven att Kamraren skulle kunna bifalla hvad Stats-Utskottet här föreslagit: och anhåller jag om proposition derå.

Herr Montgomery-Cederhielm: Efter den fullkomliga utredning af frågan, hvilken blifvit lemnad af den siste talaren har jag ganska litet att tillägga. Jag vill endast erinra, att sådana fall förut hafva förekommit, då Kongl. Maj:t föreslagit afgälden att utgå endast i penningar, och att detta äfven af Kamraren bifallits. Så var t. ex. förhållandet med den icke länge sedan bifallna jordafsöndringen till utvidgningen af Sänga-mo exercisplats, då afgälden sattes endast i penningar till ett för alltid bestämdt belopp.

Herr von Gegerfelt yttrade, att frågan icke vore af någon särdeles stor vikt. Jag vill medgifva, att i allmänhet hvar och en af de jordafsöndringar, som underställas Riksdagens pröfning, rör sig omkring en ganska ringa siffra, men deremot blifver frågan af större vikt, om man sammanräknar alla de jordafsöndringar, som med anledning af Kongl. propositioner vid hvarje riksdag förekomma. Otvifvelaktigt skulle det också leda till ordning och reda, om afgälden en gång för alla bestämdes till ett visst belopp i penningar i stället för spanmål.

Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr von Gegerfelt: Hufvudsakliga skälet, hvarför jag anser mom. b) icke böra bifallas, är det, att jag är öfvertygad om, att

Kongl. Maj:t, utan någon påminnelse från Riksdagens sida, tillgodoser hvad som är för staten nyttigast och hvad som bäst leder till enkelhet. Jag anser mig föröfrigt icke med min röst böra bidraga till att Riksdagen lägger sig i en mängd smådetaljer uti frågor, hvilkas afgörande tillkommer Kongl. Maj:t.

Hvad den formela sidan af saken angår, kan jag icke underlåta att ännu en gång erinra, att då Riksdagen godkänt Kongl. Maj:ts proposition om ifrågavarande upplåtelse af kronojord på bestämda villkor, så är genom detta Riksdagens svar den Kongl. propositionen i sin helhet besvarad. Hade Riksdagen deremot svarat, att upplåtelsen endast bifölles på vissa *förändrade* villkor, eller hade Kongl. Maj:t föreslagit en allmän bestämmelse angående dylika upplåtelser, men denna bestämmelse icke af Riksdagen gillats, hade en skrifvelse sådan som den förevarande kunnat vara på sin plats.

Jag yrkar fortfarande afslag å punkten b).

Grefve Mörner, Carl Göran: Den siste talaren tycktes mig stödja sitt yrkande hufvudsakligen derpå, att frågan om afgäldens bestämmande i penningar eller spannmål endast skulle bero af Kongl. Maj:t. Sjelfva den nädiga propositionen är likväl ett talande bevis på att Riksdagen bör yttra sig i frågan. Jag skulle i sjelfva saken fullkomligen hafva delat samme talares åsigt, om Stats-Utskottet gått litet längre och genast tillämpat sin princip; men då Utskottet icke så gjort och då principen synes mig riktig, bör Kammaren väl icke lägga den under bordet.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att som det förevarande utlåtandets tvänne moment gjorts till föremål för särskilda yrkanden, delning af propositionen komme att ega rum; och hade, hvad först beträffade mom. a), endast bifall till detsamma blifvit begärdt.

Härefter blef proposition på bifall till momentet a) framställd och med ja besvarad.

Sedermera förmälde Herr Grefven och Talmannen, att, hvad åter angick mom. b), yrkanden dels å bifall till detsamma och dels å afslag derå blifvit gjorda; hvaruppå Herr Grefven och Talmannen framställde proposition på bifall till momentet och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 15 och 16 dennes bordlagda utlåtande N:o 35, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nädiga propositioner, dels enskilde motionärers framställningar i fråga om eftergift af kronans rätt till en del danaarf.

1:sta punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Kongl. Maj:ts nådiga förslag innefattar, att de städer, hvilka inom viss tid, som af Kongl. Maj:it skulle bestämmas, förklarade sig villiga att afstå från de anslag, samma städer nu i ersättning för förlorade tullfriheter egde uppbara, måtte af Kongl. Maj:it tillförsäkras att hvar för sig få åtnjuta kronans rätt till alla danaarf, som inom den staden nu voro kända eller hädanefter kunde falla, med förbehåll, hvad de redan kända danaarfvn anginge, af den rätt till andel deri, som enligt gällande bestämmelser lagligen tillkomme kammar-advokatfiskalen. Kammaren behagade häraf inhemta, att det är fråga om att för en del af rikets städer särskildt bestämma en rätt till danaarf för framtiden, hvar emot de danaarf, som fölle inom öfriga delar af riket, skulle på enahanda sätt som hittills tillfalla kronan och kunna efter särskilda omständigheter disponeras. För min del kan jag icke vara med om detta sätt att lagstifta *olika för land och stad*. Jag kan icke heller vara med om att på detta sätt för all framtid anvisa vissa medel, hvilka uppgå till okänt belopp och hvars disposition är beroende af en nu gällande lagföreskrift, emedan man nemligen derigenom möjligen kan förhindra en lagstiftning, som kan befinnas erforderlig. Det är mycket ovisst, huruvida statens rätt till danaarf kan komma att anses allt framgent böra bibehållas. Har man emellertid disponerat denna rätt åt vissa kommuner, såsom här är föreslaget, så invecklas allt framgent frågan om denna saks ordnande. Att ett dylikt sätt att gå till väga burit, om icke bittra, så åtminstone mindre angenäma frukter, har man vid flera tillfällen fått erfara. Så har förhållandet varit med *städernas tolag*, som man måste köpa bort, då man fann den vara olämplig; så har också förhållandet varit med *städernas bötesandelar* och på samma sätt blefve nu förhållandet med deras föreslagna rätt till danaarf. Allt jemnt skall man *köpa från köpstäderna* dessa rättigheter, som man en gång upplåtit åt dem, under det att regering och representation deremot i afseende *på öfriga* delar af landet helt enkelt *frånhända dem* och begagna sig af deras rättigheter. Jag tror icke att den ringa besparing, som här är ifrågasatt att vinnas genom borttagande af ersättningen för städernas förlorade tullfriheter, är värd det *trassel*, som genom antagandet af den Kongl. propositionen kan komma att uppstå. Den som tagit kännedom om den Kongl. propositionen har också funnit obetydligheten af hela detta anslag till ersättning för städernas förlorade tullfriheter.

Jag anhåller om afslag å den nu föredragna punkten.

Herr Montgomery-Cederhielm: Att det kan vara skäl att komma till någon allmän bestämmelse angående dispositionen af dessa danaarf, synes mig vara så mycket lättare att bevisa, som vi vid hvarje riksdag se en mängd framställningar i sådant afseende, dels i form af Kongl. propositionen dels i form af motioner. För min del anser jag högeligen önskvärdt, att man kunde komma till en sådan lagstiftning, att dylika framställningar icke mera fram-

komme, i synnerhet då man genom praxis kommit derhän, att dessa frågor ständigt afgöras på samma sätt: danaarfven efterskänkas alltid, så snart framställning göras derom.

Den föregående talaren har yttrat, att genom ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition lagstiftningen skulle blifva olika för *stad* och *land*, ity att de städer, som inginge på de bestämda villkoren, skulle ega rättighet att behålla de danaarf, som der föllo, men att deremot ingenting bestämdes i afseende på landet. Jag medgifver, att detta är en ofullständighet och att Riksdagen således fortfarande kommer att besväras med ansökningar om eftergifter i afseende på danaarf, fallna på *landet*; men det är dock att märka, att det ojemförligt största antalet danaarf faller inom städerna och att endast ett fåtal faller på landet. Genom antagandet af den Kongl. propositionen blefve således i alla fall antalet af sådana frågor hädanefter högst väsendtligt förminskadt.

I afseende på sjelfva saken föreslås här en öfverenskommelse, hvarigenom städerna skulle erhålla rättighet till inom dem fallande danaarf emot det att de afsade sig ersättningen för förlorade tullfriheter. Att i ekonomiskt hänseende en fördel skulle uppkomma för staten, visar sig af de beräkningar, som i detta hänseende blifvit uppgjorda. Man har nemligen funnit, att sedan åren 1828—1830-årens riksdag danaarf till belopp af 56,170 R:dr 81 öre blifvit efterskänkta, hvilket, om denna tidrymd antages till 40 år, i medeltal för år utgör 1,404 R:dr 27 öre, under det att deremot ersättningen för förlorade tullfriheter uppgår till omkring 7,000 R:dr om året.

Denna lagstiftningsfråga är dessutom icke helt och hållet *ny*, ty det finnes åtskilliga städer, hvilka redan hafva rättighet att uppbära de danaarf, som inom dem falla. Dessa städer äro Stockholm, Göteborg och sex eller sju andra, hvilka jag icke för tillfället påminner mig. För min del tror jag, att man genom ett bifall till förslaget kunne en enkelhet och reda, som med nu gällande lagbestämmelser endast kan vinnas genom en mängd särskilda beslut vid hvarje riksdag. Då statsverket dessutom genom detta förslag skulle skörda en liten vinst, så synes mig alla skäl tala för bifall till Kongl. Maj:ts af Utskottet tillstyrkta proposition, hvarom jag anhåller.

Friherre af Ugglas: I likhet med den förste värde talaren, hyser äfven jag betänkligheter vid att bifalla hvad Kongl. Maj:t i förevarande hänseende föreslagit, helst jag icke, såsom den siste talaren, kan finna, att förslaget, om det antoges, skulle medföra reda och enkelhet. Vål säger man, att Riksdagen borde befrias från den särskilda pröfningen i hvarje förekommande fall, och att till följd deraf förslaget borde antagas. Men dessa fall äro icke synnerligen talrika, och då de dessutom allmänt äro mycket enkla, kan man verkligen icke anse, att de för Riksdagen medföra någon egentlig tidsuphoffring. Deremot skulle ett bifall till förslaget framkalla förhållanden, som icke torde böra förbises. Så har Grefve Mörner redan anmärkt, att det icke kan vara rätt att vidtaga en lagstiftning, olika för städerna och landet. Vidare förekommer, att förslaget skulle medföra olikhet jemväl mellan städerna inbördes, så att det

bland dem blefve tre särskilda kategorier. 1:o de, som redan åtnjuta den ifrågavarande förmånen till följd af privilegium; 2:o de, som förvärfvade densamma genom att afstå från den så kallade källarefriheten; och 3:o de, som icke ville afstå från nämnda frihet, och af sådan anledning för all framtid skulle blifva utestängda från möjligheten att vidare kunna erhålla något danaarf.

I afseende å sistnämnda i Kongl. Maj:ts förslag förekommande bestämmelse, vill jag särskildt hemställa, huruvida det verkligen skulle kunna godkännas, och om Riksdagen, på den grund, att en stad inom förelagd tid vägrat att afsäga sig källarefriheten, bör för all framtid för staden afskära utsigt att kunna erhålla danaarf, äfven om de mest ömmande omständigheter förekomme.

Kongl. Maj:ts förslag innebär dessutom en orättvisa, ty sedan statens rätt till danaarf blifvit öfverlåten på kommunen, vore den enskilde utestängd från arfvet, han må nu hafva stått i huru nära förhållande som helst till den affidne; men mången gång har det inträffat, att man icke velat skänka kommunen hvad man villigt afstått åt den enskilde.

Det synes mig icke heller vara rätt, att gifva ett ovisst regale såsom vederlag för befrielse från den obetydliga ersättningen till städerna. Visserligen hafva nu under en ganska lång tid danaarfen uppgått till oansenliga belopp, men exempel saknas icke, då på så sätt statsverket förvärfvat betydlig egendom. Att nu, på den grund att man skulle kunna befria sig från den ringa afgiften till städerna af omkring 7,000 R:dr och undslippa det lilla besväret med pröfningen af framställningar om eftergift af danaarf, afhända staten detta regale, synes mig icke vara rätt, och jag förenar mig därför i det af den förste värde talaren framställda yrkande om afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Herr von Koch: Jag kan icke neka att jag, till följd af de här framställda anmärkningarne, blifvit tveksam, huruvida Kongl. Maj:ts proposition bör bifallas. Nu finnas visserligen redan städer som äro tillförsäkrade att åtnjuta inom dem fallande danarf, men af förslagets antagande skulle ingalunda blifva en följd, att öfverensstämmelse i nämnda hänseende ovilkorligen inträdde mellan *alla* städer, och detta är en betänklighet som väl förtjenar afseende. Vidare kan jag icke gilla, att man vill särskildt lagstifta för städer och landet, ty detta strider fullkomligt mot de tendenser som under sednare tider gjort sig gällande, och hvilkas riktighet en hvar torde inse. Härtill kommer nu ytterligare att, på sätt jemväl förevarande betänkande utvisar, billigheten stundom bjuder, att ett danaarf öfverlåtes, icke på en kommun eller någon viss allmännyttig inrättning, utan på enskild person, som till följd af den särskilda ställning, han intagit till den affidne, bör få del i dennes kvarlåtenskap, såsom t. ex. en hustru som icke fått testamente, eller gamla tjenare, hvilkas framtid den affidne af någon anledning icke kommit att betrygga.

Jag medger att en reglering bör ske, på det icke Riksdagen ständigt må sysselsättas med frågor om danaarf. Denna reglering bör dock, efter min uppfattning, gå i den riktning, att Kronan skulle af-

stå rättigheten till danaarf till förmån för fattigvården eller skolväsendet i den församling den afidne tillhört; men härvid borde tillika iakttagas, att det skulle lemnas Kongl. Maj:t öppet att, uppå gjord ansökning, i första hand pröfva, huruvida icke ett undantag borde ega rum, så att till följd af ömmande omständigheter, arvet öfverlåtes på enskild person, som till den afidne stått i särskildt förhållande.

Visserligen vore det bra om man kunde "friköpa sig från afgiften till köpstäderna"; men detta kan måhända lämpligare åstadkommas i sammanhang med regleringen af en annan fråga, som äfven står på dagordningen, nemligen den om utskänkning och utminuteri af bränvin. I öfrigt vill jag anmärka, att jag icke kan finna något skäl, hvarföre icke landsbygden lika väl som städerna borde komma i åtnjutande af den ifrågavarande förmånen.

Jag tror, att man icke redan nu bör antaga Kongl. Maj:ts förslag, utan att det vore bättre om man såge tiden an, då ju möjligen kunde utfunderas någon lämpligare anordning. Jag skulle derföre helst vilja yrka afslag.

Herr Statsrådet Wærn: Med anledning af den här framställda anmärkning, att, genom antagande af det ifrågavarande förslaget, enheten uti lagstiftningen rörande förevarande ämne skulle rubbas, ber jag att få påpeka, hurusom förslaget just åsyftar att undanröjda det missförhållande, att städerna erhålla särskild betalning för det de i afseende å tullbeskattning blifvit likställda med det öfriga riket. Det må nu hafva varit rätt, att man vid indragning af tullfriheterna beviljat städerna ersättning för deras förlust, men å andra sidan torde goda skäl tala för att staten söker att på det minst betungande sätt befria sig från denna högst oegentliga utgift, och förslaget innebär, att staten skulle såsom vederlag lemna rättigheten till danaarf.

En talare förmenade, att, om förslaget bifölles, det skulle uppstå tre särskilda kategorier bland städerna, nemligen dels sådana, som redan voro i åtnjutande af rättigheten, dels sådana, som förvärfvade rättigheten, och dels sådana, som icke erhöllo den, enär de icke ville ingå på det dervid fästade vilkor. Att denna fördelning icke är riktig, torde vara uppenbart, ty de, som förvärfvade rättigheten, komme ju derigenom i samma ställning, som de, hvilka redan ega densamma, och dessa två kategorier komme således att sammanfalla till en. Det återstode derefter blott de redan nu befintliga båda kategorierna, städer, som hafva rätt till danaarf och städer, som icke hafva det.

Hvad det beträffar, att de städer, som icke vilja ingå på det erbjudna vilkoret, sedermera kunde inkomma med anhållan att ändock, på grund af ömmande omständigheter, få åtnjuta ett danaarf, vill jag endast erinra, att om så skulle inträffa, det ju i allt fall är Riksdagen obetaget att, på sätt nu sker, pröfva skälen och derefter förfara.

Att andra sätt finnas, hvarpå frågan kan lösas, är nog möjligt; men jag kan icke inse hvarföre regeringens förslag skulle af detta skäl vara mindre lämpligt. Detsamma skulle medföra enhet och, om

icke annat, besparing; och jag anhåller derföre, att förslaget måtte af Kammaren bifallas.

Herr Nordström: Den ärade talare, som sednast hade ordet, sökte ur principiell synpunkt bevisa det olämpliga uti, att staten åt kommuner skall betala ersättning för vissa, de sednare frångångna, lukrativa rättigheter, och sökte i detta förhållande ett hufvudskäl för förslaget, att åt stadskommunerna öfverlåta rättigheten till danaarf, emot att dessa afstodo från källarfrihetsersättningen. Det är emellertid icke många år sedan samme ärade talare, i sin dåvarande egenskap af riksdagsman, varmt arbetade för, att stadskommunerna skulle afstå från sin gamla rätt till tolag emot motsvarande ersättning, som till dem skulle utbetalas från statsmedel. Hvad som ur synpunkten af vissa intressen då ansågs vara godt och önskligt, skulle alltså numera i andra afseenden befinnas olämpligt och ur principiell synpunkt klandervärdt. Det principiella i frågan härvidlag synes således icke böra tillmätas alltför stort afseende, så vida ej reformen finge sträckas till alla under principen hänförliga fall.

Men äfven dermed vore det ej nog. Någon talare före mig har redan anmärkt hurusom, genom danaarfsrättens öfverlåttande åt stadskommunerna, en olikhet i rättigheter skulle uppkomma emellan dessa kommuner och kommunerna på landet, och leda till anspråk på enahanda rättigheter äfven för de sednare. Att så skulle inträffa, lär ej kunna betviflas. De bland Herrar ledamöter af denna Kammare, som deltog i riksdagsförhandlingarne under den tid, tolagsfrågan och ersättningen åt städerna derför förehades och bestämdes, torde erinra sig, huruledes snart derefter, dels i petitions- dels i motionsväg, ansökningar från landtkommuner inkommo, att på rättsjemnlikhetens grundval lika med städerna undfå årliga anslag för sina kommunala behof; och att en sådan förvirring i uppfattningar och förhållanden lätt kan uppkomma, då man såsom princip uppställer något, hvaraf man vill endast under vissa förutsättningar göra tillämpning blott på vissa delar af samhället, är lätt att inse. Principerna böra dominera det hela; undantagen bero af omständigheterna. Huru litet något verkligt nödigt och nyttigt kan anses ligga uti ifrågasattade förslag, synes äfven deraf, att den ledamot af Kammaren, som närmast före nuvarande Finansdepartementschefen innehade finansportföljen, här uppträdte emot detta förslag. I egenskap af finanschef skulle således icke han funnit skäligt att framlägga ett sådant; den nuvarande chefen ser saken annorledes; men en sann princip måste erkännas för dess egen skull och får ej träda rättsjemnlikheten för nära.

Den besparing för statsverket, som genom den ifrågasatta eftergiften skulle uppkomma, uppskattas till omkring 7,000 R:dr för året. Denna besparing skulle likväl möjligen kunna uppvägas för lång tid genom till och med ett enda danaarf af större betydelse, hvilket för staten kunde öppna utväg att med understöd tillgodose viktiga inrättningar inom samhället, såsom skolor för vetenskap, för real-, teknisk och konstbildning, hospitaler och sjukhus m. m. och samhällets välfärd

sålunda i annan ordning lika väl, om ej bättre, kunna befordras, än genom sagda besparing. Men då kronans regala rätt till danaarf, ur dessa synpunkter betraktad, kan i många hänseenden blifva en ganska vinstgifvande rättighet, som i regeringens hand mycket ändamålsenligare kunde begagnas, än i kommunens, hvarföre skulle den då eftergifvas, särdeles på grund endast af sådana små aritmetiska beräkningar, som nu här blifvit framlagda? Finner man i individuella fall skäligt, på en eller annan grund, att efterskänka arfvet, må då hvarje fall bedömas för sig. På alla dessa skäl förenar jag mig med de ledamöter af Kammaren, som afstyrka bifall till förslaget.

Herr Montgomery-Cederhielm: Såsom Kammarens jurister veta, stadgas i 15 Kap. Ärfda-balken, att danaarf skola tillfalla kronan. Detta är principen, men då man här talat om att fasthålla vid denna princip, vill jag fästa uppmärksamheten på, att densamma redan blifvit frånträdd genom bestämmelsen att danaarf falla i Stockholm, Göteborg och några andra städer icke tillfalla kronan, utan den kommun, der de fallit. Vid sådant förhållande vill jag hemställa, om det icke kan vara skäl att fortgå på den väg, som man börjat beträda, och utsträcka den förutnämnda städer medgifna rätt till alla öfriga städer, och dervid på samma gång taga i betraktande om icke statsverket kunde erhålla någon förmån. Jag kan icke finna, att man har mycket skäl att tala om en princip, som redan blifvit frångången, utan jag anser att här är blott fråga om en ackommodation eller en uppgörelse på samma väg, som redan är beträdd. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Friherre Sprengtporten: Jag kan icke instämma med den siste ärade talaren i den af honom uttalade åsigt, att om en grund-sats blifvit öfverträdd vid ett tillfälle, man icke borde fortfarande fasthålla vid densamma.

En talare på norrlandsbänken, som i allmänhet ser sakerna mindre från ytan än på djupet, har så fullständigt uttryckt min mening i denna liksom i många andra frågor, att jag endast vill förklara att jag instämmer med honom.

Friherre af Ugglas: Man har här, såsom något alldeles gifvet, påstått att Kongl. Maj:ts förslag, om det antages, skulle komma att leda till besparing för statsverket, men jag ber Kammaren att icke med allt för stor säkerhet fästa sig dervid. Det är väl sannt, att under de sednare tiderna hafva danaarfven varit ganska obetydliga, men så har dock icke alltid varit förhållandet, och jag kan till och med uppgifva exempel då staten af danaarf haft högst betydlig vinst. Jag vill erinra om att det så kallade Preissiska huset eller landshöfdingeresidenset i Stockholm är ett danaarf, som tillfallit kronan. Då vi sålunda sett att kronan kan erhålla danaarf af så betydligt värde, hemställer jag om det kan vara skäl att för all framtid frånhända kronan rätt till danaarf, i synnerhet som jag anser att det ligger något godt deri att Riksdagen kan öfva rättvisa i detta fall

mot enskilda personer, då det icke alltid är gifvet att danaarf böra efterskänkas åt kommunerna. Detta är en rätt, som jag icke vill att Riksdagen skall afsäga sig, och jag kan således icke för min del bifalla Kongl. Maj:ts förslag, utan vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Statsrådet Wærn: Man har här förebrått mig brist på principenlighet, derföre att jag skulle hafva för några riksdagar sedan förordat att städerna skulle från handels- och sjöfartsfonden få ersättning för deras förlust af tolagsafgiften, men deremot icke nu ville medgifva ersättning för städernas förlust af den s. k. källarefriheten. Jag ber då att få närmare upplysa huru förhållandet varit. Vid en riksdag, der jag icke var närvarande, gjorde kronan upp aftal med städerna att tolagen, hvilken de fordom haft rätt att uppbara, skulle försvinna och ingå i tullen, hvaremot staten skulle gifva städerna ersättning derför. Då sedermera vid en följande riksdag det blef fråga om att bryta detta aftal, motsatte jag mig ett sådant förfarande. Jag tror sålunda icke att man har skäl att beskylla mig för brist på konsekvens i detta fall, och det fordras sannerligen bra mycken illvilja för att så tyda mitt handlingssätt.

Hvad angår det framställda påståendet att Kongl. Maj:ts förslag icke skulle åstadkomma besparing, dervid man såsom skäl framdragit förhållandet med det Preissiska huset, ber jag att få anmärka, att detta exempel är det enda i sitt slag, samt att den årliga besparingen af 7,000 R:dr, hvilka nu utgå till städerna såsom ersättning för föriorade tullfriheter, utgör, om den kapitaliseras, en summa af icke mindre än 140,000 R:dr. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att några betydliga danaarf icke gerna kunna förväntas, ty till följd af den utsträckta testamentsrätten och andra förhållanden äro de enskilde numera lättare i tillfälle och förstå bättre att disponera sin förmögenhet.

Beträffande den här omnämnda dyrbara rättigheten för Riksdagen att öfva rättvisa, så kan jag, som såväl i Stats-Utskottet som i Regeringen pröfvat frågor om danaarf, icke finna annat än att denna pröfningsrätt är af mycket ringa betydelse. Man emottager en ödmjuk begäran och hänskjuter sedermera frågan till vederbörande landshöfdinge-embete, hvilket inkommer med utlåtande, deri tillstyrkes att ifrågavarande begäran måtte bifallas, på sätt som i andra dylika frågor blifvit vanligt. Sedermera företages frågan till pröfning, men jag vill hemställa, huru tillfredsställande det kan vara att pröfva densamma, då å ena sidan endast ett anspråk förefinnes, och det å andra sidan är häfd att alla anspråk bifallas. Vi efterskänka ju ständigt kronans rätt till danaarf och hafva på 40 år blott en enda gång häruti gjort ett undantag. Då bör man väl icke heller hafva något emot att Riksdagen afsäger sig sin rätt i detta afseende till förmån för städerna. Vill man sedermera förändra lagstiftningen så, att alla kommuner erhålla rätt till danaarf står det ju alltid Riksdagen fritt, men jag anser att det nu framlagda förslaget oberoende deraf bör antagas, såsom ledande till enkelhet och besparing.

Friherre Raab, Carl. En ärad talare på örebrobanken har

sagt, att det här icke var fråga om en princip utan om en ackommodation eller en affär. Detta anser jag vara ett misstag, ty det gäller verkligen en princip.

I en långt aflägsen tid hade städerna erhållit det privilegium att tullfritt få införa vissa varor, på det att de lättare skulle kunna fullgöra sitt åliggande att herbergera och förplåga resande, hvilket i dessa tider kunde betraktas såsom ett verkligt onus. Numera hafva förhållandena så förändrat sig, att i de flesta städer källarerörelsen är föremål för spekulation och att densamma bedrifves i storartade hotellbyggnader, som uppföras af aktiebolag, hvarföre man icke heller kan anse att källarerörelsen är för städerna betungande. Då man nu vill afösa denna städernas rättighet, ger man ju i och med detsamma ett erkännande af rättmätigheten af detta privilegium, hvilket jag anser vara så mycket olämpligare, som i vår tid en allmän sträfvan att borttaga privilegier gör sig gällande. Jag anser för öfrigt att genom antagande af detta förslag skulle frågan om städernas likställighet icke lösas utan snarare mera invecklas; ty det låter ganska lätt tänka sig, att icke alla städer skulle gå in på ett utbyte af den dem tillkommande rättigheten att erhålla ersättning för förlorade tullfriheter mot rätten att erhålla danaarf. Så länge nemligen i en stad något danaarf icke fallit, som är större än den nämnda ersättningen, vill kanske icke denna stad ingå på det föreslagna utbytet, och följderna skulle således blifva, att den omtalade likställigheten icke skulle ernås kanske på hundra år.

Jag kan icke godkänna den i förslaget uttalade princip, hvarföre jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Nordström: Förekommen af den sednaste talaren i hvad han anmärkte mot yttrandet af talaren från örebrobanken, vill jag ej längre uppehålla mig vid den sidan af ämnet; men begagnar det mig nu gifna ordet för att, i anledning af hvad Herr Finanschefen nyss anförde rörande tolagsersättningen, bekänna, att jag med honom är af något olika tanke i hvad med principiella anordningar bör förstås. Godkända principer utgöra den ledande grundtanken för organisationer, som i hvarje gren af samhällets angelägenheter bilda det regelmessiga och konstanta vid dessas handhafvande, i öfverensstämmelse med principer. Detta torde ej kunna sägas om tolagsersättningen åt stapelstäderna. Då densamma 1858 beslöts, framhölls uttryckligen, att skilnaden emellan förr och derefter endast skulle blifva den, att, då dittills stapelstädernas tolag uppbars omedelbart af städernas uppborrdsmän, den derefter skulle omedelbart uppbaras af kronans uppborrdsmän i förening med tullsatserna till staten. Man glömde dock att på samma gång förklara, att den likväl vid uppborrden skulle särskildt debiteras, utan förklarade endast att ersättningen skulle från tullmedlen utgå efter ett visst *då bestämdt medelbelopp*, med ökning eller minskning af några procent deröfver eller derunder, allt efter som den utländska handeln i staden steg eller föll, hvaremot intet afseende fästades på verkningarne af förändringar i tulltarifferna, och sålunda kunde lätt hända, att tolagsersättningen till stapelstäderna medför för staten en förlust. Det af Herr

Finanschefen framställda exemplet på princip och konsekvens torde alltså ej kunna anses vara väl valdt.

Herr Montgomery-Cederhielm: Då flere af Kammarens ledamöter yttrat sig emot det framlagda förslaget, vill jag fästa uppmärksamheten på att, för den händelse Kammarerna skulle afslå hvad Stats-Utskottet tillstyrkt, några punkter af betänkandet måste återremitteras, nemligen angående danaarf efter personer i Halmstad, Linköping och Filipstad. Dessa frågor torde, om den Kongliga propositionen afslås, böra till Stats-Utskottet återremitteras för att der behandlas på samma sätt som alla andra dylika frågor. De äro nemligen besvarade genom Utskottets förslag i första punkten, men om denna afslås torde Utskottet böra öfver dessa frågor först yttra sig, innan Kammarerna företager dem till afgörande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Såsom ett ytterligare skäl, hvarför man icke bör bifalla förslaget, förekommer, att ibland de danaarf, hvarom här är fråga, finnes ett, som är fallet i Lidköping och hvilket barnaläraryrket Enkan Karin Fischier skulle erhålla. Ehuru detta arf är fallet i stad förekommer dock frågan derom sedermera i en särskild punkt och jag kan icke annat än bifalla en sådan ansökning; men det är temligen säkert att om den rättighet, som här är i fråga, komme att till städerna öfverlätas, så blefve den vida strängare utkräfd än hvad nu är fallet.

Jag kan icke neka, att den siste talarens anmärkning är befogad, och skulle därför vilja till Kammarerna hemställa om afslag på Utskottets förslag i denna punkt och återremiss till Utskottet af frågorna om danaarfvnen i Halmstad, Linköping och Filipstad.

Herr Statsrådet Wærn: Jag vill endast upplysa den siste talaren, att det icke är fråga om danaarf efter någon i Lidköping afliden person, utan att det af honom omnämnda arfvet fallit på Tjörn inom Göteborgs och Bohus län.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Grefve Mörner, att Kammarerna, med afslag å punkten i öfrigt, måtte återförvisa densamma, för så vidt den afsåg frågorna om efterskänkande af kronans rätt till danaarf, fallna inom städerna Halmstad, Linköping och Filipstad.

Härefter framställde Herr Grefven och talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på antagande af Grefve Mörners ofvanberörda förslag, då svaren utföllo med många både ja och nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 1:sta punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o
35 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar Kammaren att, med afslag å den förevarande punkten i öfrigt, återförvisa punkten, för så vidt den afser frågorna om efterskänkande af kronans rätt till danaarf fallna inom städerna Halmstad, Linköping och Filipstad.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—43;
Nej—48.

2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

4:de punkten.

Herr Montgomery-Cederhielm: I anledning af Kammarens nyss fattade beslut, hemställer jag, att punkten måtte till Utskottet återremitteras, hvilket torde vara så mycket nödvändigare som Utskottet afstyrkt denna punkt under förutsättning att den första punkten skulle bifallas.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten återförvisades.

5:te punkten.

Herr Montgomery-Cederhielm: Äfven i afseende å denna punkt får jag på nyss anförda skäl anhålla om återremiss.

Grefve Mörner, Carl Göran: I sitt nuvarande skick torde denna punkt icke kunna bifallas, men jag tager mig friheten anmärka, att i Utskottets betänkande förekommer, att frågan den 3 Mars 1871 utgjort föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, och att Kongl. Maj:t dervid icke funnit sådana skäl förefinnas att på grund deraf någon proposition till Riksdagen kunnat bifallas. Här hafva vi sålunda ett fall, der Kongl. Maj:t funnit att danaarf icke borde till ifrågavarande stad afstås.

Jag anhåller, att denna min anmärkning måtte få medfölja återremissen till Utskottet.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten återförvisades.

6:te punkten.

6:te punkten.

Bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 15 och 16 dennes bordlagda utlåtande N:o 36, i anledning af Riksdagens år 1871 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1869.

§ 1.

Grefve Mörner, Carl Göran: Flera gånger tillförene har väckts förslag af enahanda art som det förevarande, men så vidt jag erinrar mig, har hittills inom representationen uttalats betänkligheter att meddela en sådan allmän föreskrift, som här är ifrågasatt. Kongl. Maj:t har deremot i särskilda fall, der det utan olägenhet kunnat ske, förordnat om en sådan åtgärd, som den revisorerne här föreslagit. Om Riksdagen skulle aflåta en sådan skrifvelse, som skulle omfatta alla allmänna verk och inrättningar, på sätt Utskottet hemställt, skulle hvart och ett af dem derigenom blifva ett slags låneinrättning. Jag tror, att det icke vore särdeles ändamålsenligt, utan om man i stället gått i den riktning, som förut blifvit ifrågasatt, nemligen att inrätta en allmän fondförvaltning för statens medel, skulle jag gerna varit med derom, men att säga, att hvart och ett enskildt verk, som för dagen har några hundra eller tusen riksdaler, hvilka det icke behöfver använda, skall genast sätta in dem i eu penninganstalt, torde vara mindre tjenligt. Om nu äfven en sådan låneanstalt väljes med bästa öfvertygelse om dess säkerhet, kunna dock misstag i detta fall inträffa, och jag frågar då, skall en tjänsteman, som, för att lyda Riksdagens och Kongl. Maj:ts befallning, verkställer en dylik insättning, stå i ersättningsansvar för den förlust, som möjligen kan uppstå? Säkerligen blir han fälld i de flesta fall därför, att han icke sett sig bättre före. Jag tror, att man bör kunna lemna denna sak i det skick, den för närvarande befinner sig, och att det må bero på Kongl. Maj:ts bepröfvande, huruvida omständigheterna äro sådana, att en dylik föreskrift är af behofvet påkallad, utan att Riksdagen framkallar en allmän bestämmelse i sådan syftning. För min del yrkar jag afslag på den ifrågasatta skrifvelsen.

Herr Montgomery-Cederhielm: Med anledning af den föregående talarens yttranden får jag fästa uppmärksamheten på, att det af Utskottet här framställda förslag afser att förekomma en anmärkning, som mycket ofta, och nästan vid hvarje revision, göres af revisorerne i fråga om särskilda verk och inrättningar, der kassa-behållningar finnas. Jag tror, att dermed skulle frågan vara afgjord för framtiden, och man kunna slippa att återkomma till den-

samma. Visserligen är icke stadgandet af öfvervägande vigt, emedan i de flesta fall, der större kassabehållningar finnas, redan genom särskilda Kongl. bref är föreskrifvet, huru medlen skola göras fruktbarande; men i vissa fall, der en sådan föreskrift icke är meddelad, skulle den föreslagna åtgärden således vara lämplig. Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Tornerhjelm: Denna fråga är af vigt och betydelse såsom principfråga betraktad, ty härmed afses att göra allmänna medel så fruktbarande som möjligt genom att insätta dem i bankinrättning. Om den förste talarens anmärkning vore riktig, att den tjensteman, som verkställde insättningen, skulle vara ansvarig derför, kunde man tveka, huruvida förslaget skulle vara lämpligt; men om tjenstemannen har instruktion att insätta medlen i bankinrättning, som är af Kongl. Maj:t sanktionerad, och banken förlorar sin soliditet och icke kan fullgöra sina förpligtelser, måtte väl icke tjenstemannen stå i något ansvar. Skulle han deremot lemna ut medel på privata händer, är förhållandet naturligtvis annorlunda, och då kan han icke undgå ansvar derför. Jag anser, att genom detta förslag kommer man att göra allmänna medel, stora och små, fruktbarande, och att man derföre bör bifalla detsamma. Utomlands har också denna princip med rätta gjorts gällande och torde afven kunna tillämpas hos oss. Den framställning, som nu blifvit gjord, är för öfrigt icke obligatorisk, utan endast en hemställan, att det vore af vigt, att det, så vidt möjligt, kunde ske. Jag får derföre yrka bifall till Stats-Utskottets betänkande.

Herr Rydqvist: Då jag begärde ordet och sedermera afstod derifrån, var anledningen den, att jag var förekommen af den förste talaren. Då emellertid sedermera Stats-Utskottets betänkande blifvit af två andra talare försvaradt, kan jag icke underlåta att, för min del, göra några anmärkningar i denna fråga. Jag anser, lika med den förste talaren, att när fråga är om så beskaffade allmänna verk, hvilka icke redan af Kongl. Maj:t fått förstärkning i detta hänseende, och vissa sådana hafva en mindre kontant ineliggande kassa, stadgandet icke vore behöfligt; men jag har i öfrigt en hufvudsaklig anmärkning emot Stats-Utskottets betänkande, och den är, att Utskottet föreslår "att sådana behållningar skola, der sådant utan väsendtlig olägenhet kan ega rum, uti bankinrättning på deposition eller uppoch afskrifning insättas och endast vid behof derifrån uttagas". Jag anser, för min del, att allmänna medel, af hvad beskaffenhet som helst, icke böra inblandas med eller deponeras i privata bankinrättningar, utan skall en så beskaffad deposition ega rum. bör det vara i Riksbanken, hvilket nu mera i allmänhet kan lika lätt åvägabringas. Min åsigt är således den, att om dylika medel för längre tid icke behöfvas och således kunna insättas på minst en månads deposition. blir det tillfälle att insätta dem i Riksbanken. Om Kammarerna anser att ifrågavarande förslag i öfrigt bör bifallas, får jag derföre hemställa, att ordalagen deri måtte få följande lydelse:

"att sådana behållningar skola, der sådant utan väsendtlig olä-

genhet kan ega rum, uti *Riksbanken* på *deposition* insättas och endast vid behof derifrån uttagas“.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan; dels af Herr Rydqvist, att samma hemställan skulle antagas med den förändring, att slutet deraf komme att lyda sålunda: “uti *Riksbanken* på *deposition* insättas och endast vid behof derifrån uttagas“; och dels slutligen, att Utskottets merberörda hemställan skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan oförändrad och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§§ 2 och 3.

Utskottets hemställanden biföllos.

§ 4.

Lades till handlingarne.

§ 5.

Utskottets hemställan bifölles.

§§ 6 och 7.

Lades till handlingarne.

§ 8.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag delar fullkomligt Herrar Revisorers och Stats-Utskottets åsigt derom, att det vore ändamålsenligt, att Konsistorium i Strengnäs ju förr desto heldre försäljer egendomen Säby; men det vill synas mig, att en sådan på förhand gifven decharge åt vederbörande, som här är ifrågasatt, skulle möjligen vara föga fördelaktig för stiftets emeritikassa, men mycket uppmuntrande för spekulanter att sätta anbuden på egendomen så lågt som möjligt. Det må blifva en sednare fråga att bevilja decharge för den förlust, som på denna operation kan uppstå — en betydlig förlust har redan uppstått, såsom af räkenskaperna synes; — men att på förhand säga, att egendomen med derå nedlagda betydliga kostnader skulle kunna få försäljas för så godt som ingenting, torde icke vara lämpligt. Jag skulle derföre tro, att det kan vara nog med den framställning, som Herrar Revisorer gjort, och att den underdåniga skrifvelsen i denna punkt kan såsom öfverflödig förfalla. Jag yrkar derföre afslag.

Herr von Koch: Jemte det jag i allo instämmer med den siste talaren, vill jag endast tillägga, att det förefaller mig vara en något kinkig väg att beträda att gå in till Kongl. Maj:t och begära vidtagande af en sådan rent administrativ åtgärd, i synnerhet då man icke har något annat att gå efter än den utredning, som jag kan antaga för närvarande egt rum i denna fråga. Jag tror derföre, att det är tillräckligt, att vederbörandes uppmärksamhet blir fästad härpå af Kongl. Maj:t. Bli det sedermera fråga om en afskrifning, är det bäst att den kommer efter. Jag yrkar afslag.

Herr Wallenberg: Jag har den olägenheten att känna till denna sak sedan den tid, jag var innehafvare för Stockholms enskilda banks räkning af in-teckningar i egendomen Säby, då den försälldes på konkursauktion; men vi beslutade oss för att taga en förlust i stället för att skicka goda penningar att söka upp de dåliga. Man kan väl icke begära, att Konsistorium skulle hafva denna erfarenhet, utan det gjorde hvad det ansåg rätt och bevakade sin in-teckning, och detta utföll på sätt som Herrar Revisorer anmärkt. Nu tror jag, att det är svårt att förutsätta att Konsistorium skulle taga initiativet i fråga om försäljning och ådraga emeritikassan en så betydlig förlust, och jag tror, att det är lika orimligt att begära att på egendomen skulle kunna uppstå någon vinst, då densamma är af-sides belägen från Konsistorium och måste skötas genom mer eller mindre lyckligt vald förvaltare. Då skrifvelsen är affattad i sådana ordalag, att den icke innehåller något ovilkorligt gillande, utan det deri heter "så snart lämpligen ske kan", tror jag, att skrifvelsen bör afgå, för att derigenom gifva Konsistorium något stöd att förfara på sätt, som för emeriti-kassan pröfvas bäst och lämpligast.

Herr Montgomery-Cederhielm: Om äfven i formelt afseende anmärkning kunde göras emot Utskottets förslag, tror jag dock, att det är fullt affärsmessigt och i praktiskt hänseende ledande till ett lyckligt resultat. Då af utlåtandet synes, att inkomsten af egendomen för år 1869 icke utgjort fulit 2 procent af egendomens beräknade värde och år 1870 uppgått endast till en half procent — och dessa år voro likväl ganska goda år — torde det vara bäst att Konsistorium ju förr desto hellre kommer i tillfälle att kunna realisera denna egendom; ty man kan icke gerna tänka sig, att den skulle försäljas till så lågt pris, att icke räntan å köpeskillingen skulle blifva större än egendomens afkastning under nämnda år.

Visserligen kunde det låta sig göra, att Konsistorium finge utbjuda egendomen till salu och sedermera inkom med begäran om antagande af något af de gjorda anbuden, men Herrarne torde finna, hvilka svårigheter och omvägar, som äro förenade med en sådan procedur. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordström: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en omständighet, som, efter mitt förmenande, gör det mycket betänkligt, att Riksdagen skulle aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så lydande som den föreslagna. Konsistorium i Strengnäs förvaltar en korporativ kassa. Denna kassa, eller delegarne deri, har af

statens lagar blifvit erkänd att kunna förvärfva egendom och att förvalta densamma; men om det nu visat sig, att denna förvaltning icke burit de frukter, som påräknade varit, så är det något, som egentligen tillhör Kongl. Maj:t att handlägga, och hvarom Kongl. Maj:t, efter samråd med den korporativa personlighet, som heter emeritikassans förvaltning, sedermera må besluta med hänsigt till de ändamålsenligaste åtgärderna att förekomma förluster. Men att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t och förklara, att egendomen Säby, hvilken dock lagligen innehafves af en korporativ personlighet såsom egare, skall försäljas, emedan inkomsterna från densamma visat ett dåligt resultat, det är, enligt min åsigt, att gå utöfver hvad Riksdagen är befogad till, eller någonsin ur någon synpunkt kan lagligen anses blifva befogad att göra. Riksdagen har endast att i fall af fog hålla sig till regeringen och de åtgärder, som densamma vidtager, lyckliga eller mindre lyckliga; men att hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte befalla, att egendomen Säby skall försäljas från deras sida, som enligt lag äro dess rätta egare, det vore ett med afseende på eganderätten i sauning betänkligt företag. På grund häraf och med återopande jemväl af de öfriga skäl, som blifvit anförda, måste jag yrka afslag.

Herr von Ehrenheim: Lika med åtskilliga föregående talare anhåller jag, att Kammaren måtte afslå denna skrifvelse. Dets synes mig, som ärendet verkligen skulle vara alltför speciellt, för att kunna utgöra föremål för en underdånig skrifvelse från Riksdagen till Kongl. Maj:t, och jag tror äfven, såsom förut blifvit anmärkt, att Riksdagen bör undvika att på förhand gifva decharge för ett sådant förvaltningsärende, som detta. Jag anser i allmänhet, att det icke kan bära goda frukter, att Riksdagen blandar sig i administrativa detaljer; och jag tror, att hvarje åtgärd, som dertill leder, bör undvikas. Jag anhåller om afslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§ 9.

Herr Widén: Stats-Utskottet har rätteligen anmärkt, att genom Kongl. cirkuläret den 20 Mars 1858 och den 29 December 1860 och Kongl. brefvet den 29 April 1869 stadganden redan finnas af enahanda art, som Utskottet nu vill hafva utsträckt ännu vidare, enär det genom omförmälda nådiga cirkulär redan finnes förordnad, att de två yngste lärarne vid de högre elementarläroverken och yngste kollegan vid de tre- eller femklassiga läroverken äro förbundne att inom en viss begränsning förflyttas till annat läroverk. der så-

dant med hänsyn till minskning i lärjungetalet m. m. finnes vara lämpligt och nödigt. Nu vill likväl Utskottet icke nöja sig dermed, utan föreslår att samma ordning, utan all annan begränsning än riksgränsen, skall utsträckas att gälla för alla lärare, som hädanefter blifva till befattningar vid rikets elementarläroverk utnämnde. Något skäl för en sådan åtgärd har jag icke kunnat se att Utskottet framlagt; ty det heter kort och godt: "enligt Utskottets åsigt förefinnes icke någon anledning, hvarföre nyssberörda stadganden ej skulle till alla lärare vid elementarläroverken utsträckas, likasom tjenstgöringsskyldighetens inskränkning till visst stift numera saknar allt berättigande". Detta är hela skälet. Ser jag på hvad följden skulle blifva af en Riksdagens underdåniga skrifvelse i detta hänseende, kan jag, med stöd af egen erfarenhet af de stadganden, som redan finnas i detta afseende, våga säga, att hela åtgärden skulle vara oskyldig, emedan den skulle blifva utan praktisk betydelse. De svenska läroverken hafva långt ifrån visat, att lärjungeantalet minskas; detta antal har tvärtom under nästgångna år öfverallt ökats, hvarföre ock de stadganden, som vi redan ega om förflyttning af lärarne inom samma stift, icke kommit i tillämpning inom det stift, jag tillhör; och jag tror, att förhållandet är enahanda inom rikets öfriga stift. Men om de stadganden, som nu finnas, icke behöfva tillämpas, förstår jag icke hvar till det skulle gagna, att man utsträckte dessa ännu vidare, på sätt som Utskottet föreslagit. Ett ondt skulle deremot blifva följden här af, att man hängde upp ett damoklessvärd öfver Sveriges lärarekorps, i det man beröfvade dem utsigt att få en fast bostad för framtiden, och ställde dem under hotet af flyttning fram och tillbaka än hit än dit från den ena ändan af riket till den andra. Om man betänker, huru oroande och nedslående tanken derpå måste blifva för hvarje lärare, kan man icke annat än finna den föreslagna åtgärden lika skadlig som olämplig för lärarne och, hvad ännu mera är, *skadlig för sjelfva läroverken*. Ty desto större svårigheter man uppställer för lärarne, desto mindre utsigt har man att skicklige män skulle vilja egna sig åt lärarekallet. Dessutom skulle ju denna splittriga nya ordning — att nemligen ställa *hela* lärarekorpsen på flyttande fot — som under hela den föregående tiden, efter hvad jag vet, icke varit af behofvet påkallad eller i riket använd, hos de lärare, som ändock läto anställa sig i läroverkens tjenst, nedtrycka modet och lusten att arbeta i denna tjenst, samt på sådant sätt beröfva läroverken en ej ringa del af de krafter, som annars stode dem till buds och de så väl behöfva för uppnåendet af det höga, fosterländska målet. Jag anholder derföre, att Utskottets förslag till skrifvelse i denna punkt måtte afslås.

Herr Montgomery-Cederhielm: Utskottets tillstyrkan af ifrågavarande underdåniga skrifvelse har föranledts af de skäl, som återfinnas i revisionsberättelsens § 13 å pag. 204 och hvilka i Utskottets utlåtande blifvit ordagrant intagna, så lydande: "Då behöfvat af lärare vid elementarläroverken i väsentlig mån vore beroende på lärjungarnes antal, och det således kunde inträffa, att lärarekrafterna vid ett läroverk till följd af minskadt elevantal vore

större än nödigt, under det att vid ett annat brist i detta afseende förefunnes, hade revisorerne till Riksdagens ompröfning ansett sig böra hemställa, huruvida icke de lärare, som hädanefter komme att antagas, borde tillförbindas att underkasta sig förflyttning till annat elementarläroverk inom samma stift“.

Hvad sjelfva saken angår, tror jag icke, att förslaget är så orimligt, som det föreföll mig att den föregående talaren ansåg. Det finnes redan bestämmelser gifna, hvarigenom vissa lärare äro underkastade en dylik förflyttning; och ehuru jag vill medgifva, att det kan synas mindre angenämt för en lärare, som bosatt sig å en ort, att vara underkastad förflyttning till en annan ort, får jag säga, att detta icke är annat, än som händer andra tjenstemän och synnerligast herrar militärer, hvilka ofta nog dels commenderas, dels förflyttas från en ort till annan. Jag tror dessutom, att det vid många tillfällen vore både till lärarnes och läroverkens nytta, om lärarne på detta sätt finge i mån af behof förflyttas, och jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Då man, å *ena sidan*, fordrar af läraren, att han skall med omsorg och nit sköta sitt kall och uppoffra sig för detsamma, och tillika känner huru ansträngande lärarens verksamhet är och huru densamma måhända mer än något annat arbete i samhällets tjänst trär på krafter och helsa, så är det väl, å *andra sidan*, stats ovilkorliga skyldighet att tillse, det läraren ej genom lagstiftningen påläggas sådana band, som göra hans ansvarsfulla kall onödigtvis betungande. Det är väl sannt, dels att de *ynASTE* lärarne vid tre- och femklassiga elementarläroverken redan nu äro underkastade en sådan flyttningsskyldighet, som här ifrågasättes för hela lärarekorpsen, men denna flyttningsskyldighet är dock inskränkt inom stiftet, dels ock att bestämmelser i detta hänseende särskildt äro gifna för *Stockholm*. Men hvad Stockholm nu först angår, äro förhållandena så exceptionella, att en föreskrift sådan som den i Kongl. brefvet af 1869 synes fullt berättigad och lämplig. Och hvad de ifrågavarande yngre lärarne vid elementarläroverken beträffar, hafva de vanligen ej ännu så inlefvat sig i förhållandena å den ort der de vunnit anställning, att de icke lättare kunna underkasta sig en dylik flyttning, ehuru väl äfven för dem en sådan kan vara förenad med många svårigheter. Men hvart skall det taga vägen, om en äldre lärare, hvilken gift sig och har familj samt bosatt sig på en ort i afsigt att der förblifva, godtyckligt skickas kring land och rike? För min del kan jag icke med min röst understödja ett förslag, som i sig innebär en sådan orättvisa mot vår lärarekorps.

Jag vill dessutom ej underlåta att fästa uppmärksamhet på, att ett stadgande, sådant som det ifrågasatta, ovilkorligen och med full rätt skall bidra till att framkalla anspråk från lärarnes sida på ersättning från statsverket för de kostnader, som dessa flyttningar skulle förorsaka. Ty likasom hvar och en, hvilken reser för att deltaga t. ex. i en statsrevision, utom sitt arvode för förrättningen, får särskild ersättning, med samma, ja med högre rätt synes mig en lä-

rare, som ålägges att begifva sig från den plats, der han utöfvar sin verksamhet och som ofta har hustru och barn att föra med sig, böra lemnas någon ersättning för de ganska betungande kostnader, som förorsakas honom, då han nödgas bryta upp från den plats, der han bosatt sig och med hänsyn till hvilken han ordnat sina lefnadsförhållanden.

Jag hoppas alltså att detta, måhända ganska välmenande men ingalunda välbetänkta förslag icke blir af Kammaren gilladt, utan att man måtte behjerta de billiga anspråk, elementarläroverkets lärare kunna ega att ej behandlas så, att deras knappt tillmätta löner blifva alldeles otillräckliga. Andra embetsmän äro ej underkastade en sådan flyttnings skyldighet, om jag måhända undantager åtskilliga tjänsteinnehafvare vid tullverket, men desse hafva, på sätt det blifvit mig sagdt, rättighet till reseersättning, något, som här ej är i fråga. Då vidtagandet af åtgärder i den föreslagna riktningen, enligt mitt förmenande, skulle verka till skada för vårt skolväsende, yrkar jag afslag å den nu föredragna punkten.

Herr Faxe: Mig föreföll det besynnerligt, då jag läste denna punkt af Utskottets utlåtande och i sammanhang dermed tog kännedom om statsrevisorernes berättelse, att de kunnat anse sig berättigade att framställa detta förslag. Enligt mitt förmenande, hafva revisorerne här gått utöfver sin befogenhet. Förslaget afser icke den förvaltning af allmänna medel, hvilken, såsom jag tror, det är statsrevisionens egentliga uppdrag att tillse, utan det vänder sig emot en organisationsåtgärd, hvilken jag tror ej utgör föremål för revisorerens bepröfvande, och som afser skolväsendets anordning och lagstiftningen för skolorna. Både på denna grund och på de skäl, som i öfrigt under diskussionen här blifvit anförda, anhåller jag om afslag å den föredragna punkten.

Herr von Ehrenheim: Efter de yttranden, som redan blifvit afgifna, kan det måhända synas öfverflödigt att ytterligare uppträda för att begära afslag på Stats-Utskottets skrifvelseförslag, men jag vill dock ej underlåta att framställa äfven de skäl, som för mig syntas afgörande för ett sådant afslag. Lärarens kall är allt för viktigt för att man på detta sätt skulle blottställa honom för att, på grund af en ofta tillfällig anledning, skickas från Ystad och till Haparanda, för att sedermera måhända cirkulera mellan andra städer. Det är gifvet, att en befattning, som skulle blifva underkastad sådan osäkerhet och förenad med så stora uppoffringar, ej skulle komma att blifva mycket eftersökt, och att vi måhända komme att äfventyra att ett af de viktigaste kall i samhället fölle i händerna på män, som på hvilka vilkor som helst vända sig åt detsamma, för att der vinna en försörjning, som de på annat sätt icke kunnat uppnå.

Utskottet söker stöd för sitt skrifvelseförslag i de bestämmelser, som redan förefinnas, men det går vida utöfver de föreskrifter, som nu äro gifna. Enligt dessa äro nemligen i allmänhet endast de två yngste lärarne underkastade en sådan flyttnings skyldighet, och endast de äro förhindrade att fästa sig med någon bestämdhet på de

platser der de vunnit anställning. De särskilda bestämmelser, som äro gifna med afseende å elementarläroverken i Stockholm, äga sitt fulla berättigande, med afseende å de olika förhållanden, som äro rådande i Stockholm och i landet för öfrigt. Jag kan således ej annat än för min del på det högsta motsätta mig Utskottets förslag, å hvilket jag anhåller om afslag.

Herr Casparsson: Fastän jag ej reserverat mig mot det beslut, hvartill Utskottet kommit, har jag dock ej kunnat dela de åsikter, som föranledt detsamma, och jag har inom Utskottet sökt att i mån af min förmåga framhålla det mindre välbetänkta i att Riksdagen skulle bedja Kongl. Maj:t vidtaga sådana anordningar, hvarigenom alla rikets elementarlärare skulle, om ej de facto, åtminstone *de jure* sättas på skjutskärnan och kunna flyttas från det ena läroverket till det andra såsom ett slags flygande skolmästare.

Dessutom har Utskottet här gått ännu längre än revisorerne. Desse hafva endast föreslagit, att ifrågavarande lärare skulle vara underkastade förflyttning till annat läroverk *inom samma stift*. Men Utskottet har borttagit denna inskränkning och derigenom på sätt den föregående talaren uttryckte sig, blottställt lärarne för att blifva skickade från Ystad till Haparanda.

På dessa skäl och på dem, som af de föregående talarne blifvit anförda, anhåller jag hos Herr Talmannen om proposition å afslag till skrifvelseförslaget.

Herr Wallenberg: En jemförelse, som en utaf Stats-Utskottets ledamöter Herr Montgomery-Cederhielm anställde och hvilken jag fann mindre lyckad, har uppkallat mig. Han anförde, att "en skollärare likaväl som en militär borde kunna skickas från en ort till en annan". Jag tror dock, att det är en väsendtlig skilnad. Militärer veta när de gå in i militärståndet att det hör till deras yrke att blifva kommanderade, och jag tror, att förflyttningar, motsvarande de här ifrågavarande, inom militären i allmänhet aldrig ske mot tjensteinnehafvarens vilja. En lärare söker anställning vid ett läroverk just på den ort, der han önskar äga sin verksamhetskrets. Att nu föreskrifva att han, derföre att vid ett och annat förhållande lärjungeantalet något litet förminskats, skall derifrån förflyttas, tror jag vara att allt för mycket ställa honom på resande fot. Jag vill icke förneka, att det icke kan vara lämpligt, att åtskilliga andra tjenstemän, som höra till administrationen, hållas mindre fastvuxna än hvad som hittills varit brukligt, men jag tror ej, att lärarne höra till denna kategori och jag tror ingalunda, att det skulle vara önskligt att förvandla dem alla till ambulatoriska öfver hela riket.

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Koch: Det egentliga skäl, som föranleder mig att förena mig med dem, som yrka afslag å den föredragna punkten är att — såsom synes af det utlåtande, som här föreligger — Kongl. Maj:t redan anser sig hafva och, enligt min åsigt, också har full rätt att, då han finner lämpligt, göra sådana undantag, som de, hvilka egt rum med afseende å vissa yngre lärare vid de högre elementarläro-

verken och lärarne i Stockholm, hvilka undantag synas mig fullt befogade. Jag anser då, att Riksdagen ej bör förklara, att detta af regeringen vidtagna undantag skall utsträckas så, att det göres till allmän regel, eller att Riksdagen bör för ecklesiastikministern påpeka huru tillämpningen af en rättighet, som Kongl. Maj:t redan eger, skall ske. Detta är ett gebit, som jag måste afstyrka Riksdagen att beträda. Jag fruktar högligen, att vi genom sådana steg kunna äfventyra att få en regerande Riksdag, något som jag anser synnerligen skadligt, och jag önskar, att åt Kongl. Maj:t måtte behållas rätt att förfoga efter läglighet i detta fall.

Herr Nordström: För min del vågar jag motsätta mig ett bifall till Utskottets förslag på den grund att jag anser, det ett stadgande i den af Utskottet angifna riktning ej skulle vara förenligt med grundlagens bud. Sedan nemligen 35 § Regeringsformen omnämnt de embets- och tjänstemän, som hafva förtroendesysslor, hvarifrån Konungen må dem entlediga, när han så pröfvar skäligt, stadgas i 36 § af samma lag, att de, som bekläda domarembeten samt alla andra embets- och tjänstemän, än de i förstberörda paragrafen nämnda, icke kunna, utan medelst ransakning och dom, afsättas, ej heller utan efter egna ansökningar till andra tjänster *befordras eller flyttas*. Här finnes således med tydliga ord uttaladt, att de i paragrafen omnämnde tjänsteinnehafvare ej kunna utan eget begifvande *flyttas* till andra tjänster.

De ifrågavarande bestämmelserna, hvilka genom 1858 och 1860 årens cirkulär äro gifna i afseende å lärarne vid elementarläroverken, stå emellertid ingalunda i strid med sistnämnda grundlagsparagraf. I dem afses nemligen ett särskildt slag af tjänsteinnehafvare, hvilka den anförda grundlagsparagrafen ej äsyftar. Då nemligen en institution, låt vara ett embetsverk, eller ett läroverk är under omreglering eller ej ännu fått sin definitiva organisation, men erforderligt lärare- eller tjänstebitråde under tiden behöfves för uppfyllandet af institutionens ändamål, så antages sådant biträde genom ett vilkorligt aftal och, i fall detsamma ej vid den slutliga organisationen visar sig vara behöfligt, upphör aftalet. Det är sådana tjänstemän, som afses i nämnda båda cirkulär, hvilka på denna grund äro fullt berättigade. Men från det förhållande, att ett undantag från den regel, att tjänsteinnehafvare ej kunna förbindas till någon flyttningskyldighet från en tjänst till en sådan på annan ort, kan under vissa särskilda omständigheter grundlagsenligen ega rum, får ej dragas den slutsats, som statsrevisorerna och Stats-Utskottet gjort, att ett allmänt stadgande kan utfärdas, hvarigenom hela lärare- eller tjänstemannakorpsen tillförbindes att underkasta sig en förflyttning, sådan som den ifrågasatta, från en ort till en annan, allt efter omständigheterna. Detta är att gå utöfver gränsen af ett berättigadt undantag på ett område, som man ej eger att beträda, emedan ett dylikt universelt stadgande komme i strid med Regeringsformens tydliga ord och mening i 36 §.

Herr Montgomery-Cederhielm: Då så många af Kamma-

rens ledamöter yttrat sig mot förslaget, måste jag antaga att, om det också icke är oriktigt, hvilket jag för min del ingalunda vill medgifva, frågan derom åtminstone blifvit för tidigt väckt.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten först derå, att de talare, som yttrat sig mot den föreslagna bestämmelsen, hafva utgått från den förutsättning, att densamma skulle komma att tillämpas af en, att jag så må säga, orimlig ecklesiastikminister, eller en ecklesiastikminister, som skulle begagna den honom tillerkända rätt på ett oförståndigt sätt. Denna förutsättning kan jag naturligtvis ej antaga såsom giltig.

Samme talare hafva för det andra sett saken nästan uteslutande och allt för ensidigt från synpunkten af lärarnes bästa och i detta fall vill jag medgifva, att det för läraren är förmånligare att bestämdt veta hvar han skall hafva sin verksamhet, än att vara underkastad en sådan flyttningsskyldighet som den föreslagna.

Men det finnes ett tredje sätt att se saken, och det är från synpunkten af den praktiska nyttan och lärjungarnes fördel. Det är denna utgångspunkt, Utskottet lagt till grund för sitt utlåtande. Och då tror jag, att det ej kan anses vara orätt, att, om det finnes för många lärare vid ett läroverk och för få vid ett annat, de vid det förra läroverket obehöfliga lärarne förflyttas till det sednare, der de behöfvas.

Jag säger detta för att visa, att icke det ifrågavarande förslaget är så i alla hänseenden oriktigt, som en del talare under diskussionen här velat antyda.

Herr Beckman: Jag har endast att yttra några ord med anledning af hvad den siste ärade talaren anført. Jag vill då först nämna, att, endast med undantag af Stockholm har för så vidt jag känner och framförallt inom det stift, hvars styrelse jag har mig anfortrodd, det ej visat sig vara i någon mån behöfligt att för det ändamål, som här äsyftas, ålägga lärarne någon flyttningsskyldighet utöfver de gränser, som angifvas i de af Utskottet omtalade nådiga cirkulär. Der gifna föreskrifter anser jag emellertid vara fullt riktiga, ty förhållanden kunna inträffa, som göra det angeläget att en eller annan lärare tillfälligtvis blifver öfverflödig på ett ställe och behöflig på ett annat. I sådant fall lära väl de yngste lärarne vara de, som företrädesvis äro lämplige att använda.

Jag vågar deremot på det bestämdaste opponera mig mot, att den af Stats-Utskottet föreslagna utsträckningen af denna flyttningsskyldighet skulle, på sätt den föregående talaren förmenade, verka till nytta för lärjungarne och kraftigt befordra det allmännas bästa. Har ett läroverk fortfarande och utan utsigt till förändring så få lärjungar, att icke det efter nuvarande stat ordinarie lärareantalet, sedan tvänne blifvit bortflyttade, kan erhålla ändamålsenlig sysselsättning, torde detta missförhållande böra rättas, ej derigenom att lärarne i allmänhet ställas på flyttbar stat, utan snarare derigenom att läroverket indrages, derest icke synnerliga omständigheter tala för dess bibehållande. Det vore ingalunda lyckligt, att ställa hela lärarekorpser på så rörlig fot som förslaget afser. Medvetandet hos en lärare, som inlefvat sig i sin uppgift vid ett visst läroverk, att han kan för-

flyttas än hit än dit, utan allt afseende på hans förhållanden i öfrigt, skall icke bidraga att uppmuntra honom till de ansträngningar, som han skulle underkasta sig, så vidt han visste, att han stode fast på sin plats och ej kunde, utan att själf önska det, åläggas att flytta till en annan. Jag tror det allmänna bästa fordra, att man ej gör tjensten för tung, ty man kunde derigenom komma att undergräfvä lärarnes intresse för densamma och såmedelst skada hela vårt skolväsende.

Deremot skulle möjligen en ändring i den föreslagna syftningen kunna vidtagas, så att nu gällande stadgande blefve tillämpligt äfven på de tvåklassiga läroverken. Det händer verkligen vid dessa små läroverk, att lärjungeantalet sjunker så ihop, att någon dylik bestämmelse med afseende å dem vore önskvärd. En sådan förändring tror jag vara den enda, som för närvarande kunde med skäl ifrågasättas. Jag vill dock ej nu väcka något förslag i den syftningen, utan förenar mig endast med dem, som yrkat afslag å punkten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå; framställdes först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå, som med ja besvarades.

§ 10.

Herr Wallenberg: Jag hyser tvekan huruvida man kan genom administrativa åtgärder åstadkomma någon lexikograf, utan att någon begåfvad person finnes som dertill har speciel fallenhet, och ännu mera tvekar jag om lämpligheten af det sätt, på hvilket Utskottet föreslagit att fortskynda detta allvarsamma arbete. Jag har ej anledning tro, att Svenska Akademien skulle en enda dag tidigare komma fram med sitt arbete, om det påskyndades genom en så beskaffad skrifvelse, som den föreslagna.

Skulle åter frågan endast vara om att skaffa medel, anser jag rätta vägen då vara, att initiativet lemnades till denna korporation själf, för att genom Kongl. Maj:t anhålla om anslags äskande för ändamålet. Då jag, för min del, ej kan se, att frågan kan vinna något genom den här föreslagna åtgärden, anhåller jag om afslag å den föredragna punkten.

Herr Bergstedt: Den talare, som nyss hade ordet, karakteriserade för några ögonblick sedan i en annan fråga en finansiell operation såsom bestående i att skicka goda penningar för att fråga hvart dåliga hade tagit vägen; jag förmodar att något sådant äfven skulle kunna sägas härvidlag. Utskottet har funnit, att 67,500 R:dr rest sin väg utan annan valuta än första häftet af ordboken, innefattande bokstafven A, derför vill nu Utskottet skicka goda penningar att höra efter hvart de föregående tagit vägen. Hvad nu den första saken beträffar, så är nog revisionen, hvars tankegång Utskottet följt,

utan tvifvel i sin goda rätt att söka utforska huru Riksdagens anslag blifvit använda; Revisorerne hafva trots sig finna att denna volym är mycket för tunn för att vara värd 67,500 R:dr; deruti hafva de från sin ståndpunkt möjligen rätt, men ej vidare. Om Riksdagens revisorer varit öfvertygade, att medlen blifvit illa använda, så hade det varit fullkomligt riktigt och naturligt om de föreslagit, att det anslag, som nu utgår till fortsättande af ordboksarbetet, skulle indragas, och jag kan icke neka att jag skulle hafva lemnat min röst dertill, och det af den anledning, att Svenska Akademiens uppdrag att författa en ordbok, så vidt jag kan begripa, och så vidt af Akademiens eget yttrande kan förstås, är ett fullkomligt nonsens; ingen Akademi, hvars ledamöter mottaga sin kallelse endast såsom ett hedersuppdrag, kan utföra ett sådant arbete, och framförallt ej en sådan institution som Svenska Akademien, hvilken skall sitta såsom jury öfver litterära produkter, utan det måste vara personer, som egna sin speciela verksamhet åt ett sådant arbete. Deremot kan jag ej säga att de medel, som utgått för ordboksarbetet, varit absolut bortkastade, om ock ej det med dem afsedda ändamålet vunnits, men det är en sak, som ej hör hit, och jag har icke att ingå i eller se efter huru Akademien använt sina af Riksdagen anslagna medel, väl eller illa; det är möjligt att i Akademiens samlingar kan finnas en ganska god valuta. Detta lemnar jag alldeles ur sigte. Men jag anser dock att medel användas illa, som anslås till en ordbok, redigerad på samma sätt som hittills, och jag tror att dessa medel skulle hafva kunnat användas med större fördel för det allmänna. Det är alldeles klart, att en kunglig mæcenat icke för 100 år sedan resonnerade på samma sätt som en språklig vetenskapsman i våra dagar, och hade Gustaf III varit filolog, hade han nog ställt till annorlunda, men det är en pietet mot hans minne, att de medel, som lemnades af honom att upprätthålla denna institution med det af honom gifna uppdraget, som var en älsklingstanke för honom, icke blifva rubbade. Det förefaller mig därför helt naturligt att det uppdrag, som af den kunglige stiftaren lemnades åt Akademien, må få af densamma utföras på det sätt den sjelf finner lämpligt utan att pålägga den något derutöfver å statens sida. Det förekommer mig, som om revisorerne och Utskottet skulle nu vilja påtvinga Akademien ett ökadt anslag, för att derigenom gifva den ett slags misstroende-votum och på samma gång påtvinga den en förbindelse att göra något, som den efter min tanke ej kan göra på ett tillfredsställande sätt. Jag behöfver ej säga något vidare, ty det faller mig icke in, efter hvad jag hört af den föregående talaren, att Kammaren skulle bifalla Utskottets förslag, och jag förenar mig med honom i att yrka afslag derå.

Herr Montgomery-Cederhielm: Om Stats-Utskottets hemställan i denna punkt skulle vara så beskaffad, som den siste talaren uppfattat densamma, eller att Utskottet uttalar ett misstroende mot Svenska Akademien genom att bevilja den fortsatt anslag, så synes det mig vara ett särdeles ovanligt sätt att uttrycka sitt misstroende, och jag tror ej heller, att förhållandena äro sådana utan i stället

tvärtom. Utskottet erkänner den stora nationela betydelsen af ordboksarbetet och fäster endast uppmärksamhet på — och det har Utskottet ej ensamt hittat på, utan det har framhållits af Akademien sjelf — att det sätt, hvarpå arbetet nu bedrifves, icke är lämpligt och icke kan leda till det afsedda målet. Då nu detta förhållande får anses såsom erkändt, har Utskottet genom den föreslagna skrifvelsen endast velat fästa uppmärksamheten på huruvida sådana anordningar kunde träffas, som betrygga arbetets raskare fortskridande och ordbokens fullbordande inom en ej alltför aflägsen tid, samt, om omständigheterna dertill föranleda, till Riksdagen göra den framställning i ämnet, som för nämnda ändamåls vinnande må kunna anses behöflig; det vill säga, att om Kongl. Maj:t pröfvar ett ökad anslag nödigt, han anmodas derom göra framställning till Riksdagen. Det synes mig att hvar och en, som inser vigten och betydelsen af ordboksarbetet, skulle vara af samma mening, som Utskottet i detta fall, då Utskottet ju erkänner arbetets vigt och medgifver att det på sätt nu sker ej kan befordras till ett lyckligt slut. Utskottet anhåller derföre att Kongl. Maj:t, efter Akademiens hörande, ville vidtaga erforderliga åtgärder för det afsedda ändamålets vinnande. Det synes mig derföre, som om Kammaren ej på något bättre sätt kunde visa sin sympati för saken, än genom att bifalla hvad Utskottet i förevarande punkt föreslagit.

Herr Casparsson: Såsom Herrarne finna af detta betänkande, har mycken tvekan varit rådande, först hos statsrevisorerna, hvilken tvekan Stats-Utskottet icke kan annat än dela; och jag för min del har äfven varit underkastad denna allmänna tvekan. Det är nemligen helt naturligt att en sådan måste uppstå, när frågan gäller att uttala en, om också lindrig, anmärkning mot "den vittra ringen", der lagerkransar vira sig kring eklöfskronor och der det sammanhållande bandet bär omskriften: "Snille och smak". Stats-Utskottet deremot är ett mycket prosaiskt samfund, och den vältalighet, som der företrädesvis gör sig gällande, är siffrornas, hvilken äfven vid detta tillfälle i viss mån visat sig afgörande. Genom en enkel beräkning fann man att när bokstafven A kostat 67,500 R:dr, så skulle följaktligen de öfriga tjugusju bokstäfverna komma att kosta 1,822,500 R:dr, och det är mycket penningar. Jag vill dock icke dermed påstå att det är *för mycket*, ty liksom det inom de bildande konsterna finnes minnesmärken, hvilka icke med guld kunna uppvägas, så är det ju möjligt att man inom den linguistiska forskningen skulle på detta sätt kunna erhålla ett arbete, som vore ovärderligt; — om ock bokstafven A ej just lemnar stöd för ett dylikt antagande. Detta var emellertid *en* betänklighet, som dock ej var ensamt afgörande, men det finnes en annan, som är kinkigare. När bokstafven A tagit en tid af 85 år, ty det var vid Akademiens stiftelse, 1786, som arbetet anbefalldes, fann man genom en enkel regula di tri beräkning att det skulle gå åt 2,295 år, innan bokstafven Ö blefve färdig, och det var värre. När bokstafven Ö då blefve färdig, komme den att förhålla sig till bokstafven A ungefär som vårt nuvarande språk förhåller sig till det, som talades på Fornjoters tid, om denna personlighet

någonsin existerat. Jag tror därför att den tvekan, som uttalats, redan härutaf är berättigad, men den ökas ännu mera genom det förord, hvarmed Akademien beledsagat första häftet af ordboken, och som till en del finnes intaget å sidan 218 af revisorerens berättelse, hvarom jag förmodar att Kammarrens ledamöter tagit kännedom. Än ytterligare stöd får man för denna tvekan i 45:te delen af Akademiens handlingar, der en af Akademiens egna ledamöter ingår i en historisk-kritisk undersökning af ordboksarbetet. Jag skall endast bedja att få uppläsa ett af många liknande uttalanden; å sidan 313 säger författaren: "många af de i det föregående meddelade enskildheter hade här varit obehöfligt, kanske olämpligt att framställa, om annorlunda kunnat blifva rätt öfvertygande och åskådligt, huruledes Akademien, alltid i afseende på ordboksarbetet handlande af pligt, och ej af böjelse, likväl gjort sitt bästa att efter omständigheternas medgifvande fylla sitt svära kall, på olika vägar närmat sig målet, och sökt efter förmåga göra det omöjliga möjligt. Afvenledes torde läsaren fått ett begrepp om den ostadighet i plananläggning och arbetssätt, de förvecklingar och missförstånd, den tidsutdrägt och det förslösande af arbetskraft, som knappast kan undvikas, när ett samfund, och dertill ett vittert, skall taga i sin hand slutredaktionen af en stor ordbok, hvilket med språkens och språkvetenskapens utveckling blir allt mera äfventyrligt, och ej heller i vår tid någonstades blifvit såsom nytt företag inledt af ett enda litterärt samhälle, äfven der större arbetsstyrka och rundligare penningeanslag varit att tillgå, än hvad Svenska Akademien haft att förfoga öfver". Jag tror således att Utskottet, efter dessa upplysningar verkligen haft skäl att beakta revisorerens anmärkning.

Det har här blifvit sagdt, om jag eljest rätt uppfattat det, att Utskottet skulle uttalat ett misstroendevotum mot Svenska Akademien. Jag anser, det Utskottet hvarken uttalat misstroende eller förtroende, utan endast anhållit att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida icke ett raskare fortskridande af arbetet kunde ega rum — Utskottet har ansett det ligga utom dess befogenhet att afgöra om Svenska Akademien eller någon annan skulle erhålla detta uppdrag. Inom Utskottet var verkligen förslag framlagdt till en skrifvelse, som på sätt och vis skulle kunnat anses innebära ett misstroende, men den undertrycktes, emedan man ej ansåg tillständigt att uttala ett omdöme i den riktningen. Hvad Utskottet föreslår anser jag verkligen skulle kunna bidraga till lösning af denna ganska invecklade fråga. Af denna orsak yrkar jag bifall.

Grefve Mörner, Carl Göran: En talare, som yttrade sig mot Utskottets förslag, ansåg att det ej var någon synnerlig brådska med ifrågarande arbete. Ett sådant yttrande förvänar mig högligen, då det väl ej är möjligt att den rådande språkförbistringen kan hafva undfallit någon, och då hvarje lärare vid våra elementarläroverk anser sig hafva rätt att, på sitt eget vis, behandla eller misshandla vårt språk, äfvensom att påtvinga sina lärjungar dessa sina hugskott. Hvad den ene läraren anser vara bra, det tycker ej den andre om, och derefter kasseras elevernas skripta allt efter den enes eller

andres åsigt. Att under sådana förhållanden öfverlemna denna sak åt en oviss framtid, synes mig icke välbetänkt. Jag tror för min del att en sådan skrifvelse, som den af Stats-Utskottet föreslagna, icke är olämplig, den innefattar ej någon anmärkning mot Svenska Akademien, utan blott en önskan att bringa reda i denna sak, som för hela vårt undervisningsväsende är af stor betydelse. Gustaf III, som hade Franska Akademien till förebild vid stiftandet af den Svenska, kunde väl äfven deraf hafva någon anledning att ifrågasätta ett dylikt arbete af Svenska Akademien. Franska Akademien har redan för åtskilliga tiotal af år sedan fullbordat sitt arbete, som nu finnes i allmänhetens händer, och det synes mig då icke vara så omöjligt, som här blifvit påpekadt, att äfven den Svenska Akademien skulle kunna inom en ej alltför aflägsen framtid bringa sitt ordboksarbete till slut. Jag tror att den föredragna skrifvelsen både till innehåll och syfte är sådan, att den kan af Riksdagen aflåtas, hvarföre jag yrkar bifall till densamma.

Herr Bergstedt: Om det är mig, den föregående talaren syftat på, och det är jag, som skulle hafva sagt, att det icke är brådt med ordboksarbetet, så har han misstagit sig. Jag sade endast, att om pieteten för stiftarens minne icke medgifver att företaga en förändring i stiftelseurkunden för denna institution, då vore det bäst att öfverlåta åt densamma att fullfölja sitt arbete såsom den sjelf finner mest lämpligt, icke något vidare. Här har från Utskottets sida blifvit sagdt, att meningen hvarken varit att uttala något misstroende mot Akademien och icke heller att söka ytterligare binda ordboksarbetet vid densamma. I detta fall ber jag att få taga fasta på några yttranden i Utskottets eget utlåtande; der talas nemligen om "arbetets raskare fortskridande" och "ordbokens fullbordande inom en ej för mycken aflägsen tid" Jag föreställer mig att så nyttigt det än skulle vara att snart få en svensk ordbok på vetenskaplig grundval, så är det dock omöjligt att få det genom att det arbete, som nu finnes, fortsättes. Det måste blifva ett helt och hållet nytt uppslag. Om en Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t kunde föranleda förfärdigandet af en ordbok, på samma sätt som om det vore fråga om uppförandet inom utsatt tid af till exempel en kasernbyggnad, då skulle jag vara den förste att bedja båda Kamrarne för Guds skull aflåta en dylik skrifvelse, men jag kan ej se saken på det sättet, utan för mig blir frågan den: om det för närvarande finnes tillräckliga och lämpliga krafter, hvilka kunna och hafva tillfälle att utföra ett sådant arbete. Jag tviflar ej på att här i Sverige finnas många språkkunniga män, hvilka hvar för sig kunna göra en ordbok, och att en sådan ordbok är högligen önskvärd, deri gifver jag den föregående talaren rätt, men en annan sak är om dessa personer, som väl hvar för sig kunna utföra ett sådant arbete, äfven skulle kunna göra det i egenskap af ett slags kansli under Svenska Akademien. Mot förslaget att bilda ett sådant af yngre lärare från universiteten, hvilket jag hört skall hafva blifvit af någon framkastadt, förekommer efter min tanke den betänkliga omständigheten, som af
den

den siste talaren vidrördes, att meningarne dem emellan om behandlingen af vårt språk äro så delade, såsom den svenska allmänheten nogsamt fått erfara i afseende på rättskrifningen. Jag hemställer därför om det kan vara lämpligt, att Riksdagen uppdrager åt ett antal personer att utföra ett dylikt arbete och dertill lemna anslag, eller om det ej skulle vara lämpligare att helt och hållet öfverlemnas åt Kongl. Maj:t att taga initiativ i denna fråga eller ock åt den enskilda företagsamheten att utföra arbetet; detta sednare skulle tilltala mig mest. Jag fortfar således att yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Nordström: Jag vill icke inlåta mig på den frågan, huruvida Svenska Akademien må hafva gjort sig förtjent af den ifrågasatta admonitionen, eller icke. I det fallet har den talare, som sedanast hade ordet, omständligt uttalat en åsigt, som efter min tanke förtjenar allt beaktande. Men då man nu kommit in på frågan, huruvida Stats-Utskottet skall anses vara berättigadt att taga initiativ till en direkt skrifvelse, som åsyftar en åtgärd från Kongl. Maj:ts sida, utan att Utskottet på samma gång yttrat sig om, huruvida anslaget skall vidare utgå eller icke, så frågar jag: är Stats-Utskottet enligt grundlag berättigadt till något initiativ, som ej omedelbart har sin grund uti något från Riksdagen dit remitteradt förslag? Och förgäfvos söker jag i grundlagen efter ett jakande svar derpå. Hade Utskottet tillstyrkt, att anslaget ej må vidare utgå, innan det eller det skett, då vore det en helt annan sak, och då återstode blott att pröfva huruvida detta anslag, som är uppfördt på ordinarie stat, annorledes än med Kongl. Maj:ts bifall kunde försvinna. Men nu innefattar Utskottets hemställan endast en opinionsyttring, och som det dertill ej är befogadt, anser jag densamma böra förklaras förfalla.

Herr von Koch: Lika med den talare, som sist yttrat sig, anser äfven jag betänkligt, att Riksdagen tager initiativ i administrativa frågor. Men hvad angår här föreliggande fråga, synes mig Riksdagens revisorer och Stats-Utskottet hafva varit i sin goda rätt. då de gjort denna framställning, när de funnit, att detta anslag icke ledt till det ändamål, för hvilket det blifvit beviljadt, utan till och med hindrat detta ändamåls vinnande, enär det gjort, att icke någon annan ansett sig böra beträda denna bana, hvilket jag för min del tror varit ganska nyttigt och som kanske äfven skett, om det icke funnits en sådan medtäflare som Svenska Akademien. Såsom vi nyss hörde har Akademien själf sagt, att det är emot sin böjelse, som den sysselsätter sig med detta arbete! Och när sjelfva de faktiska uppgifterna, som här blifvit framlagda, tyckas tydligt visa, att målet icke kan nås på denna väg, men att det kostar mycket penningar, så förefaller det mig, att både statsrevisorerna och Utskottet varit fullkomligt berättigade att i ordalag, hvilka jag icke kan finna på minsta sätt förnärmande, föreslå denna framställning till Kongl. Maj:t. Jag anser denna skrifvelse snarare såsom en kär anledning

för Akademien att fränsäga sig ett arbete, som strider mot dess böjelse, än som ett misstroendevotum.

På grund häraf yrkar jag bifall till den föreslagna skrifvelsen, och jag gör det så mycket heldre, som Akademien, i fall den sluppe detta arbete, kunde blifva i tillfälle att fullgöra ett annat arbete, som den icke kan släppa ifrån sig, nemligen att redigera den tidning, som af Akademien utgifves, och hvilken nu är så redigerad, att nästan ingen menniska läser den, oaktadt det är i denna tidning som alla legala annonser skola införas. Det torde kunna vore nog för Akademien att hafva *ett* sådant prosaiskt arbete.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§ 11.

Lades till handlingarne.

§ 12.

Herr Beckman: Jag tror för min del icke något vore att anmärka mot den åtgärd, som i denna punkt, så vidt jag förstår, af Stats-Utskottet verkligen *äsyftats*. Men jag hyser någon betänklighet vid den form man gifvit förslaget, hvilken ej synes mig motsvara motiveringen. Jag skulle önska att få klart uttalad, att meningen med detta förslag icke är någon annan, än den som af motiveringen framgår. I klämman talas helt naket endast om medlens öfverlemnande till Statskontoret, hvaremot motiveringen talar om medlens öfverlemnande till Statskontoret att förvaltas för Bibelkommissionens räkning, hvilket jag vågar förutsätta äfven vara Utskottets mening, enär kommissionen icke har några andra medel att för sina utgifter disponera. För min del skulle jag blott önska, att äfven i sjelfva slutorden vore uttryckt, att medlen skulle öfverlemnas till Statskontoret *för att för Bibelkommissionens ändamål förvaltas*; och jag anhåller att förslaget måtte antagas med nämnda tillägg.

Herr Montgomery-Cederhielm: Jag tror, att det tillägg, som af den föregående talaren blifvit ifrågasatt, är obehöfligt. Statskontoret förvaltar redan förut en mängd fonder, hvilka på grund af särskilda beslut blifvit till Kontoret öfverlemnade, och som särskildt bokföras. Meningen med den här föreslagna skrifvelsen är precis densamma, eller att äfven Bibelkommissionens fond, i likhet med andra fonder, skall af Statskontoret förvaltas. Det har nemligen synts Utskottet att denna förvaltning vore en för Bibelkommissionen främmande verksamhet, och jag är fullt förvissad, att icke något

missförstånd kan uppstå på grund af den skrivelse, som här blifvit föreslagen. Jag anhåller därför om bifall till densamma.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det är icke särdeles länge sedan Kammaren beslöt en underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan: "det Kongl. Maj:t täcktes, i den mån stadganden i fråga om förvaring eller fruktbargörande af allmänna verks och inrättingars kontanta, för löpande utgifter icke behöfliga behållningar ej redan förefinnas, i nåder meddela allmän föreskrift derom, att sådana behållningar skola, der sådant utan väsendtlig olägenhet kan ega rum, uti bankinrättning på deposition eller upp- och afskrifning insättas och endast vid behof derifrån uttagas."

När vi nu komma till Bibelkommissionen och man ser på den räkning, som finnes intagen i revisionsberättelsen, pag. 251, så finner man, att Bibelkommissionen redan på förhand ställt sig Riksdagens vördsamma anhållan till efter rättelse, i det att den redan förräntat sina tillgångar. Den hade vid 1869 års utgång ett kapital af 48,315 R:dr 32 öre och af dessa äro 43,900 R:dr utlånta samt 4,235 R:dr 32 öre kontant behållning och 180 R:dr utestående räntemedel. Således hafva dessa medel gjorts fruktbärande, och upplupna räntor för det år, som här är i fråga, utgjorde 2,900 R:dr 73 öre. Nu tycker Stats-Utskottet, att detta icke är bra, utan vill, att medlen skola lemnas till Statskontoret. Det var hvad jag tog mig friheten påpeka, när frågan om den nyssnämnda underdåniga skrifvelsen förevar, att man borde sammanföra dessa medel på ett ställe, men då skulle hvarje särskild liten auktoritet hafva sin medelförvaltning. Riksdagen behagar här leka en gammal lek, i hvilken det heter: "när jag säger släpp, skall ni hålla, och när jag säger håll, skall ni släppa." Men efter mitt förmenande är ett dylikt förfaringssätt icke värdigt en representation.

Herr Montgomery-Cederhielm: Förhållandet är icke alldeles sådant, som det af den siste värde talaren blifvit framställt. Det är sannt, att Bibelkommissionen eger rätt att förvalta de medel den har, men Stats-Utskottets hemställan i denna punkt står icke i motsägelse mot beslutet angående första punkten. Denna hemställan innehåller icke någon kritik öfver Bibelkommissionens sätt att förvalta sin fond, utan meningen är endast att befria kommissionen från en verksamhet, som är främmande för hennes ändamål, och därför har Utskottet föreslagit, att *sjelfva fonden* skulle öfverlemnas till Statskontoret att förvaltas; hvilket således är något helt annat än hvad som afses med förslaget i den af den siste talaren åberopade första punkten af utlåtandet. Den förste talaren önskade endast, att fonden icke skulle uppgå i statsverkets allmänna tillgångar, men detta är icke alls meningen, utan endast att den skall förvaltas på samma sätt som alla andra dylika fonder.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels af Herr Beckman, att

samma hemställan skulle antagas med följande, vid slutet fogade tillägg: "att för Bibelkommissionens ändamål förvaltas"; framställ- om proposition på bifall till Utskottets hemställan och besvarades med ja.

§ 13.

Lades till handlingarne.

§§ 14 och 15.

Utskottets hemställanden biföllos.

§ 16.

Lades till handlingarne.

Föredrogs ånyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 och 16 dennes bordlagda betänkande N:o 1, rörande väckt förslag om ändring i förordningen den 30 November 1855 angående expeditionslösen.

Herr Rydqvist: I motiveringen för ifrågavarande betänkande heter det å pag. 2, "dels ock, att, om än statens rättighet är obestridd att, utan afseende på den minskning i dess inkomster derigenom kan uppkomma, nedsätta stämpelafgiften, så torde staten icke lika obetingadt kunna tillerkännas rättighet att, såsom utan tvifvel förhållandet blefve, om nu föreslagna ändring uti expeditionstaxan antoges, minska inkomsterna för dem af sina tjenstemän, hvilka icke vid emottagandet af nu innehafvande tjenst underkastat sig framdeles i aflöningen möjligen skeende förändring eller reglering."

Konsequensen af detta uttalande är den, att Kongl. Maj:t icke kan tillerkännas obetingad rätt att göra någon förändring i nu gällande expeditionstaxa, emedan han derigenom skulle förnärma vederbörande tjenstemäns rätt till sportier. För min del anser jag det högst betänkligt att uttala en sådan åsigt. Jag håller mig dervid icke till denna fråga, utan talar om saken i allmänhet. En expeditionstaxa innehåller hundratals föreskrifter om expeditionslösen, och den må vara skriven så samvetsgrannt som helst, så ligger det likväl i sakens natur, att en eller annan bestämmelse kan vara alldeles för hög. Då skulle, om Utskottets åsigt vore riktig, Riksdagen icke kunna besluta en nedsättning i denna speciela afgift, med mindre än att ersättning lemnades till alla tjenstemän, som derigenom skulle komma att lida afbräck i sina inkomster. Men detta är omöjligt. Ett annat förhållande vore, om man beslutade en nedsättning af expeditionslösen i allmänhet.

Dessutom har det, så vidt jag känner, aldrig blifvit ifrågasatt, att icke staten har obetingad rättighet att i detta fall besluta. Un-

der min långa tjenstetid hafva en mängd administrativa förtätningar utkommit, som än i ett än i ett annat hänseende upphäft vederbörande tjänstemäns rätt till sportler; och så vidt jag vet, hafva vederbörande tjänstemän aldrig blifvit deröfver hörda, och detta med rätta, utan sportelinkomsterna hafva försvunnit och dermed punkt. För min del kan jag icke annat än gilla ett sådant förfarande. Är jag ensam om denna åsigt, vill jag blott få i protokollet antecknaadt, att jag för min del ogillar den grundsats, som Utskottet uttalat.

Herr von Koch: Den föregående talaren har icke yttrat sig mot Utskottets hemställan i sak, hvilken jag derföre antager ätt han icke motsätter sig. Han har blott gjort en anmärkning mot motiveeringen, och jag vill gerna med honom medgifva, att stiliseringen kanske kunnat vara försigtigare, och det har aldrig varit Utskottets mening att gå så långt, som den ärade talaren trodde, eller att man för hvarje liten förändring i expeditionstaxan skulle vara skyldig att höra vederbörande tjänstemän. Hvad författaren af detta betänkande, hvilken för närvarande är bortrest, velat säga, är endast, att då det är fråga om en betydlig sportel, som våra domare hafva, så bör man icke borttaga den utan att fästa afseende vid den minskning i inkomster, som derigenom komme att för dem uppstå. Utskottet har icke velat uttrycka annat än det som jag tror i allmänhet iakttagits, nemligen att då en väsendtligare del af de sportler, som blifvit en tjänsteman tillförsäkrade, borttagits, så har han blifvit tillagd ersättning; något som de af Herrarne, hvilka äro gamla riksdagsmän, väl torde erinra sig. Något vidare har man icke velat säga, och icke velat förnärma Kongl. Maj:ts rätt. Att Riksdagen skulle hafva denna rätt, kan väl vara möjligt, men så har grundlagen hittills icke blifvit tolkad. Det hufvudsakliga skälet, hvarför Utskottet afstyrkt motionen, är, att om man skulle röra vid denna afgift, hvilken till sin grund är så orimlig, så finge man lof att äfven göra något mera. Den är en beskattning, som icke utgår jemnt och icke heller är progressiv, utan den är till och med degressiv, ty den är så ställd, att den som har mesta råd betalar minst, och den som har minsta råd betalar mest. En så beskaffad afgift ville Utskottet icke röra vid, utan vi hoppades, att man snart skulle slippa hela denna beskattningsmetod och få den ersatt med någon, som vore mera tidsenlig. Då ingen opponerat sig emot Utskottets hemställan, förmodar jag att Kammaren bifaller densamma.

Grefve Mörner, Carl Göran: Äfven jag måste säga, att jag är föga tillfreds med Utskottets motivering. Utskottet går ut från en åsigt, som jag för min del icke kunnat gilla, nemligen att sätta de tjänstemäns intressen, som äro afönade med sportler, nära nog i främsta rummet, och först i andra rummet låta komma hvad som möjligen kan vara ändamålsenligt för det allmänna. Den period, som af den förste talaren citerades, utgör ett bevis på den mindre lyckliga framställningen af Utskottets motivering. Den der antydda grundsatsen utvecklas vidare i den efterföljande punkten. Att deremot, såsom den siste talaren antydde, man skulle låta något gam-

malt. hvilket man anser mindre ändamålsenligt, qvarstå, under förhoppning att komma till något, som är vida bättre, har också sina sidor. Om man vill göra sig reda för hvad som menas med en expeditionslösen, så skall det väl vara en ersättning för den möda expeditionshafvanden får vidkännas, men ingen lärer väl kunna påstå, att denna afgift i något hänseende är reglerad efter denna grundsats, utan den är en afgift, hvilken, i likhet med många andra, drabbar just vid de tillfällen, då möjligen en olycka träffat familjen genom familjefadrens bortgång. Då kommer först och främst vördiga presterskapet med allt hvad dertill hör, så kommer domarepersonalen och så kommer staten, som också tager ut så mycket som möjligt. Det synes således vara en genomgående princip, som kanske är rätt ändamålsenlig för att skaffa inkomster, men om den är fullt billig, derom kunna tankarne vara delade. Jag tror för min del, att den af Andra Kammaren föreslagna skrifvelsen icke är så utan all rimlighet, men jag lemnar åt denna Kammare att sjelf bedöma hvad den finner tjenligt.

Herr von Koch: Jag befinner mig verkligen i en ganska besynnerlig ställning, då jag i många år och äfven på detta rum yrkat på sportlernas afskaffande och nu blifvit beskylld för att sätta dessa i främsta rummet. Det synes i slutet af Utskottets betänkande, att Utskottet utdömt sjelfva systemet, och att det är i förhoppning att detta skall kunna helt och hållet afskaffas, som Utskottet ansett det ej vara värdt att företaga en lappning deraf. Jag medger, att om expeditionstaxan vore upprättad på det viset, att lösen endast utgjorde en skälig betalning för expeditionshafvandens möda, så skulle jag icke hafva så mycket emot expeditionstaxan. Men, såsom vi väl veta, är förhållandet icke sådant. Våra domare hafva snart sagt icke något betaldt för det mödosamma arbetet att bedöma kinkiga och invecklade rättstvister, utan deras betalning utgår genom sådana der förhatliga afgifter, hvilka, såsom jag tror mig någon gång förut hafva yttrat, äro lagda på nöden och döden. Döden har jag till och med mindre respekt för, ty när folk tager arf, så är det ett tillfälle, som heldre kan begagnas att taga ut skatt, om äfven så olyckligt vore, att man behöfver taga den af kapitalet. Det är säkerligen bättre att göra det, än att lägga den på rörelsen. Vi minnas, huru hela Kammaren uppreste sig, när Bevillnings-Utskottet vid förra riksdagen kom med förslag, att lägga en mängd afgifter på rörelsen.

Hvad domarne hafva mest betaldt för är fastebref och dylikt, hvilka afgifter under de sednare åren kunna sägas hafva drabbat nöden, då det är säljaren som fått ensam betala alla afgifter.

Jag har alltid påaktat den siste värde talarrens röst och hör nu, att man kan hafva förhoppning att få hans biträde, när det blir fråga om att reglera de här sakerna. Nu är det blott fråga om något, som vi kunde hafva fått i konsekvens med stämpeltaxan, nemligen att sätta denna afgift till hälften, då det är fråga om efterlevande makas egendom. Men denna afgift har det för sig, att den går ut efter procent. Den här åter utgår på det sätt, att den är högst för de lägsta och sedan minskas samt stannar vid ett helt och

hållet arbiträrt belopp. Vi som tyckte, att det vore bäst att dessa afgifter helt och hållet komme bort, ansågo det vara rättast att nu låta dem vara, icke af den princip, som jag visst icke hyllar, att, om man icke kan få allt, så vill man icke hafva något, utan dels derföre att man icke vill göra en godtycklig ändring och dels emedan man ansåg sig icke böra lappa något felaktigt, som man icke vore i tillfälle att göra riktigt, hvilket endast skulle hafva tjenat till att visa, att Riksdagen varit i håll med saken, men lemnat den halft om halft.

Hvad för öfrigt motiveringen angår, så kan jag icke finna den så klandervärd. Såsom Herrarne veta, så väljes inom Tillfälligt Utskott en referent, som skrifver Utskottets betänkande, och om det behöfs någon ursäkt, så torde det kunna vara nog att nämna, att man icke gerna rättar en ledamots yttrande på samma sätt som man korrigerar ett scriptum i skolan. Jag är tacksam för åtskilligt, som står i betänkandet och i synnerhet mot den ledamot, som skrifvit det; och vågar jag yrka bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades slutad och betänkandet bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets den 16 och 18 dennes bordlagda utlåtande N:o 37, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid som förflutit sedan början af sednaste riksdag, biföll Kammaren Utskottets hemställanden i 1:sta—9:de, 11, 13:de—18:de punkterna samt lade till handlingarne 10:de och 12:te punkterna.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets den 16 och 18 dennes bordlagda memorial N:o 38, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor, rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel; godkände Kammaren de uti 1:sta—5:te punkterna föreslagna voteringspropositionerna och lade den 6:te punkten till handlingarne.

Anmälades och bordlades:

Bevillnings-Utskottets memorial N:o 6, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes stridiga beslut i fråga om det belopp, hvarmed personliga skyddsafgiften skall utgå;

Samma Utskotts betänkande N:o 7, i anledning af väckt motion angående införande af bevillnings-taxering i Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker;

Lag-Utskottets memorial N:o 18, i anledning af Första Kamma-

rens återremiss af 1:sta punkten i Utskottets utlåtande N:o 11, rörande förvaltningen af omyndigs egendom; samt

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 2, angående villkoren för försäljning, till förtäring på stället, af vin, öl, kaffe m. m.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 20 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades fem protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen och protokollet för den 13 dennes.

Anmäldes och bordlades Första Kammarens Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 3, i anledning af Herr C. A. Jönssons motion angående enkesäten i Hallands och Bohus län.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 16 och 18 dennes bordlagda utlåtande N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämma samt kyrko- och skolråd, och om landsting.

1:sta punkten.

Bifölla.

rens återremiss af 1:sta punkten i Utskottets utlåtande N:o 11, rörande förvaltningen af omyndigs egendom; samt

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 2, angående villkoren för försäljning, till förtäring på stället, af vin, öl, kaffe m. m.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 20 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades fem protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen och protokollet för den 13 dennes.

Anmäldes och bordlades Första Kammarens Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 3, i anledning af Herr C. A. Jönssons motion angående enkesäten i Hallands och Bohus län.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 16 och 18 dennes bordlagda utlåtande N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämma samt kyrko- och skolråd, och om landsting.

1:sta punkten.

Bifölla.

2:dra punkten.

Friherre Nordenfalk: Då jag icke i likhet med Kammarens öfriga ledamöter i Lag-Utskottet kunnat i denna punkt tillstyrka vare sig Utskottets hemställen eller något annat af de framlagda förslagen, utan inskränkt mig till att begära afslag, beder jag få angifva mina skäl därför.

För att ej missförstås vill jag likväl förutskicka den erinran, att jag anser begäran om begränsning i den kommunala rösträtten på landet befogad, och att jag tror den utväg för frågans lösning Utskottet angifver, eller att olika slags fyrkar behöfva i olika grad begränsas, icke böra utan vidare pröfning alldeles förkastas. Längre kan jag dock icke följa Utskottet. Väl måste man fullkomligt instämman med Utskottet i följande yttrade: "att bestämma den punkt der gränsen skall stå blir alltid svårt, *synnerligast då, såsom i förevarande fall är händelsen, man ej varit i tillfälle att genom jemförelse af de olika kommunernas fyrkatalängder utröna den verkan ett visst maximum skulle på röstetalet utöfva.* I saknad af en sådan öfversigt måste man gå till väga med den största varsamhet." Det är dock skada att Utskottet i sitt eget förslag förgätit tillämpa denna välbetänkta varsamhet, då det föreslår nedsättning af all s. k. kapitalfyrk till $\frac{1}{10}$ af röstetalet i stället att stanna vid t. ex. $\frac{1}{2}$. Då man, såsom Utskottet erkänner, helt och hållet famlar i mörkret huru förslaget skulle slå sig ut i tillämpningen, hade dock en sådan försigtighet ju här varit synnerligen på sin plats.

Helt annorlunda gick man till väga vid förändringen af rösträtt i stad; der voro anskaffade öfversigter af bestående rösträttsförhållanden, på grund af hvilka man kunde sluta sig till den verkan en inskränkning skulle medföra. Någon sådan utredning hafva deremot motionärerna i nu föreliggande fråga ej ansett behöflig; åtminstone för deras egen valkrets hade det väl dock ej varit svårt att framlägga de förhållanden, derpå de kunde stödt sin klagan. Om så skett, torde ej motionärens förslag så godtyckligt varierat som nu.

I de vid betänkandet fogade reservationer hafva flera exempel blifvit anförda för att visa hvarthän den af Utskottet ifrågasatta begränsningen skulle leda; jag vill här blott såsom tillräckligt illustrerande upprepa ett enda: ett bruk — hvilket väl icke kan sägas vara synnerligen rörlig egendom — skulle, om dess möjligen tillhörande skog låge i annan kommun, äfven der det på grund af sin uppskattade tillverkning möjligen hade största delen af kommunalskatten på sin debetsedel, kunna öfverröstas af innehafvaren utaf $\frac{1}{2}$ af kommunens jord. Det vore lätt angifva andra snarlika missförhållanden, som blefve en följd af Utskottets förslag, men hvad jag nyss haft äran anföra torde vara tillräckligt för afslag derå, helst som ungefärligen samma förslag redan en gång förut, nemligen år 1859, då det af Ekonomi-Utskottet framlades, blifvit af Riksdagen pröfvadt och förkastadt och nu endast tre bland Utskottets sexton ledamöter vidhållit detsamma.

Bland de öfriga förslagen synes mig det af Herr Grefve Mörner m. fl. framställda vara mest förtjent af att beaktas; dock icke

här utan vid besvarandet af det i 11:te punkten behandlade, af Herr Ehrenborg väckta förslaget. En kvalificerad pluralitet vid vissa frågors behandling hafva nemligen de i *nu* föredragna punkt behandlade motionerna ingalunda ifrågasatt; *de* afse en direkt begränsning af det större fyrktalets rösträtt.

Från att understödja ett annat inom Utskottet af Herr Biskop Beckman framlagdt kombineradt förslag afstod flertalet, hufvudsakligen för svårigheterna vid dess tillämpning. Det hade dessutom, liksom det förut nämnda och alla andra förslag, den olägenhet, att man ej kan förutse dess verkningar innan man dertill har materialier — utan hvilka man i öfrigt ej ens känner omfattningen af de missförhållanden man möjligen vore beredd afhjelpa. Det är ju möjligt att det ena eller andra förslaget kan komma att visa sig vara lämpligt med vissa modifikationer, men ännu tror jag icke någon är i stånd att deröfver stadga sin åsigt; endast de som önska personlig rösträtt behöfva ingen utredning. Så länge vi sakna all annan kommunalstatistik än den för jordbruket, tror jag derföre Kammarerna hvarken kan eller bör antaga något ändringsförslag; först måste man nemligen förvissa sig, att de verkligen befintliga olägenheterna genom ett dylikt afhjelpas, så att ej nya anledningar till ändringar kunna påföljande riksdag med fog framläggas.

Af det sagda skulle det kunna synas, som om konsekvensen vore att man borde ingå på Herr von Sydows förslag: att hos Kongl. Maj:t anhålla om anskaffandet af behöfliga uppgifter. Men jag måste deremot invända att, oafsedt det mindre egentliga i att såsom svar på föreliggande motioner endast besluta en skrifvelse, hvilken dessutom måste föranleda utgifter, derför ej Lag-Utskottet kan föreslå medel, att, säger jag, en sådan skrifvelse väl måste förenas med anhållan om utarbetande af ett förslag, hvars riktning och utsträckning, för att ej sätta regeringen i förlägenhet, borde närmare angifvas — under det Riksdagen just behöfver berörda materialier för att kunna bestämma sig i afseende å förändringens omfång. De som begära en förändring torde böra vara de som främst få tillse huru frågan kan utredas.

När jag till det sagda lägger öfriga i min reservation anförda skäl, samt att jag har mig bekant att Kongl. Maj:t, erkännande det i många hänseenden känbara behöfvet af en mera omfattande kommunalstatistik, redan vidtagit förberedande åtgärder för utarbetandet af formulär för insamling af dithörande uppgifter, tror jag mig hafva framlagt tillräckliga skäl för den anhållan om rent afslag å ifrågavarande punkt, jag i min reservation framställt, och den jag härmed förnyar.

Herr von Geijer: Det har ej förvånat mig, att de flesta af den högt ärade Kammarernas ledamöter i Lag-Utskottet afstyrkt Utskottets förslag i nu föreliggande 2:dra punkten. Enligt min tanke är det både rättvist och billigt, att den kommunala rösträtten på landet ordnas *så*, att icke i någon kommun en röstande kan öfverrösta samtliga öfrige röstberättigade, och äfven så att inom hvarje kommun röstningen sker icke allenast efter skattegrund utan jemväl till en

del efter hufvudtalet. Men jag erkänner, att jag heldre bibehåller nuvarande lagbestämmelser rörande den kommunala rösträtten i landtkommun, än jag går in på den förändring Utskottet här föreslagit. Jag kan icke finna det välbetänt att, på sätt Utskottets förslag innehåller, sätta ett röstmaximum för rösträtt som utöfvas för annat beskattningsföremål än jordbruksfastighet men icke för rösträtt som utöfvas för jordbruksfastighet. Oegentligheten af en sådan lagbestämning har, såsom mig synes, på ett öfvertygande sätt framhållits af Herrar von Sydow och Beckman i deras reservationer. Och jag kunde inskränka mig till att med dem instämma. Jag ber emellertid att få nämna några ord i anledning af Utskottets motivering. Ett af hufvudskälen hvarför Utskottet icke vill sätta maximum för rösträtt som utöfvas för jordbruksfastighet synes vara det, att faran för ett allt för stort hopande af röster i en jordegares hand vore förebygd genom stadgandet i kommunallagen, att för utarrenderad jord är det icke egaren utan brukaren som rösträtten utöfvar. Häruti må ligga någon sanning, men om så är att någon särdeles ackumulering af röster i jordegares eller brukares hand icke kan befaras, så borde ju ej heller från jordbruksintressets sida betänklighet möta att antaga ett röstmaximum som verkade endast för rösträtt utöfvad för andra beskattningsföremål än jordbruksfastighet. Ett annat skäl, snarast i strid med det jag nu bemött, åberopas också längre fram af Utskottet, då det heter, att "egaren af en större jordegendom, som måste vidkännas *den största delen af kommunalutskydderna*, icke bör göras oskäligt beroende af kommunens öfrige röstegande medlemmar". Är det då mera likgiltigt att en icke jordegare som betalar största delen af kommunalskatten sättes i ett stort beroende af öfrige inom kommunen röstegande? — För att ordna den kommunala rösträtten på ett tillfredsställande sätt gifves det, enligt min tanke, icke någon annan utväg än att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om frågans utredning. Det är med särdeles tillfredsställelse som jag i Herr von Sydows reservation finner, hurusom reservanten beaktat det nu existerande oegentliga förhållandet, att aktionärer i bolag äro beröfvade kommunalrösträtt och sålunda äfven på sådan rösträtt beroende politiska rättigheter.

När rösträtten i stadskommun sednast inskränktes genom åsättande af röstmaxima, yttrade en ledamot här, efter hvad jag vill minnas, att genom denna anordning, då man icke på samma gång lät aktionären i bolag få i kommunen der han bor rösträtt för sin andel af bolagets vinst, helt enkelt afskar medborgares rösträtt för den stora förmögenhet som i bolag finnes nedlagd. Detta är också utan tvifvel ett betänkligt förbiseende af associationens stora betydelse i våra dagar.

En af reservanterne, Friherre Nordenfalk, anmärker emot frågans öfverlemnande till utredning af regeringen, att Riksdagen då borde angifva sin åsigt om ungefärliga omfånget af förändringen som åskas, hvarom åter Riksdagen först efter insamling af statistiska uppgifter i ämnet och pröfning af dessa utgifter kunde uttala sig. Jag vill visserligen medgifva, att det möjligen kunde vara skäl uti att denna

gången inskränka sig till att vidtaga någon åtgärd för anskaffande af statistiska uppgifter. Men äfven dessa kunna enligt min tanke icke erhållas utan regeringens medverkan. Och skall en underdånig skrifvelse afgå till Kongl. Maj:t, synes den mig lämpligen kunna vara af det innehåll som Herr von Sydow föreslagit.

Jag får vördsamt anhålla om proposition på bifall till hans förslag.

Herr von Ehrenheim: Det betänkande, som nu föreligger, bär redan i sin form vittne om de stora svårigheter, Utskottet haft att bekämpa vid frågornas behandling. Betänkandet är nemligen åtföljdt af så talrika reservationer, att det antal ledamöter, som kunnat förena sig om Utskottets hemställanden, varit ganska ringa. Obestriddigt är frågan om den kommunala rösträtten en af de allra svåraste att lösa — förutsatt att man anser att en förändring är nödig. Detta är naturligtvis hvad som först borde afgöras. Fäster man sig uteslutande vid de motioner som blifvit väckta och de debatter som förts inom Medkammaren, skulle man obetingadt svara ja. Rådfrågar man åter sin egen erfarenhet och den, man inhemtat af andra, torde svaret icke utfalla lika ovillkorligt. Så är åtminstone fallet med mig, och så vidt jag kunnat inhemta, är det endast i ett hänseende, som gällande bestämmelser om kommunala rösträtten kunna anses tryckande, nemligen deri att de bereda möjlighet för ett fåtal inom kommunen att genom sin röstöfvervigt tvinga äfven de ointresserade in i företag, som blifva kostsamma och sträcka sina verkningar långt fram i tiden. Jag har derföre den föreställning, att om en förändring i den kommunala rösträtten skulle vidtagas, borde denna icke riktas mot beslutanderätten i fråga om de vanliga och alldagliga kommunalärendena, utan mot beslutanderätten med afseende å sådana mera sällan förekommande åtgärder, hvilka antingen fordra upptagande af lån eller uttaxerande af afgifter under längre tid, eller också kunna hänföras till sådana företag, som afse nya ändamål och icke ovillkorligen tillhöra kommunens äligganden. Jag tror derföre, att den väg, som af några reservanter inom Utskottet blifvit beträdd, kunde leda till ett önskvärdt mål, att nemligen för vissa frågor föreskrifva vissa undantagsbestämmelser. En reservant har i sådant hänseende föreslagit, att till beslut i frågor, som afse upptagande af lån eller en långvarigare uttaxering, skulle fordras starkare majoritet än vid vanliga kommunalärendena, nemligen $\frac{2}{3}$ af de afgifna rösterna enligt den vid omröstningen följda röstgrund. Mig vill emellertid synas, att man måhända kunde finna ett kraftigare försigtighetsmått deri, att det stadgades, att om äfven en sådan starkare majoritet efter antalet afgifna röster beslutat ett företag, så skulle likväl en annan majoritet efter hufvudtalet kunna motsätta sig företaget. Denna sednare majoritet skulle icke kunna besluta *att*, utan endast *att icke*; — den skulle endast utgöra en återhållande kraft. Jag har ansett mig böra uttala denna tanke, ehuru jag ännu icke kunnat närmare formulera densamma till något bestämdt förslag. Emellertid synes mig, att om man önskar gå i den antydda riktningen, så bör man, för att kunna bedöma hvilka åtgärder som för ända-

målets vinnande äro de lämpligaste, först erhålla en närmare kännedom om förhållandena inom de särskilda kommunerna än den, som för närvarande står Riksdagen till buds, och jag föreställer mig, att om Riksdagen inginge till Kongl. Maj:t med anhållan om en statistisk utredning i den syftning jag angifvit, skulle de upplysningar, som derigenom erhöles, kunna blifva en god ledning för en kommande Riksdag. I sin reservation har Herr von Sydow föreslagit en sådan skrifvelse; men då, enligt densamma, anhållan jemväl skulle göras, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga de förslag Kongl. Maj:t kunde finna ändamålsenliga, kan jag icke häri instämma, ty om initiativet i någon fråga tillhör Riksdagen, så må det väl vara i denna, och Riksdagen bör icke då kasta sina bekymmer på regeringen, utan sjelf utarbета och underställa regeringen ett formulerad beslut.

Skulle den tanke, jag uttalat, vinna anklang, torde lämpligast vara att ärendet till Lag-Utskottet återremitterades, då en sådan skrifvelse naturligtvis fordrar mycken försigtighet i uppställningen, på det man må uttala just hvad man önskar och hvarken mera eller mindre.

Jag anhåller om proposition på återremiss.

Grefve Mörner, Oscar: Såsom af betänkandet synes, har jag funnit mig föranlåten att dervid föga en reservation. Denna har afsett att, så vidt ske kunde, betrygga minoriteternas rätt, utan att afvika från den princip som jag anser vara den enda rätta i kommunala frågor, nemligen att i den mån hvar och en bidrager till kommunens utgifter, i samma mån bör han åtnjuta rösträtt inom densamma. Det har talats mycket om det förtryck som skulle utöfvas af dem, som i en kommun ega ett stort röstantal. Det må då vara att sådant måhända eger rum, men någon förvåning måste det likväl väcka, att de som framkommit med detta tal icke anfört några egentliga exempel, utan endast i allmänhet, om äfven med begagnande af stora ord, sagt, att ett sådant förtryck eger rum och att det måste afhjelpas. Man skulle derföre kunna vara frestad att tro, att det, som gör att en förändring eftersträfväs, har sin rot i något helt annat än hvad man såsom skäl framhåller; och så torde ock förhållandet vara.

Betraktar man de vid denna riksdag väckta motioner om inskränkning i rösträtten, finner man att de äsyfta icke en utvidgning nedåt utan en inskränkning uppåt, hvaraf följden skulle blifva, att rösträtten inom kommunen komme dem till godo, hvilka önskade att alltid hafva makten, men som för närvarande kanske icke alltid finna sig vara i fullt sjelfskrifven besittning af densamma. Den gamla grunden i Sverige för rösträtten inom en kommun var hemmantalet. Denna följdes till dess rösträtt äfven för bevillning blef medgifven, men äfven denna rösträtt skulle bestämmas i förhållande till hemmantalsberäkning, som fortfarande utgjorde grunden för bestämmandet af utskylderna till kommunen. Det rättsenliga deri, att hvar och en bör åtnjuta rättigheter i mån af de skyldigheter som äro honom ålagda, tror jag icke kan bestridas, men öfvergifver jag

denna grund och vill inlåta mig på jemkningar, då är jag inne på godtyckets vida fält, och då kan med lika mycket skäl den ene föreslå ett maximum af 480 röster, den andre af 600 och den tredje en röstberäkning per capita. Jag vågar betvifva att vårt samhälle är moget att uttaga detta steg, och för min del skulle jag anse det vara högst skadligt och vådligt om den stund skulle komma, då man bortkastade den nu gällande principen och lemnade åt det enskilda godtycket tillfälle att säga: jag vill detta och derfore skall det ske. Hvarje samhälle bör hvila på grundvalen af principer och icke på hugskott.

En liten modifikation har jag trott man skulle kunna medgifva, helst man derigenom icke i någon mån sönderbröte principen, och det vore den modifikation som blifvit framställd af Herrar von Möller och Björkenstam samt af mig uti vår vid betänkandet fogade reservation, nemligen att i fråga om sådana vanligen större företag som omnämnas i 73 och 74 §§ i förordningen om kommunalstyrelse på landet skulle det erfordras, att $\frac{2}{3}$ af de afgifna rösterna skulle sig om beslutet förena för att det skulle anses vara kommunens beslut.

Herr von Sydow, med hvilken en annan talare här instämt, har hemställt, att man af Kongl. Maj:t skulle begära en utredning af ämnet, men jag vill fråga hvad det är som behöfver utredas och som vi icke skulle kunna vägleda oss till sjelfva. De flesta af oss åtminstone torde väl hafva en ganska stor erfarenhet af förhållandena inom de kommuner vi tillhöra, och de kommunala förhållandena äro väl på de flesta ställen hvarandra temligen lika.

Lag-Utskottet har föreslagit inskränkning i rösträtten för allt annat än för jordbruksfastigheter, men derpå kan jag för min del icke ingå, ty beviljar jag detta i ena fallet, har jag nära nog beviljat det i det andra och en sådan lagstiftning kan icke vara nyttig eller för landet gagnelig eller ur rättvisans synpunkt försvaras. Dessutom torde man finna, att dessa industriella anläggningar, om de inom en kommun skola kunna utöfva någon rösträtt af betydighet, måste vara dyrbara och storartade företag, som väl måste anses vara lika intresserade af kommunens bestånd som en jordbruksfastighet.

Beträffande vidare den föreslagna skrifvelsen med begäran om en utredning torde det för en och annan synas såsom en ganska oskyldig sak, men denna åsigt torde icke hålla stånd, ty antingen har man derigenom begärt en utredning för att sedan icke begagna sig af densamma, och detta skulle väl ingen vilja önska, eller också har man förklarat sig vilja göra en förändring, och då synes det mig vara klart, att man tager på hand att man ansett något oriktigt finnas i de nuvarande stadgarne. Jag skulle derigenom gå in på en väg som leder till ett mål, hvilket jag anser skadligt.

Hvad en återremiss angår, vet jag icke hvad gagn en sådan skulle medföra. I Utskottet stå åsigtterna så skarpt emot hvarandra, att någon effekt af den föreslagna återremissen icke skulle vara att förvänta. De som vilja en bestämd förändring önska naturligtvis icke någon skrifvelse, och de två ledamöter af Utskottet som instämt med mig finna naturligtvis icke någon utredning behöflig.

Jag har förut omnämnt hurusom man mycket talar om den höga rösträtt de industriella företagen ega och det förtryck dessa skulle utöfva. Granskar jag taxeringslängderna, så finner jag dessa anläggningar så högt upptaxerade som möjligt. Jag har sjelf ett säteri och är för detsamma upptaxerad högre än rimligt är. Man taxerar oss således så högt, för att vi skola betala de kommunala utskylderna, och sedermera säger man att vi utöfva en för stor rösträtt. Derpå vill jag svara: Taxera oss måttligt och visa att Ni icke vill vinna på oss mer än hvad rättvisligen bör ega rum. Men detta har jag icke kunnat finna framgå af taxeringslängderna och tror sålunda icke att någon farhåga för svårt förtryck verkligen finnes.

För min del skall jag visst kunna fördraga, att hela Lag-Utskottets förslag afslås, men jag får dock säga, att vid den reservation, uti hvilken jag deltagit, vill jag stå fast, och jag vågar tro att, om densamma godkännes, man gjort allt som för närvarande kan begäras. Så länge jag icke får höra andra bättre skäl framställas, anhåller jag att Kammararen, med afslag å Utskottets förslag, måtte lemna bifall till den förändring i 3 mom. af 21 § af Kongl. förordningen om kommunalstyrelse på landet, hvilken finnes framställd i den reservation som Herrar von Möller och Björkenstam jemte mig afgifvit.

Herr Lagerstråle: Det synes mig, som om de, hvilka haft att afgöra denna fråga, sönderfalla i tre särskilda grupper. Den ena gruppen utgöres af dem, som icke under något vilkor vilja medgifva en förändring; den andra af dem, som äro beredda att göra en sådan eftergift, om praktiska grunder visa att den är nödig; och den tredje af dem, som yrka en förändring på rent teoretisk grund, oberoende af behöfvat. För att bedöma om denna fråga har någon större praktisk betydelse, torde det vara af nöden att erhålla sådana uppgifter, som kunna sätta en hvar i tillfälle att afgöra i hvad mån och till hvilken utsträckning det omordade missförhållandet verkligen förefinnes. För min del har jag icke varit i tillfälle att se de grunder, hvarpå klagan under de sednare åren blifvit förd; men under de fem år, som närmast följde efter förordningens utfärdande, inträffade det icke, så vidt jag kan minnas, att klagan i kommunalmål någonsin hos Kongl. Maj:t fördes deröfver, att någon större godsegare eller industridkare skulle begagnat sin röstöfvervigt för att diktera beslutet, utan besvären hvilade städse på principiell grund, såsom att beslutet icke tillkommit i laga ordning eller kränkte andras rätt eller i öfrigt vore orättvist. Vid sådant förhållande må det vara ursäktligt, om jag icke kan tro att i verkligheten finnes någon allmänare missbelåtenhet med de nuvarande stadgandena. Det är dock en möjlighet, att förhållandena under de sednare åren utvecklat sig annorlunda, och i så fall bör man, på sätt Herr von Ehrenheim föreslagit, söka erhålla en utredning om ställningen inom de kommuner, der missförhållandena skulle existera. För närvarande pågå inom Statistiska centralbyrån förarbeten för upprättande af lämpliga formulär till en kommunal statistik. Med kändedom derom att den statistiska verksamheten här i landet, i hvad afser afemnan-

det af statistiska uppgifter, långt ifrån att röna tillmötesgående, tvärtom är utsatt för obenägenhet icke blott från enskilda, utan jemväl från offentliga myndigheter, föreställer jag mig, att det, för vinnande af en fullständig och hastig lösning af frågan om den kommunala statistiken, skulle vara gagneligt, om från Riksdagen utginge en framställning som påvisade behovet af dessa uppgifters samlande.

På dessa skäl, och utan att vidare ingå i sjelfva den föreliggande frågan, instämmer jag med Herr von Ehrenheim.

Friherre Tersmeden: De fleste talare, som yttrat sig, hafva talat mycket litet om det af Utskottet framställda förslaget, utan tagit för afgjordt att detta skulle ogillas och därför endast sysselsatt sig med de afgifna reservationerna, i afseende på hvilka olika meningar uttalats; men jag tror, för min del, att det vore skäl att litet granska det förslag, som Utskottet framställt. Utskottet föreslår ingen förändring i afseende på rösträtten för jordbruksfastighet, men deremot föreslår Utskottet, att för annat än jordbruksfastighet må icke af någon röstas för mer än en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden. Den första frågan, man dervid gör sig, är: huru har Utskottet kommit till det resultat att föreslå en tiondedel? Läser jag motiven för Utskottets betänkande, finner jag deri icke något annat, än att förändringen bör inskränkas till uppställande af ett relativt maximum, och att detta lämpligen torde kunna bestämmas till en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden. I detta "lämpligen" har man väl icke något säkert bevis att det verkligen är lämpligt! Innan en sådan förändring föreslås, har jag föreställt mig, att i första rummet den, som motionerar ett sådant förslag, skulle framställa någon utredning, huru det skulle slå sig ut med denna förändring i rösträtten, och Utskottet hade väl också bort göra sig sjelf så mycken reda för resultatet af denna förändring, att det kunnat för Kamrarne göra klart, att förändringen skulle verka fördelaktigt. Att ett så beskaffadt förslag icke kan antagas, är temligen gifvet, och förslaget måste, såsom en talare ansett, betraktas såsom ett dött foster. Jag vill dock fästa mig något vidare vid Utskottets motivering. Då Utskottet resonnerar om de skäl, som Utskottet ansett sig hafva för att sätta ned rösträtten för annan egendom än jordbruksfastighet, har Utskottet alldeles förbigått en rörelsegren, hvilken, näst jordbruket, väl ännu är den allmännaste inom en stor del af vårt land, nemligen bruksrörelsen. Den har Utskottet icke med ett ord omnämnt, utan helt enkelt hoppat öfver. Bruksrörelsen är, såsom Herrarne känna, en industri flera hundra år gammal i Sverige, och som väl icke är mera rörlig än jordbruket; dess nedläggande hör till undantagen, och den kan därför anses såsom en bestående rörelse. Då den hittills alltid varit förenad med jordbruket, har den också haft samma intressen. Detta har jag nu endast velat nämna i förbigående.

Hvad sjelfva förslaget beträffar, förefaller det mig såsom temligen — om jag får nyttja det ordet — lättsinnigt framställt, enär det icke grundar sig på någon slags utredning. Hvad för öfrigt
angår

angår de förslag, som här i dag blifvit framställda, dels om återremiss och dels om antagande af Herr von Sydows reservation om aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, befarar jag, att icke något af dessa förslag kommer att vid denna riksdag leda till något resultat. Dessutom är det väl i allmänhet deras sak, som vilja hafva en förändring, att göra upp ett sådant förslag, hvarigenom de kunna öfvertyga dem, som icke förut varit för förändringen, att de hafva orätt; men icke kan det vara deras sak, som icke vilja hafva någon förändring, att ingå med den ifrågasatta underdåniga skrifvelsen för att begära upplysningar. Då jag icke tillhör de sednares antal, anhåller jag om afslag.

Herr von Sydow: I fråga om vår nu gällande kommunal-lagstiftning i afseende på rösträtten är det egentligen två punkter i lagen, hvaremot man med fog kan göra anmärkning. Den ena är den, som medgifver en person, hvilken har större fyrktal än kommunens alla öfriga medlemmar tillsammans, att ensam diktera beslutet. Detta är något, som jag finner stå i uppenbar strid med den grundsats, hvarpå hela lagstiftningen hvilar, att införa en kommunal sjelfstyrelse; ty det är icke någon sjelfstyrelse, då kommunens alla medlemmar, utom en enda, äro uteslutna från allt inflytande på kommunens beslut.

Den andra punkten, som jag ansett tariffva ändring, är den öfvervägande vikt, som bolag och i synnerhet aktiebolag hafva i afseende å kommunens rösträtt, då de genom sin styrelse kunna afgifva röster för hela bolagets förmögenhet, och sålunda en enda person i detta fall kan få rösta för hundratals andra i strid med det allmänna stadgandet, att icke någon må utöfva rösträtt för mer än sig sjelf och, på grund af fullmakt, för en person till. I dessa båda punkter anser jag, för min del, en förändring af behofvet påkallad. Huru denna förändring efter min uppfattning skulle kunna ske, har jag tillåtit mig antyda i min vid Utskottets betänkande fogade reservation. Att uppgöra ett definitivt förslag låter sig dock efter min mening icke göra, innan man fått en så beskaffad kommunalstatistik, som för alla kommuner i riket upptager antalet röstegande personer och proportionen emellan deras röstetal enligt vissa hufvudgrunder. Jag har likväl icke tilltrött mig föreslå Riksdagen att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse och begära dessa upplysningar, utan att tillika anhålla om förslag till de förändringar, som Riksdagen för sin del funne önskvärda; och det är därför hufvudsakligen för att motivera framställningen om den för hvarje förändring nödvändiga statistiska utredningen, som jag föreslagit Riksdagen att hos Kongl. Maj:t begära ett förslag, baserad på de grunder, som jag tillåtit mig antyda i min reservation. Då jag nu hört, att de betänkligheter jag hyst mot aflåtande af en skrifvelse, innehållande endast begäran om statistiska upplysningar, icke delas af andra talare och jag icke kan helt och hållet underkänna giltigheten af de skäl de anfört mot mitt förslag i öfrigt, vill jag för min del icke motsätta mig den återremiss, som blifvit föreslagen af Herr von Ehrenheim.

Herr Wallenberg: Det är visserligen sannt att man kan behöfva en utredning för att besluta sig i denna fråga, men det är också sannt att man först bör veta hvad man vill besluta, innan man begär kostsamma utredningar. Vill man ingenting besluta, och det befarar jag vara händelsen, så tjänar det till intet att begära utredningar.

Dessa ofta återkommande framställningar om att reducera rösträtten i kommunala angelägenheter, der rösträtten måste hvila på eganderätten, bevisa fullkomligt att man icke bryr sig om att antaga och försvara vissa bestämda grunder för beskattningen. Hela saken lemnas åt godtycket och tillfälligheterna samt när anspråken blifva påträngande, då göres en eftergift utan afseende på om den förnärmar några svagare intressen eller icke. För jordbesittningar måste man såsom grund antingen taga *mantalet* eller *jordvärdet*. För den rörliga förmögenheten bör såsom beskattningsgrund antagas *afkastningen* och egaren beskattas der han bor. För åtskilliga år sedan föreslog jag att bolags kommunala rösträtt ej skulle utöfvas genom bolagsstyrelserna, utan att hvarje bolagsman skulle för sina egande lotter skatta och rösta i den kommun han tillhör. Detta förslag är det enda riktiga, ty nog är det bra orimligt att ett stort bolag, med många delegare i hela landet och med en öfver hundratals kommuner utsträckt verkningsskrets, skall betala kommunalskatt till den kommun der bolagets styrelse har sitt säte? Man hjälpte sig emellertid då ifrån att lösa den viktiga frågan med att helt simpelt reducera bolagens rösträtt, så att större delen af den rörliga förmögenhet, som förvaltas i bolag, och hvilka bolags styrelser hafva sitt säte i städerna, blifvit beröfvad sin rösträtt. Nu är precis samma fråga å baue, men med den skilnad att det gäller bolagen, som idka industriell verksamhet på landet. Afslå denna framställning kan jag icke, utan jag önskar att Utskottet må framlägga sådana grunder, att man kan få någon rimlig anledning att begära utredning. I denna förhoppning förenar jag mig med dem som yrkat återremiss.

Grefve af Ugglas: Att gå in i pröfning af Utskottets betänkande, anser jag vara ändamålslost; ty jag är fullt öfvertygad, att för det stora flertalet af Kammarens ledamöter det står klart, att från och med den stund, då man, vare sig på sätt Utskottet föreslagit eller på något annat sätt, gör en begränsning i rösträtten, är den princip uppgifven, på hvilken den nuvarande kommunalförfattningen är bygd, och jag har icke någon vidare hållpunkt för att försvara hvarför godtycket ställer maximum vid den ena eller andra siffran. Denna min åsigt har vid föregående riksdagar vunnit understöd af de flesta Kammarens ledamöter och jag anser, som sagdt, vid sådant förhållande öfverflödigt att inlåta mig på denna denna del af frågan. Men här har äfven blifvit ifrågasatt att ingå till Kongl. Maj:t med en underdånig skrifvelse för att begära dels statistiska upplysningar, dels ock, i litet sväfvande ordalag, andra upplysningar, som kunde användas vid en framtida behandling af den kommunala frågan och härom torde det tillåtas mig att yttra några ord. Det är redan af en talare påpekadt, att man åtmin-

stone, om en sådan skrifvelse skulle aflåtas, bör vara ytterst försiktig i fråga om ordalagen, emedan man annars lätt mötes af den beskyllning, att man liksom gifvit på hand, att man vill göra något, och om detta något sedermera icke blir öfverensstämmande med fordringarne, får man den beskyllning, att hvad man gjort endast varit för att förvillia meningarne. Det är i första rummet derföre, som jag hyser obenägenhet mot den föreslagna skrifvelsen. Men, säger man, skrifvelsen är nyttig derföre, att statistiska upplysningar kunna inkomma, på hvilka man sedermera kan bygga möjliga förändringar i kommunallagstiftningen. Jag har likväl icke kunnat göra för mig klart, hvartill dessa statistiska upplysningar egentligen skulle tjena. Den enda möjliga nyttan skulle vara att man verkligen finge se, att de missförhållanden, som man påstår existera på så många ställen, icke på långt när äro så stora, som man utmålar dem. Detta kan visserligen vara *en* nytta; men jag anser den icke vara tillräcklig för att motivera en sådan skrifvelse; och jag frågar, sedan man fått dessa statistiska upplysningar, och verkligen vill bygga något på dem, till hvad resultat skulle man då komma? Man skulle finna förhållandena så skiljaktiga inom olika kommuner, att den, som ville åstadkomma en fullt rättvis lagstiftning, måste stifta olika kommunallagar för snart sagdt hvarje särskild kommun. Det praktiska och önskvärda i ett sådant resultat lemnar jag åt hvars och ens eget bedömande.

Återremiss har blifvit begärd derför, att man skulle vilja medgifva en modifikation i kommunallagstiftningen så till vida, att man skulle erkänna minoritetens rätt att icke låta beskatta sig af majoriteten i afseende å påläggande af afgifter för nya företag. Denna tanke uttalades af mig redan vid 1869 års riksdag, och jag yttrade då, att det enda, man med skäl kunde klaga öfver, var, att någon eller några inom kommunen, med öfvervägande röstetal och med sinne för reformer, egde makt att genomföra dessa reformer fortare än med de öfriga medlemmarnes af kommunen åsigtter öfverensstämde, och således pålägga dem nya afgifter. Jag föreslog då, att det skulle fordras icke allenast mer än två tredjedelar utaf röstetalet, utan äfven en bestämd majoritet efter hufvudtalet af de röstande för bifall till ett beslut om påläggande af beskattning till nya företag. En sådan tanke har nu här blifvit framställd af en talare på upplandsbänken, och han har på grund deraf begärt återremiss. Jag är dock i detta fall af samma åsigt med en ledamot af Lag-Utskottet, att nemligen det är föga att hoppas, att Utskottet skulle vilja modifiera de åsigtter, som för närvarande gjort sig gällande i Utskottet, och derföre vet jag icke heller hvartill en återremiss i denna del skulle tjena. Att ingå till Kongl. Maj:t med en underdånig skrifvelse för att fästa uppmärksamheten på att i den riktningen vore något att göra, finner jag hvarken behöfligt eller rätt. I frågans nuvarande skick kan jag icke finna annat än att Kammarren gör rätt i att afslå Lag-Utskottets betänkande.

Herr von Möller: Lika med sex andra ledamöter af denna Kammar i Lag-Utskottet har jag, uti afgifven reservation, förklarar

mig icke kunna instämma i Utskottets förslag. Jag anser mig nu här böra i korthet redogöra för de grunder, hvarpå jag jemte Grefve Mörner och Herr Björkenstam vågat för Kammaren framlägga en reservation, så formulerad som vår.

Man har klagat öfver, att inom en kommun en person med stort röstetal skulle kunna öfverrösta de andra, och hvilket skulle hämmande inverka på det kommunala lifvet. Det kan icke nekas, att under närvarande förhållanden, då pluraliteten utgöres af hälften + 1, en sådan inverkan är större än om man utsträckte röstpluraliteten, såsom reservationen föreslår, till två tredjedelar. Vi hafva i Kongl. förordningen om landsting ett likartadt stadgande, och hafva vi derföre hemställt, att i sådana frågor, i hvilka kommunen icke eger sjelfbestämmerätt, för beslut skulle erfordras två tredjedelar af de afgifna rösterna. Genom bestämmandet af en sådan röstqualifikation skulle man således i dessa frågor ovilkorligt komma att gynna minoriteten. Men man stöter icke den princip, som ligger till grund för rösträtten, genom att man antager en sådan röstqualifikation.

Det höjdes inom Utskottet röster för att utsträcka detta eller att tillämpa en sådan röstpluralitet för beslut om påläggande af afgifter för nya beskattningsföremål, och det yttrades den åsigt, att, för att hindra en öfverraskning, det borde erfordras två kommunalstämmobeslut, och att frågan först vid den andra kommunalstämman skulle få afgöras. Jag tror, lika med många andra talare, missnöjet emot kommunalstadgan icke vara befogadt, då man anser, att kommunalstämman *endast* har att röra sig med sådana frågor, som äro i lagen uttryckligen bestämda, nemligen *fattigvårds- och skolärenden*. Om också det en pluralitet af en enda eller två skulle kunna fatta beslut mot flertalet, länder detta kommunen icke till någon verklig skada; men deremot hafva åtskilliga klagomål uppkommit på grund af frågor, som i 73 och 74 §§ af Kongl. förordningen afses, till exempel om jernvägsanläggningar och bidrag till dylika. Dessa sednare äro, enligt min åsigt, frågor, som man borde kunna klassificera som nya företag. De drabba, vare sig den förmögnare eller fattigare, relativt hårdare, än någon annan af de kommunala frågor, som hittills behandlats. För att söka förebygga en öfverraskning, att någon klagan skall höjas mot den förmögnare i kommunen, hvars intresse möjligen kan vara större att få en sådan jernväg, vare sig en fabrik eller ett bolag, hafva reservanterne varit af den åsigt, att en högre röstpluralitet skulle fordras för alla sådana frågor, hvaröfver kommunen icke eger ovilkorlig rätt att sjelf besluta. Det är dessa skäl, som förmått sex af denna Kammares ledamöter af Lag-Utskottet att tillstyrka den reservation, hvarpå jag anhåller om proposition.

Herr von Gegerfelt: Då man från ett Utskott får mottaga ett betänkande sådant som detta, hvilket utvisar, att det beslut, hvori den så kallade majoriteten stadnat, fattats af fyra ledamöter och att mot samma beslut äro afgifna tolf reservationer, sex af Första och sex af Andra Kammares i Utskottet insatte ledamöter, då det tillika visar sig just af dessa hvarandra korsande reservationer, att frågan blifvit grundligen diskuterad i Utskottet, kan man tryggt påstå, att

densamma ej är mogen till sin lösning och att ännu ej i förevarande hänseende något förslag framkommit, som skall förmå att kring sig samla en majoritet.

De finnas som anse det nuvarande stadgandet vara förträffligt, då det är grundadt på den bestämda principen att hvar och en bör ega rösträtt inom kommunen i den mån han skattar till densamma. Det teoretiskt berättigade i denna princip torde ej kunna bestridas, men vid den praktiska tillämpningen af densamma visar sig lätt, att den i sina konsekvenser leder till en orimlighet, ity att den, som skattar ett öre mera än hälften af kommunens hela röstetal, i sjelfva verket kan sägas vara den ensamt röstande inom kommunen. Hvar och en torde kunna finna, att detta i sin stora ytterlighet ej är rättvist, och det blir på detta sätt, för att begagna en reservants ord, ej *kommunen*, som styr sig sjelf, utan *en person*, som styr kommunen. Men trots detta torde man dock, å andra sidan, kunna vara ense derom, att det ej är billigt att den eller de personer, som betala största delen af hvad som erfordras för fyllandet af kommunens behof, skulle kunna öfverröstas i alla frågor af några få personer, som till kommunens utgifter bidraga i ganska ringa mån.

Mellan dessa båda ytterligheter måste en gräns bestämmas. Låt vara, att denna gräns blir godtycklig, detta är oundvikligt, men den måste dock sättas, ty frånvaron af en sådan leder till de största orimligheter. Mot alla de förslag, som uti ifrågavarande hänseende blifvit gjorda, har den anmärkningen framställts, att man ej vet huru en sådan bestämmelse skulle komma att i tillämpningen taga sig ut eller den verkan, som deraf vore att förvänta, emedan förhållandena äro så olika i olika kommuner. För att kunna besvara dessa invändningar eller utröna i hvad mån de äro berättigade eller ej, finnes enligt mitt förmenande, ingen annan utväg än att, på sätt här blifvit föreslaget, infordra alla möjliga statistiska upplysningar i detta hänseende. Då kan möjligen, med tillhjälp af dem, beräknas hvad verkan en bestämmelse i den ena eller andra riktningen skulle hafva, och man kan möjligen utstaka gränsen så, att derigenom minskades det alltför öfverdrifna inflytandet af några få utan att dock detta inflytande derigenom tillintetgjordes eller obehörigen inskränktes. Att säga ett bleklagdt nej till de förslag, som så idkeligen återkomma, bär sig ej längden, helst när man ej kan försvara de närvarande förhållandena. Jag finner ej annan utväg än att genom en skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådana statistiska upplysningar. Utan tvifvel skola vid kommande riksdagar motioner i samma syftning åter väckas, så att vi ej behöfva frukta, att dessa upplysningar skola fäfängt infordras. På det Utskottet må kunna afgifva ett skrifvelsförslag i den sålunda af mig angifna syftning, får jag instämma med dem, som yrkat att punkten måtte återremitteras till Utskottet.

Herr von Geijer: Jag ber att få afstå från mitt yrkande och förenar mig med dem, som anhållit om återremiss.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å Utskottets förevarande hem-

ställan, om hvars antagande något yrkande ej blifvit framställt, hade afgifvits följande yrkanden, nemligen:

1:o af Grefve Mörner, Oscar, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte bifalla det förslag, som finnes intaget uti hans samt Herrar von Möllers och Björkenstams reservation å sidorna 32 och 33;

2:o att den förevarande punkten skulle återförvisas; och

3:o att densamma måtte afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på antagande af Grefve Mörners förslag, hvartill jemväl svarades nej, vidare proposition på återremiss af punkten, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja, och slutligen proposition på afslag å Utskottets hemställan, hvilken proposition besvarades med talrika ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit återremiss af punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som afslår 2:dra punkten i Lag-Utskottets utlåtande N:o 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja -- 55.

Nej — 26.

3:dje punkten.

Grefve Mörner, Oscar: Efter den utgång, som voteringen öfver 2:dra punkten tog, torde äfven denna punkt böra förfalla.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten afslogs.

4:de och 5:te punkterna.

Biföllos.

6:te punkten.

Herr Odelberg: Jag har väl ej någon förhoppning, att min motion skall komma att af Kammaren bifallas, då densamma blifvit så omildt behandlad i Lag-Utskottet och ej någon af Utskottets ledamöter reserverat sig mot beslutet; men då jag anser det vara i hög grad billigt och rättvist, att staten för sina fastigheter deltagar i kommunens utskylder i samma mån som den enskilde; då jag tror, att en lagförändring i den af mig angifna syftning lätt kan genomföras, och då jag slutligen ej finner de skäl, Utskottet åberopat såsom stöd för sitt beslut, särdeles hållbara, anhåller jag, det Kam-maren måtte ursäktas att jag påyrkar, om ej omedelbart bifall till motionen, så åtminstone återremiss å den nu föredragna punkten i Utskottets betänkande.

Jag tillåter mig, för att motivera detta mitt yrkande, att ingå i en granskning af de skäl, Utskottet anförst såsom stöd för motionens ogillande. Utskottet börjar med att förklara, att det skulle säkerligen medföra så betydliga *olägenheter* och *kostnader* för staten, att underkasta alla dessa byggnader och inrättningar kommunalbeskattning inom de särskilda kommunerna, att redan deraf torde kunna hemtas någon anledning till afslag å motionärens framställning. Jag har ingalunda förbisett, att, om mitt förslag blefve antaget, derigenom skulle uppkomma kostnader för staten; jag har så mycket mindre gjort det, som jag just påyrkat, att staten skulle vidkännas kostnader genom att för sina fastigheter deltaga i kommunens utgifter. Jag anser det ej vara staten värdigt att, om ett sådant uttryck må vara tillåtet, såsom en snyltgäst innästla sig i kommunen, åtnjuta de förmåner den erbjuder, men undandraga sig den tunga hvilken hvarje annan inom kommunen måste vidkännas. Detta hvad kostnaderna angå; hvad åter andra olägenheter vidkomma, får jag deremot förklara, att dem kan jag ej finna, och jag tror, att Utskottet icke gjort sig rätt reda för hvaruti de skulle bestå, ty hade Utskottet det gjort, hade säkerligen något exempel på dessa befarade olägenheter blifvit framställt.

Vidare yttrar Utskottet, att, om förslaget antoges, skulle staten nödgas att bevaka sina kommunala intressen i hundra-tals kommuner, och för detta ändamål torde tilläfsventyrs blifva nödigt att tillsätta nya tjänstemän eller åtminstone bevilja anslag till skälig godtgörelse åt vederbörande, i fall berörda bestyr kunde förenas med redan befintliga tjänstemannabefattningar. Jag kan ej tro, att Utskottet här menar allvarligt, det låter snarare som ett skämt för den, som känner med huru ringa möda det är förenadt att, såsom Utskottet uttrycker sig, bevaka sina kommunala intressen, hvilken bevakning för statens räkning dessutom, enligt nu gällande kommunal-lag, icke skulle kunna verkställas af någon, som icke vore medlem af kommunen. Der staten har fast egendom, har den ock vanligen någon tjänsteman, och åt denne torde väl den statsmyndighet, under hvilken han lyder, kunna lemna uppdrag att utan särskild ersättning bevaka statens samtidigt med egna intressen inom kommunen.

Utskottet anser vidare kommunen vara tillräckligt godtgjord,

derigenom att, om staten har egendom inom densamma, vid denna egendom anställde tjänstemän och arbetsfolk i mån af sina inkomster bidra till fyllande af kommunalbehofven. Det är sannt, att om staten inom en kommun här anställt tjänstemän och arbetare, som åtnjuta så stor inkomst, att bevillning därför utgår, bidra dessa personer till kommunens utgifter i mån af sin taxerade inkomst, men ej bör staten därför befrias från utskylder för sina fastigheter inom kommunen. Enskildes och bolags tjenare deltaga ock i mån af sina inkomster i kommunalutskylderna, men de, som hafva anställt tjenarne, äro icke därför frikallade från fastighetsskatt till kommunen. Staten står i detta fall i lika förhållande till kommunen, som de enskilde arbetsgifvarne stå till densamma. Vi veta, att afgifterna till kommunen äro af tre olika slag: afgifter å fastighet; personliga utskylder, som utgå af alla mantalsskrifna personer med, om jag ej misstager mig, 59 öre för man och 39 öre för qvinna, oberoende af inkomst; och personliga utskylder, som utgå i mån af påford bevillning till staten. Om dessa båda sistnämnda kommunala afgifter har jag ej motionerat. Hvad Utskottet talar om dessa afgifter, ligger således utom ämnet och kan ej betraktas såsom någon vederläggning af min motion, hvilken afser de afgifter, som utgå af fastighet. Det är endast i afseende å dem, som jag önskar, att staten skall ställas i paritet med andra som deltaga i kommunalutskylder.

Utskottet säger vidare, att, hvad särskildt angår de till bostad åt stationsinspektorer, banvaktare m. fl. afsedda lägenheter, så äro dessa redan nu föremål för beskattning till såväl kronan som kommunen. i det att förmänen af fri bostad, såsom en löneförmån, bör tagas i beräkning vid taxeringen af bevillning för inkomst af arbete. Der äro vi åter inne på de personliga utskylderna. Det är alldeles gifvet, att då en lön utgår i kontant och bostad, skall tjänstemannen beskattas för bådadera. Så är förhållandet både med statens tjänstemän och enskildes tjenare. Jag vill taga som exempel en banvakt vid statens jernvägar. Denne, om han är taxerad till 400 R:dr inkomst, åtnjuter vanligen 360 R:dr kontant lön och bostad, värderad till 40 R:dr. En banvaktare vid en enskild jernväg är möjligen taxerad till samma inkomst 360 R:dr för kontant lön och 40 R:dr för bostad, eller tillsammans 400 R:dr. Dessa båda banvaktare taxeras då lika och påföras lika många fyrkar. Men under det att för den *bostad*, som staten upplåter åt sin banvakt, alls ingen afgiff betalas till kommunen — bevillning till staten kan naturligtvis ej komma i fråga — får bolaget betala särskild fastighetsskatt för de bostäder som åt dess tjenare äro upplåtna. Om nu, såsom Utskottet låter påskina, staten för dessa sina fastigheter kan anses tillbörligen bidra till kommunalafgiften, derigenom att den upplåter dem till boställslägenheter åt personer, som betala kommunalutskylder och bevillning, och därför bör vara fikallad från fastighetsskatt till kommunen, så borde väl enskilde, som äro egare till dylika lägenheter, ställas i samma förhållande som staten, men så är det icke. Det synes som skulle Utskottet ej fästat uppmärksamheten vid att en boställslägenhet är ett kapital, af hvilket egentligen *egaren*, icke innehafvaren, åtnjuter inkomst, ty genom att upplåta en lägenhet till

boställe åt en sin tjänsteman, inbesparar egaren en kontant utgift, motsvarande hyran för boställslägenheten.

Då jag helt och hållet underkänner dessa här ofvan uppräknade motiv, kan jag likväl ej fränkänna det sist af Utskottet anförda skälet all betydelse. Der säger Utskottet att, om en sådan grundsats som den, på hvilken förslaget hvilar, strängt tillämpades, skulle kommunalutskylder erläggas t. ex. för fästningsbyggnaderna å Carlsborg i förhållande till deras värde; för enskildas kyrkor och bönehus, oakadt de ej lemna egaren någon afkomst; för den mark, som upptages af kanaler och vägar o. s. v. Detta kan låta såsom ett skäl, men jag kan dock ej tillerkänna det mycket värde, ty, för att en fastighet skall kunna komma i fråga att beskattas till kommunen, fordras, att densamma är upptagen i någon taxeringslängd och, för så vidt jag vet, finnes ej någon sådan längd, i hvilken taxeringskomitéerna äro ålagda att införa och värdera vägar, kanaler och fästningsbyggnader. Men man kan tänka sig, att under tidernas lopp en sådan taxering af vägar, kanaler och fästningsbyggnader kunde komma att föreskrivas, och att således afgifter till kommunen skulle ifrågasättas; men det kan ingalunda möta några svårigheter att med hänsyn dertill göra undantag i kommunallagarne för vissa fastigheter, från hvilka kommunalskatt ej bör utgå, och dit hänföra, bland andra, de af Utskottet uppräknade. Dylika undantag kunna så mycket heldre ega rum, som likartade förhållanden redan förekomma i bevillningsförordningen. Då Utskottet har förutsett möjligheten af att sådana fastigheter, som de här uppräknade, kunna blifva föremål för kommunalbeskattning, hade jag väntat, att Utskottet, som väl ej helt och hållet kan underkänna vigten af att staten för vissa af sina fastigheter deltagar i de kommunala afgifterna, skolat yttra hvilka statens fastigheter kunde anses lämpliga att påföras dylika afgifter och hvilka borde från kommunalbeskattning undantagas, och det är i sådan syftning jag anhåller om återremiss å denna punkt.

Innan jag slutar, vill jag till dessa allmänna reflektioner rörande Utskottets betänkande tillägga ett exempel på ett konkret fall, såsom belysning huruledes statens befrielse från alla kommunala afgifters erläggande verkligen kan leda till obillighet mot kommunen. Jag har här ett par officiella dokument, hvarigenom ådagaläggas, att förhållandet i en kommun, der jag har egendom, verkligen är sådant. I denna kommun har staten för sina jernvägar ett stationshus, åtskilliga boningshus, en stor verkstad och åtskilliga banvaktarestugor. Den för statens räkning anställda arbetspersonal uppgår med hustrur och barn till 172 personer. Ibland dessa 172 äro 31 barn i skolåldern, och 41 barn, som, fastän icke alla i skoåldern, likväl besöka kommunens skolor. Dessutom händer ej sällan, att någon af jernvägspersonalen kommer i behof af fattigunderstöd, hvartill kommunen i sådant fall får bidraga. På detta sätt har kommunen fått vidkännas en fattigvårdskostnad, uppgående för år 1868 till 220 R:dr, för 1869 till 215 R:dr, för 1870 till 233: 13, och under 1871 till något lägre belopp. Jag hemställer, huruvida det kan anses billigt, att icke staten, då till följd af dess inom en kommun anlagda etablissement och der anställd personal utgifter förorsakas kommunen för un-

dervisning och fattigvård, bör såsom hvarje annan fastighetsegare betala någon andel af kommunalskylderna.

På grund af hvad jag yttrat, anhåller jag att den föredragna punkten af Utskottets betänkande måtte återremitteras.

Herr von Möller: Den siste talaren har mycket grundligt och mycket strängt kritiserat Lag-Utskottets utlåtande och till och med förklarar det löjligt; derpå vill jag ej ingå, men nekas kan ej att nog klingar det litet komiskt när det heter: "enligt förslaget skulle kommunalutskylder erläggas t. ex. för fästningsbyggnaderna å Carlsborg i förhållande till deras värde; för enskildes kyrkor och bönehus, oakadt de ej lemna egaren någon afkomst; för den mark som upptages af kanaler och vägar o. s. v." Jag lemnar derhän huruvida verkliga motionen skulle kunna leda derhän. Jag vill endast nu hålla mig till det hufvudsakliga i hans motion; han föreslår att Riksdagen för sin del må besluta, att mom. 5 i 58 § af Kongl. Maj:ts nådiga förordning om kommunalstyrelse på landet, den 21 Mars 1862, sådant det lyder i Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 15 September 1863, på sådant sätt förändras, att det deri förekommande ordet *jordbruksfastighet* utbytes mot ordet *fastighet*. Läser jag nu detta moment: "för sådan jordbruksfastighet, för hvilken bevilning ej erlägges, påföres fyrktal efter det belopp, som, derest bevilning för densamma, enligt Art. II i bevilningsstadgan utgå skulle, på grund af taxeringsvärdet, mot sådan bevilning svarar; hvaremot inkomst af arrende för sådan fastighet ej skall i fyrktal sättas" och i stället för *jordbruksfastighet* insätter *fastighet*, så blir hvad som säges om arrende äfven tillämpligt på hyra; men om nu också denna förändring vidtages, kvarstår dock bevilningsförordningen, som tolkar arrende såsom hyra. Innefattar man statens bangårdar, jag menar dermed bostadshus och banvaktarestugor, i taxeringslängden, och bevilningsförordningen å dem skall tillämpas, blifva stationscheferne och banvaktarne befriade från den inkomstbevilning, som nu beräknas för deras bostäder. Skulle man åter yrka, att kommunalskatt äfven erlades för verkstäderna, lokomotivskjul och dylikt, då kunde man äfven gerns fordra att så skulle ske för fästningsbyggnaderna å Carlsborg. Motionären har påpekat de stora kostnaderna i den kommun der han bor. Om det, hvilket vi vilja antaga, endast är lägre tjänstemän, som der äro boende, hafva de dock, efter hvad som upplysts i Lag-Utskottet, i lägsta lönegraden 300 R:dr och 75 R:dr i beklädnadspenningar samt dessutom fri bostad och fritt bränsle, som väl ej kan beräknas till mindre än 25 R:dr, och de få således erlägga bevilning för 400 R:dr inkomst. Det hufvudsakliga skälet, hvarför ej Utskottet instämt i motionärens förslag, är dock att derigenom ovilkorligen skulle blifva en rubbning i bevilningsförordningen, och att, om man också inginge på motionärens förslag, icke någon fördel skulle tillskyndas kommunen. Jag yrkar således bifall till Utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Redan vid remissen af denna motion tog jag mig friheten fästa uppmärksamheten derå, att ett bifall till densamma skulle komma att medföra ganska stora svårigheter. Jag kan

dock icke neka till att motionen har något berättigande, samt att vi böra sträfva att en gång komma derhän, att staten öfverallt, der den har fastighet eller idkar rörelse, må bidra till de kommunala utgifterna. För statens jord är detta redan iakttaget, ty staten såsom jorddrott låter brukaren betala dessa afgifter. Men hvad jernvägarne angår, hvilka snart nog torde blifva statens enda, och som jag tror förträffliga, domäner, så torde det icke böra ifrågakomma, att staten ännu skulle för dessa åtaga sig dylika afgifter. Jernvägar äro nemligen i en så exceptionel ställning, att de för hvad angår jernvägsbyggnader och stationshus till och med i enskild hand ansetts författningsenligt vara fria från bevillning samt de derpå beroende kommunalutskylder. Hittills har någon tvekan rådt, huruvida denna befrielse gällde äfven för bangårdar, banvaktarestugor och stationshus, men för att förekomma all tvetydighet har Bevillnings-Utskottet till andra artikeln i bevillningsstadgan föreslagit det tillägg, att dylika byggnader skola vara inbegripna i jernvägsbyggnaden. Detta har skett på förslag af motionär, som dermed, efter hvad jag tror, ganska riktigt antagit, att om Bevillningsstadgan ändrades derhän, att otvetydigt stationshusen inbegrepos i jernvägsbyggnaden, som enligt stadgans andra paragraf är bevillningsfri, kunde, med nuvarande lydelse af 58 § kommunalförfattning för landet, ej heller kommunalutskylder komma att för stationshusen betalas. Vid sådant förhållande måste hos mig, som biträdt Bevillnings-Utskottets ofvannämnda förslag, all tanke på bifall till Herr Odelbergs förevarande motion af sig sjelf förfalla. Och får jag derföre jemväl i öfrigt på de af Lag-Utskottet anförda skäl tillstyrka bifall till den föredragna punkten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten, och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

7:de punkten.

Bifölls.

8:de punkten.

Friherre Nordenfalk: Då jag är förvissad, att Kammarens ledamöter tagit kännedom om de vid denna punkt fogade reservationer, och då Kammaren redan en gång förut förehaft denna fråga samt då antagit den reservation i frågan Herr Faxe vid 1868 års riksdag afgaf, och den jag jemte flere bland Utskottets ledamöter i våra reservationer åberopat, så torde jag, utan att trötta med upprepande af dervid angifna motiv, nu kunna inskränka mig till att anhålla, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan i denna

punkt, ville bifalla åberopade reservationen, hvars slut jag tager mig friheten i dess helhet uppläsa.

“På grund häraf får jag tillstyrka, att nedannämnda §§ i Kongl. förordningen den 21 Mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd må erhålla följande förändrade lydelse:

§ 23. Kyrkoherden, eller den hans embete förestår, eller ock annan prestman, den han för något tillfälle kan dertill förordna, är i kyrkorådet ordförande.

I den annex- eller kapellförsamling, vid hvilken ständig prestman finnes anställd, skall han föra ordet när kyrkoherden, eller den, som hans embete förvaltar, ej är i stämman tillstädes.

I skolrådet skall jemväl kyrkoherden, eller den hans embete förestår, vara ordförande, derest ej stifts-styrelsen, på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, finner skäl att annan ordförande förordna.

Ledamöter i kyrkorådet — — utse.

Till ledamöter i skolrådet — — män.

Skolrådet väljer inom sig vice ordförande.

I så väl kyrkorådet — — fem.

Ledamöterna — — tid.

Och torde Riksdagen uti underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t, derest ett sådant beslut vinner Kongl. Maj:ts samtycke, måtte täckas i öfverensstämmelse dermed vidtagna förändringar i Kongl. stadgan om folkundervisningen i riket den 18 Juni 1842 och öfriga dithörande författningar, som till följd af samma beslut må blifva erforderliga.“

Herr von Möller: Det är icke mer än 4 år sedan denna § på grund af Riksdagens af Kongl. Maj:t fastställda beslut erhöll följande tillägg:

“Skolrådet väljer inom sig vice ordförande.“ På de ställen, der pastor af en eller annan orsak är förhindrad att utöfva sin befattning såsom skolrådets ordförande, kan således den valde vice ordföranden inträda i hans ställe. Det är således icke öfverklagadt, att detta tillägg icke är tillfyllestgörande för att afhjelpa de olägenheter, som då öfverklagades.

Vid det af mig åsyftade tillfälle biträdde Kammaren också den reservation af Herr Faxe, som reservanterne mot detta betänkande nu åberopa. Hufvudsakligen derföre att det icke i förordningen fanns stadgadt något sätt att få en kyrkoherde, som af ålder eller dylikt vore hindrad att utöfva befattningen såsom ordförande i skolrådet, ersatt af annan, beslöt Kammaren då att gifva det ifrågavarande momentet följande lydelse:

“I skolrådet skall jemväl kyrkoherden, eller den hans embete förestår, vara ordförande, derest ej stifts-styrelsen, på anmälan af kyrkoherden, eller eljest, finner skäl att annan ordförande förordna.“

Att, såsom Utskottet föreslår, göra pastor skyldig att mottaga val till ordförande och icke berättiga honom att afsäga sig detta val, om han dertill finner sig befogad, tycker jag icke vara rättvist. Då Kammaren torde hafva läst såväl Utskottets betänkande som ock

reservationerna, kan jag inskränka mig till att yrka bifall å den af Friherre Nordenfalk upplästa reservationen.

Herr von Stockenström: Om det också under den första tiden, sedan stadgan om folkundervisningen i riket utfärdats, kunde finnas giltiga anledningar till klagomål öfver det sätt, hvarpå en del af presterskapet värdade skolans angelägenheter, tror jag likväl, att förhållandet nu är högst betydligt förändradt, och att man har skäl att instämma i det vitsord, som Lag-Utskottet gifvit presterskapet, då Utskottet säger: "att de nuvarande skolråds-ordföränderne i allmänhet med samvetsgrannhet utöfvat sitt vigtiga uppdrag".

Presterskapet har alltmera kommit till insigt om folkskolans stora betydelse och om betydelsen af det vigtiga uppdraget att stå i spetsen för denna. Till ett sådant bättre förhållande har också den kontroll bidragit, som utöfvas genom den välgörande folkskoleinspektionen.

Om kyrkoherden upphörde att vara sjelfskrifven ordförande i skolrådet och detta skulle inom sig välja sådan, så skulle det säkerligen i många församlingar blifva mycket svårt om icke omöjligt att finna en person, som kunde rätt fylla ett sådant kall. Man kan nog klaga öfver den som nu är ordförande, men det är derför icke säkert, att man kan vara i tillfälle att utse en annan, som är bättre; och det är högst ovisst, huruvida någon medlem af kommunen skulle vilja åtaga sig att sköta detta åliggande, i fall han icke genom lagstiftningen tvunges dertill. Den som skall vara ordförande i ett skolråd måste, såsom Utskottet säger, ega nit, kraft och förmåga. Det är icke så många som ega detta nit, och ännu färre äro de, som ega förmåga att fullgöra ett sådant åliggande. Det måste dock vara en man med åtminstone en viss grad af bildning och insigter, som skall vara lämplig såsom ordförande i ett skolråd. Detta är för öfrigt ett helt och hållet lönlöst uppdrag, men ett uppdrag som, särdeles inom stora församlingar, är förenadt med mycket arbete. Det finnes församlingar med ganska vidsträckt omkrets, der man har ända till tio folkskolor och kanske till och med flera. Man fordrar af ordföranden, att han skall noggrannt inspektera dessa skolor, således ofta resa från den ena till den andra, vara närvarande vid examina m. m. dylikt. Jag tror verkligen icke, att det finnes många, som med nöje åtaga sig ett sådant uppdrag eller som hafva tid att egna sig deråt; och då de fyra åren äro slut och den valde således kan blifva befriad från att vara ledamot i skolrådet, så kan det lätt hända, att han, som måhända är den enda tjenliga personen, begagnar sig af sin rättighet och afsäger sig uppdraget, och då blir det naturligtvis en stor svårighet att finna någon annan i hans ställe.

Man har mången gång icke haft lätt att erhålla tjenliga ordförande i kommunalnämnden och äfven fått göra uppoffringar, för att kunna fylla platsen, hvilken dock fordrar vida mindre både arbete och kunskap än den befattning, hvarom nu är fråga. Då kyrkoherden icke är sjelfskrifven, kan man naturligtvis ej räkna på, att han skall stå färdig att i nödfall öfvertaga uppdraget, om han eger rätt

att undandraga sig detsamma, och isynnerhet om han blifvit förbigången vid föregående val.

Det säges, att om man får en annan ordförande än kyrkoherden, så skulle denne likväl ega ett stöd i kyrkoherdens insigter och erfarenhet, enär han på grund af sitt embete skulle blifva berättigad och förpligtad att vara ledamot i skolrådet. En liknande föreskrift har sedan länge stått i fattigvårdsförordningen och finnes der ännu. Erfarenheten har likväl visat, att, oaktadt denna sjelfskrifvenhet, kyrkoherden på många ställen undandragit sig att deltaga i fattigvårdsstyrelsens öfverläggningar, och jag tror icke, att man kan hafva att förvänta, att kyrkoherden skulle visa sig mera intresserad att vara med vid skolrådets sammanträden. Fattigvården är en sak, som bör kunna ligga honom ömt om hjertat, likasom skolan; och förhållandet blir nog i det ena fallet lika med hvad förhållandet redan är i det andra. Då jag är öfvertygad om, att skolan icke skulle komma att vinna på den föreslagna förändringen, tillåter jag mig att yrka afslag.

Herr von Sydow: Jag har inom Utskottet biträdt det förslag, som nu är föremål för öfverläggning, och jag har gjort det, dels därför att jag är öfvertygad, att, der kyrkoherden är lämplig till ordförande i skolrådet, han ock blir vald dertill, och dels emedan jag af erfarenheten känner fall, då det varit lämpligare om annan person än kyrkoherden kunnat utses till ordförande. Dessa äro de skäl, som gjort att jag, ehuru med tvekan, biträdt Utskottets förslag, till hvilket jag får yrka bifall.

Herr Widén: Efter de yttranden, som redan förekommit med yrkande på afslag å Utskottets förslag, hade jag icke ämnat begagna mig af ordet. Men sedan nu emellertid ett yrkande egt rum äfven på bifall, så anhåller jag att med några ord få afstyra Utskottets förslag och instämma i den reservation, som blifvit förordad af Friherre Nordenfalk och Herr von Möller.

Utskottet har afstyrkt den del af den föreliggande motionen, som afsåg att flytta ordförandeskapet i kyrkorådet från kyrkoherden, men deremot tillstyrkt den del af motionen, hvori föreslås, att kyrkoherden skulle upphöra att vara ordförande i skolrådet. Utskottet har likväl bibehållit så mycket af det gamla stadgandet, att kyrkoherden fortfarande skulle vara sjelfskrifven ledamot i skolrådet. Den motivering, som af Utskottet blifvit framställd för kyrkoherdens sjelfskrifva ledamotskap i skolrådet, synes mig likväl hafva till slutföljd, att han äfven bör kvarstå såsom sjelfskrifven ordförande. Utskottet säger nemligen, dels att religionsundervisningen är och bör fortfarande vara en af folkskolans förnämsta angelägenheter, dels "att presterskapet, till följd af sin bildning och sin öfvervägande intellektuala verksamhet, synes vara i hög grad egnadt att fatta folkskolans stora betydelse och att inom församlingen föra dess talan." Dessa äro just de egenskaper, som böra finnas hos ordföranden i ett skolråd, och jag undrar storligen, hvilka andra egenskaper öfver dessa man önskar, då man vill komma i tillfälle att välja en laicus till ordförande.

Utskottet säger dock, att häraf ingalunda följer, att kyrkoherden bör vara sjelfskrifven ordförande, och anför såsom skäl därför, dels att kyrkoherden kan vara alltför mycket upptagen af sina öfriga göromål, och dels att han kan vara af en så framskriden ålder, att han icke eger nog kraft att sköta denna befattning. Utskottet synes dervid hafva glömt, att vi hafva ett stadgande, hvarigenom vi alltid ega en vice ordförande att tillgå, och för sådana undantagsfall som de af Utskottet angifna kan ju då denne utöfva ordförandens åligganden. Vidare vill jag gerna, i enlighet med den nyssnämnda reservationen, åt stiftsstyrelsen inrymma rättighet att, derest kyrkoherden icke skulle vara lämplig eller eljest förhindrad, förordna annan ordförande. Om äfven denna utväg öppnas för skolrådet, så tror jag, att vi icke hafva något behof alls att ingå på Utskottets förslag.

Utskottet har vidare såsom skäl för sitt förslag anført, att laici derigenom skulle komma att med lifligare intresse omfatta folkskolans angelägenheter än hittills varit fallet. Derom kan vara mycket att säga. Framför allt borde man ega full säkerhet för, att det finnes personer för detta uppdrag, som ega de egenskaper, hvilka böra finnas hos en skolrådsordförande. Vidare synes det mig, att det torde verka mycket mera till väckande af lekmännens intresse för skolans angelägenheter, om de i kyrkoherdens nitiska och skickliga ledning hafva ett efterföljansvärdt föredöme. Särskildt vill jag erinra derom, att det förslag, hvarmed Utskottet framkommit, skulle fordra andra stadganden för att i någon mån blifva användbart. Jag behöfver dervid blott påminna om den kontroll, som hittills ansetts nödvändig öfver folkskolans vård så väl som öfver hvarje annat meniskt verk och som hittills varit åt domkapitlet uppdragen. När något varit att anmärka och förbättra i afseende på skolväsendets behandling inom en församling, så har domkapitlet egt att medelst skrivelser till skolrådet åstadkomma erforderliga åtgärder. Sådana skrivelser hafva egt betydelse, så länge kyrkoherden innehaft sin nuvarande plats inom skolrådet, der skolans sak varit en hans embetsangelägenhet och hvarje försummelse från hans sida således kunnat behandlas som tienstefel, men jag hemställer, hvad påföljd en dylik skrivelse kan hafva, sedan ordföranden blifvit en laicus. Jag vet icke, att domkapitlet kan ställa honom till ansvar, han må begå hvilken försummelse som helst. Han kan ju helt enkelt lägga skrivelserna till handlingarne och icke ens föredraga den i skolrådet, utan att, så vidt jag kan förstå, derigenom riskera något. Men Utskottets förslag utesluter ju icke kyrkoherden från att kunna väljas till ordförande af skolrådet? Men dermed bättras förhållandet föga eller intet. Ett ordförandeskap på grund af skolrådets eller församlingens val är för kyrkoherden icke längre en hans embets-sak, utan ett kommunaluppdrag allenast. Han kan följaktligen därför då ej drabbas af annat ansvar än hvar och en annan vald — han är då oåtkomlig för domkapitlets kontroll. Anser man kontroller nödiga, så bör man, i fall denna befattning skiljes från kyrkoherdens embetsåligganden och göres beroende af kommunalval, äfven söka

utfinna lämpliga och verksamma sådana. Detta har dock Utskottet uraktlåtit.

När vidare Utskottet vitsordat, att presterskapet med omsorg uppfyllt sin pligt att leda skolrådets öfverläggningar och vårda sig om skolans vigtiga värf, när ingen prestman beklagat sig öfver det besvär, som med ordförandeskapet tyngt på hans skuldror, när folkskoleinspektörerne, efter hvad deras berättelser gifva vid handen, väl vitsordat samma presterskaps åtgöranden för skolan, och när laici, såsom ledamöter i skolrådet efter gällande ordning hafva fritt tillfälle att verka allt hvad de förstå och förmå, samt skolväsendet, efter hvad nyss bemälda inspektörsberättelser upplysa, alltmer utvecklar sig till ett bättre under den ordning som finnes, så kan jag icke se något skäl, hvarför man skulle besluta sig för en, efter min tanke, lika onyttig som onödig och godtycklig förändring. Jag tillåter mig derfor att med afslag af Utskottets förslag yrka bifall till den af Friherre Nordenfalk och Herr von Möller förordade reservationen.

Grefve Hamilton, Hugo Bengt Archibald: Jag kan icke neka, att presterskapet nedlagt stor förtjenst i afseende å folkskolornas anläggning, men sedan dess har saken kommit i ett helt annat stadium. Det är tid att kommunerna sjelfva taga saken om hand och få det intresse som behöfs för att göra skolväsendet verkligen fruktbarande. Detta intresse kan icke väckas till lif, så länge kommunerna anse värden om skolorna vara en angelägenhet, som är för dem främmande och tillhör presterskapet ensamt. Jag är öfvertygad, att i många fall kyrkoherden kan vara lämplig till ordförande, men i många fall deremot icke, hvarför jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Bergstedt: Jag har vid föregående tillfällen också uttalat mig för den åsigten, att vi icke få lugn förr än kyrkoherdens sjelfskrifvenhet till ordförande i skolrådet upphör, och i grundsatsen är jag af den öfvertygelse att valfrihet är det riktigaste, men man behöfver dock ej nu gå så långt som Utskottet gjort. Först och främst möter det hinder mot Utskottets förslag, att det väl vill göra kyrkoherden till nödvändig ledamot i skolrådet, men ändå säger att val af ordförande skall förrättas; det anser jag väl hårdt att säga, det han ovillkorligen skall verka såsom ledamot, äfven sedan man upphäft stadgandet att han skall vara sjelfskrifven ordförande. Jag kan ej anse detta lämpligt, derföre att man nästan kan antaga den kyrkoherde vara oskicklig som ledamot, hvilken ej kan ifrågakomma såsom ordförande. Skall valfrihet finnas, bör den vara fullständig. Det andra som hindrar mig att nu sluta mig till Utskottets förslag, är den tendens, som gjort sig gällande hos Riksdagen, ehuru jag förmodar att den icke vinner bifall inom denna Kammare, att landsingen skulle uppsätta förslag till inspektörerne öfver folkskolorna. Jag ber att, i likhet med föregående talare, få ansluta mig till de Herrar reservanter, som upptagit den af Herr Faxe vid 1868 års riksdag

riksdag framställda mening. Jag tror, att det förslaget tills vidare uppfyller alla rättmätiga önskningsar; församlingen blir då i tillfälle att välja vice ordförande, hvilken, vald med förstånd, bör kunna utöfva ett godt inflytande om kyrkoherden är olämplig, och för öfrigt lägges i stiftsstyrelsens hand en större makt, då den eger att, när den så finner skäl, förordna annan ordförande än kyrkoherden. Jag tror att detta för den närmaste framtiden kan vara tillräckligt, och ehuru jag ej nekar att fall finnas, och jag känner sjelf sådana, då kyrkoherdens obligatoriska ordförandeskap gjort mycket ondt och då presterna ej visat sig hafva haft något intresse för skolan, så tror jag dock, att de fall äro öfvervägande, då skolorna skulle hafva legat nere, om icke kyrkoherden uppehållit dem. Jag anhåller om bifall till reservanternes förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o att den förevarande punkten skulle af Kammararen bifallas; 2:o af *Friherre Nordenfalk*, att Kammararen, med afslag å Utskottets hemställan, måtte antaga det förslag, som finnes intaget uti Grefve Mörners samt Herrar von Möllers och Björkenstams reservation å sidan 34; samt 3:o att Utskottets ifrågavarande hemställan skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till den förevarande punkten, hvarvid svarades många nej jemte några ja, sedermera proposition på antagande af *Friherre Nordenfalks* förslag, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej, och slutligen proposition på afslag å punkten, hvilken proposition besvarades med många nej jemte åtskilliga ja; hvaruppå, och efter det proposition på antagande af *Friherre Nordenfalks* förslag ånyo framstälts samt med många ja jemte åtskilliga nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

9:de punkten.

Friherre Nordenfalk: Till följd af Kammararens nyss fattade beslut anhåller jag att äfven denna punkt måtte afslås.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten afslogs.

10:de punkten.

Bifölls.

11:te punkten.

Friherre Sprengtporten: Om någon tviflat på nödvändigheten af ett förtydligande i de delar af våra kommunallagar, som beröra kommunens

kompetens, bör han härom hafva öfvertygats af de grundliga skäl, som framdragits i Herr Ehrenborgs hofsamma motion, och genom Utskottets utveckling af frågan. Att brister finnas, och att dessa sannolikt redan haft och äfven i framtiden kunna få rätt betänkliga följder i afseende å bedömandet af den enskildes rättsförhållanden synes mig påtagligt; men om nu så är, visar det sig äfven som en oafvislig fordran, att dessa brister må blifva rättade genom införandet, i de sväfvande uttryckens ställe, af klara och tydliga bestämmelser. Man vill påstå, att det skall möta svårighet att begränsa kommunens kompetens genom uttryckliga föreskrifter; men i så fall torde anledningen härtill få sökas i den förut okända utsträckning man, för uppnåendet af vissa för kommunen skäligen främmande ändamål, i tillämpningen gifvit åt dess beslutanderätt, hvarigenom denna kommit att omfatta föremål, hvilkas yttersta gräns måste sökas i en aflägsen framtid, och som derjemte, med afseende å de ofta oberäknliga utgifter med hvilka besluten kunna komma att belasta kommunens medlemmar, icke följdriktigt kan hänföras till den grundlagsenliga sjelfbeskattningsrätt, som är kommunen tillerkänd. Frågan, om ett förtydligande behöfves, anser jag afgjord, och att förslaget till de erforderliga rättelserna bör utgå från Kongl. Maj:t måste jag betrakta som alldeles gifvet, då vår regering i ett annat ännu viktigare fall, eller i fråga om representationsförändringen, som med kommunallagarne eger ett så afgjort sammanhang, sjelf tagit initiativet. Jag anhåller sålunda, att Kammaren måtte bifalla Utskottets förslag, och skulle anse mycket förloradt, om det tillfälle, som nu erbjuder sig att i denna viktiga fråga återföra ordning och trygghet, skulle åsidosättas.

Herr Faxe: Jag kan ej neka till att äfven jag skulle finna det vara mycket väl om bestämdare föreskrifter kunde meddelas, men jag delar med reservanterne den åsigt, att det är nästan omöjligt, och om man verkligen meddelar sådana föreskrifter, råkar man lätt ut för ett annat ondt, det nemligen att förhindra nyttiga företags utförande. Att inskränka kommunens kompetens till hvad som tillkom den gamla sockenstämman torde väl ingen i denna Kammare vilja, och att gifva negativa föreskrifter blir alltid ofullkomligt, man undantager då en och annan större fråga på hvilken nu uppmärksamheten blifvit fästad, men glömmar andra lika viktiga. Då anser jag det bättre med den pröfningsrätt, som är förbehållen Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Kongl. Maj:t i vissa fall. Jag kan ej annat än begära afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: Lika med den förste talaren tror jag denna skrifvelse vara af icke ringa vikt; erfarenheten har nemligen visat, att kommunerna hafva en ganska stor benägenhet att inblanda sig i företag och spekulationer, som icke kunna hänföras till kommunernas enskilda behof och ej heller till deras gemensamma angelägenheter. Erfarenheten har äfven visat att det korrektiv mot dylika utflygter, som kommunallagarne sökt i den pröfning, som sådana beslut skola underkastas, icke, åtminstone icke

alltid, har medfört den påföljd som många har trott vara med samma författningars anda och mening öfverensstämmande. De 700 aktiebolagsordningar, som till och med år 1871 blifvit bifallna, vittna något om att det möjligen kan tåla vid att närmare bestämmas hvilka behof äro sådana, att kommunen eller kommunalstyrelsen kan ega rätt ålägga kommunen att vidkännas uppoffringar för dem. Jag tror att en skrifvelse, sådan som den nu ifrågasatta, möjligen kan leda till en närmare förklaring af rätta meningen, och således icke vara olämplig, hvarföre jag yrkar bifall till densamma.

Herr Dickson: Jag får deremot på det lifligaste afstyrka en sådan skrifvelse. Vål är det sannt att fall finnas, der kommunerna hafva öfverskridit de gränser, som sundt förnuft borde hafva uppställt för dem, men jag hemställer om skrifvelsen skulle kunna gagna till något. Huru skulle det ens vara möjligt att säga hvad kommunen får göra och hvad den icke får göra. Man skulle endast draga till ett band, som hindrade kommunen i hvarje nyttigt företag. Jag tycker att det vore särdeles olämpligt om från Riksdagen utginge en skrifvelse med begäran om en inskränkning i kommunalfriheten, ty det vore liksom att gifva sig sjelf ett fattigdomsbevis. Jag skulle önska att så mycket som möjligt öfverlemnades åt kommunerna att sjelfva bestämma sin verksamhet; regeringen eger ju alltid pröfva lagligheten och lämpligheten af beslutet. Jag anhåller om afslag å Utskottets hemställan.

Herr von Gegerfelt: Den siste talaren anmärkte olämpligheten af att Riksdagen ingick till Kongl. Maj:t med en begäran om inskränkning i kommunalfriheten; om så vore gjordt i förevarande skrifvelseförslag, skulle jag ej hafva så mycket deremot, men nu innehåller det ej någonting alls. Motionen afser tydligen inskränkning i kommunernas rätt att ingå i jernvägsföretag, men Utskottet anhåller nu endast, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, må blifva närmare bestämda. Utskottet har således icke tilltrött sig att bedöma just den fråga motionen egentligen afsett, utan endast genom den föreslagna skrifvelsen anhållit om ett förtydligande af gällande lag; jemför man emellertid våra kommunallagar med gällande praxis, så torde näppeligen någon lag vara så tydlig som denna. Skulle man begära någonting, så borde det vara en inskränkning i afseende å kommunernas befogenhet att inlåta sig i vidtomfattande företag. Detta kunde hafva något skäl för sig, men skrifvelsen, sådan den nu är formulerad, har ingen betydelse. Jag yrkar derföre afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Oscar: Det kan väl hända att den skrifvelse, Utskottet föreslagit, i den siste ärade talarens ögon icke har skäl för sig, men han får förlåta mig om jag ej delar hans åsigt. Det man klagat öfver är måhända mindre att regeringen så ofta stadfäster kommunernas beslut, ty, då det icke strider mot tydlig lag, kan det kanske verkligen icke afslås af regeringen, än att kommunallagen i

sitt nuvarande innehåll är så elastisk att, under den rättighet som är för kommunerna eller deras styrelse lemnad att handlägga sådana ärenden som angå kommunernas gemensamma hushållnings- och ordningsangelägenheter kunnat intagas beslut i ärenden som, ehuru gagneliga de ock i vissa hänseenden må hafva varit, dock omöjligen kunna hänföras till hvad man af ålder ansett hemfalla under den kommunala omvårdnaden, och just för att bereda större eller blott behöflig trygghet inom kommunerna har jag trott, att det skulle vara lämpligt att genom några närmare bestämmelser definiera hvilka ärenden kommunerna hafva rätt att handlägga. Det finnes kanske ännu ej stor befogenhet till klagomål, utan det är mera skenbart, men de nuvarande förhållandena kunna lätt föranleda oro. Att det skulle vara ett fattigdomsbevis och att begära en inskränkning i kommunalfriheten kan jag ej förstå; man säger endast att eftersom det visat sig under dessa tio år, att begreppet om hvad som hör till kommunens kompetens är ytterst sväfvande, är det af vigt att få det mera bestämdt. Då det är regeringen, som i sista hand har att handlägga sådana frågor och således bäst bör vara i tillfälle att bedöma hvad som med skäl bör tillhöra den kommunala verksamheten, är det icke att begära en inskränkning, om man endast önskar få en närmare bestämmelse om hvilka ärenden som tillhöra kommunen att på kommunalstämma handlägga. Gillar Riksdagen sedan ej förslaget till bestämmelser, kan den ju afslå det; att Riksdagen deremot nu skulle närmare bestämma innehållet, torde väl icke behövas. Jag vet ej hvarföre regeringen, åt hvilken initiativet i alla större lagförändringar vanligen öfverlemnas, icke skulle äfven i detta fall kunna uppgöra förslag till den behöfliga förändringen, och då jag tror att mycket godt skulle kunna vinnas genom ett närmare bestämmande, vågar jag påyrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr von Möller: Jag har icke reserverat mig mot Utskottets betänkande i den nu föredragna punkten. Jag trodde nemligen, att det förslag, som vid mom. 2 framställdes af mig och en del andra reservanter, skulle uppfylla hvad man egentligen åsyftar i detta moment, emedan genom bifall till detsamma skulle den förändring genomförts, att för beslut i sådana angelägenheter, hvarom enligt nu gällande författning kommunen icke har rätt att ensam afgöra, erfordrats 3-delar af de afgifna rösterna. Då emellertid detta förslag icke blifvit antaget, så anser jag mig berättigad att mot det nu föredragna momentet yttra några ord.

Hvad vill man med en dylik skrifvelse, som der föreslås? Man säger, att man önskar ändring eller förklaring i den Kongl. förordningen, så att man måtte få närmare bestämdt, hvad som förstås med kommunens "gemensamma ordnings- och hushålls-angelägenheter". Till en början tror jag, att ordet *ordningsangelägenheter* kommit in i punkten utan att egentligen behövas, ty någon förklaring med afseende derå har Lag-Utskottet icke åsyftat, och ej heller har jag hört, att man klagat öfver, att detta ord gifvit anledning till olika tydningar. Det är således kommunens *hushållnings-angelägenheter*, som frågan i sjelfva verket gäller. Jag medgifver, att jag gerna skulle

hafva sett, att kommunalförfattningarne i detta fall icke blifvit så tillämpade, som skett har, men då det är faktiskt att hvarken den komité, som utarbetade förslag till den nu gällande förordningen, var i stånd att riktigt definiera hvad som menas med dessa hushållnings-angelägenheter, ej heller Lag-Utskottet ansett sig mäktigt att uppdraga någon begränsning i sådant afseende, och då jag icke heller hört någon enda ledamot af denna Kammare, som tilltrött sig kunna framställa några sådana bestämmelser, som här äro i fråga, så tror jag icke, att man kan begära, att Kongl. Maj:t skall kunna lösa problemet. Man har visserligen nämnt, att det egentligen vore kommunernas bidrag till enskilda jernvägsbyggnader, som man genom en dylik begränsning ville förhindra, men enligt min tanke finnes det många andra företag, som lika litet böra höra till gemensamma hushållnings-angelägenheter. Så hafva vi sett, att kommuner fattat beslut om anläggande af tändsticksfabriker och badhus, och att de ingått på att garantera räntebetalingen å lån. Är det sådana företag, som man vill förhindra genom den begärda begränsningen, så må man tala ut. Jag tror dock, att det finnes så många andra saker, som äfven kunna dit hänföras, att hvarje begränsning äfven i sådant hänseende blir en omöjlighet. Att nu ingå till Kongl. Maj:t och begära en sådan ändring i förordningen, att de ärenden, som hänföras till kommunens gemensamma hushållnings-angelägenheter, må blifva närmare bestämda, är en åtgärd, hvars nytta jag omöjligen kan inse, ty då ingen hittills varit kapabel att uppdraga sådana bestämmelser, så torde icke heller Kongl. Maj:t nu vara det. Flera af de angelägenheter, som jag nyss påpekade, såsom t. ex. dylika fabriksanläggningar, anslag till jernvägar och än ytterligare garanti under många år af lån, upptagna för anläggande af enskilda jernvägar, har Kongl. Maj:t redan erkänt såsom liggande inom kommuners beslutanderätt, och icke kan man väl då tro, att Kongl. Maj:t skulle begränsa dessa hushållnings-angelägenheter så, att derifrån uteslötes något, hvartill han förut gifvit sin sanktion. Är här åter fråga om en demonstration från Riksdagens sida, och vill man således förklara att dylika ärenden icke böra hänföras till hushållnings-angelägenheter, så bör man säga rent ut, så att Kongl. Maj:t får veta hvad Riksdagen vill, men en så tom och intetsägande skrifvelse, som den Utskottet föreslagit, kan åtminstone icke af mig vinna något understöd, hvarföre jag yrkar afslag å denna punkt i betänkandet.

Herr von Ehrenheim: Om jag nu tillåter mig att yttra mig emot den af Lag-Utskottet föreslagna skrifvelsen, så är det icke därför, att icke äfven jag tror, att det vore önskvärdt, att omfånget af den kommunala verksamheten kunde något närmare begränsas, utan därför att jag tror, att det vore skäl, att Lag-Utskottet och Riksdagen själfva försökte sig på detta svåra lagstiftningsarbete, innan ärendet skickas till Kongl. Maj:t med en sådan inledning, som här är i fråga. Läser man nemligen motiven till skrifvelsen, så har man verkligen, på sätt redan blifvit erinradt, mycket svårt att säga, hvartån meningen egentligen syftar. De grunder, efter hvilka man önskar,

att den Kongl. propositionen skulle blifva framställd, äro verkligen åtminstone för mig så dunkla, att jag icke tilltror mig att utreda dem. Jag kan således icke föreställa mig, att det vore skäl att nu ingå till Kongl. Maj:t med en sådan skrifvelse som här föreslagits, och anser mig därför — under förhoppning, att saken i sin materiella del må blifva föremål för blifvande Lag-Utskotts beaktande — nu böra anhålla om afslag å det föredragna momentet.

Herr Lagerstråle: Det kan ej förnekas, att ju icke gränserna för kommunens beslutanderätt äro ganska lösligt uppdragna och kunna blifva föremål för olika tydningar, men det visar sig bäst af detta betänkande, huru svårt det för Lag-Utskottet sjelf varit att utfinna sådana bestämmelser, som skulle förekomma alla missuppfattningar i detta hänseende. Den skrifvelse, som af Utskottet är föreslagen, afser att hos Kongl. Maj:t begära förslag "till sådan ändring eller förklaring af Kongl. förordningarne om kommunalstyrelse i stad och på landet, att de ärenden, hvilka böra hänföras till kommunens gemensamma ordnings- och hushållnings-angelägenheter, må blifva i ofvan antydda syftning närmare bestämda. Häraf framgår således, att denna syftning bör återfinnas i motiven, och om man granskar dessa, så finnes der bland annat sagdt, att "om nu å ena sidan erkännes, att industriella företag af hvad slag och beskaffenhet som helst falla utanför kommunens verksamhet" etc. Jag frågar nu, huruvida det vore lämpligt, att Riksdagen uttalade en så beskaffad sats, då efter min förmening en mängd af de inrättningar, som *obestriddigen* ligga inom kommunens verksamhet att anordna, ovilkorligen måste förutsätta industriell verksamhet för att kunna ega bestånd. Icke blott Stockholm utan äfven en mängd andra städer och kommuner hafva nemligen i sednare tider inrättat arbetshus, och dessa kunna icke bestå utan något slag af industriell verksamhet. Jag kan därför icke finna, att uppställningen af detta skrifvelsförslag är sådan, att det bör vinna framgång i denna Kammare. Dessutom, om än hos Riksdagen förekommit tvekan om den rätta tillämpningen af kommunalförfattningarne och således en närmare förklaring af dem från Riksdagens sida anses önskelig, så får man väl ock antaga att, om Kongl. Maj:t hyst enahanda ovisshet, han, utan någon uppmaning från representationen, i ämnet aflåtit proposition till Riksdagen. Då emellertid så icke skett, kan det då vara skäl att Riksdagen begär förslag till en förklaring, som Kongl. Maj:t sjelf icke ansett sig böra framställa? Och för öfrigt, då de svårigheter, som här förete sig, icke kunna lösas af Riksdagens Lag-Utskott eller af Riksdagen, så må man icke heller billigtvis begära, att de skola kunna lösas af den andra statsmakten.

På dessa skäl yrkar jag afslag å Lag-Utskottets betänkande i den föredragna punkten.

Herr Nordström: Utskottets förslag i denna punkt går ut uppå att söka vinna närmare bestämmelser eller förklaring rörande de ärenden, som skulle falla inom kompetensen för den sjelfstyrelse och sjelfbestämmningsrätt, som de nya kommunallagarne tillerkänt

kommunerna och för utöfningen i detalj reglementerat. Huruvida den uppgift, Utskottet sålunda synes åsyfta, må kunna genom positiva föreskrifter fullständigt lösas, är emellertid något, hvarpå man på goda skäl kan tvifva, och betviflas kan äfven, huruvida lösningen kunde lyckas genom negativa föreskrifter om hvad till denna kompetens icke finge anses höra. Det ligger i all *förvaltnings* natur, att en mångfald af skiftande ärenden kan förekomma, som, ehuru de ej kunnat på förhand specifikt bestämmas, dock måste af förvaltningen till behandling upptagas, eller ock tvärtom, allt efter omständigheterna, tillbakavisas, och lika litet som man i fråga om de förvaltningsärenden, hvilkas behandling är statsmakten och dess organer förbehållen, skulle punktvis kunna uppräknade dem alla, eller uppställa dem i vissa allmänt rubricerade grupper, utan risk att dervid hafva uteglömt något, som till saken hörde, eller vore egnadt att aflägsna allt tvifvel om rätta tolkningen, lika litet skulle ett sådant uppräknande eller en sådan gruppuppställning kunna, efter hvad jag tror, genomföras i fråga om de förvaltningsärenden, som skulle tillhöra kompetensen för kommunernas sjelfstyrelse, så vida man ej ville äfventyra att i denna sjelfstyrelse göra sådana inskränkningar, att den komme att blifva en mindre eller större del af hvad den utan fara naturligen kunde vara. Uti kommunalförfattningarne från en nyare tid i andra Europas konstitutionela stater finner man ock derföre kompetensen för kommunernas sjelfstyrelse endast i allmänna ordalag omhandlad; och när och huruledes staten på grund af sin öfverhöghet förklarar sig befogad att i ett eller annat fall granskande eller rättande träda emellan, utgör föremål för närmare bestämmelser i dithörande lagar.

Uti förordningen om sockenstämmor m. m. af den 29 Augusti 1843, äfvensom uti den specielt för staden Stockholm om samma ämne utfärdade förordning af den 16 Maj 1847, finner man hos oss ännu de till sockenstämmans kompetens hörande ärenden punktvis uppräknade. Sockenstämma och kyrkostämma voro då ännu ej skiljda, och af de till omkring 21 punkter uppgående ärenden, som i förstnämnda förordning upptagas, var hälften af kyrklig natur. Den för sockenstämman i afseende å borgerliga kommunalärendens handläggning sålunda bestämda kompetens kunde likväl ej länge erkännas motsvara de anspråk på kommunalsjelfstyrelse under statsmaktens tillsyn, som af omsorgen om kommunernas och det deraf beroende allmänna bästas utveckling med skäl kunde uppställas, och uti de nu gällande kommunallagarne frångick man derföre den gamla traditionela uppfattningen af sättet för frågans lösning, särskiljde den borgerliga stämman från den kyrkliga, och sökte för den förra, eller den borgerliga kommunen, bestämma dess sjelfförvaltningsrätt och kompetens i sådant afseende genom orden: "*värda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter*" i den ordning, som i kommunallagarne stadgas, och med en deraf sjelfgifvet följande, sedermera äfven i 57 § Regeringsformen bekräftad rätt att "*för egna behof sig beskatta*".

Ehuru kompetensen för kommunernas rätt till sjelfstyrelse sålunda i allmänna ordalag bestämdes, förbisågs dervid likväl icke,

hvarken statens öfverhöghetsrättigheter eller nödvändigheten att mot möjliga missbruk af sjelfstyrelsen skydda kommunens medlemmar, individuelt betraktade. Alla de förvaltningsärenden, som väl i sig sjelfva kunde åt kommunerna till behandling uppdragas, men som dock nu äro eller framdeles kunna blifva åt offentlig myndighet till handläggning förbehållna, bilda sålunda ett undantag från kommunens kompetens. Vid behandlingen af ärenden, som stå i samband med *skyldigheter*, hvilka genom lag eller förordning äro kommuncerna, hvar för sig, ålagda att mot staten eller sig sjelfva fullgöra, måste ock dessa förordningar lända till efterrättelse, utan rätt för kommunen att pröfva, huruvida förordningen bör efterlefas eller icke. Och hvad åter angår de ärenden och frågor, som uppkommit genom kommunens, eller någon dess medlems i behörig ordning begagnade *rätt till initiativ*, och vid hvilkas pröfning kommunen eger att handla med full frihet och i saken göra eller låta hvad bäst henne synes, skola beslutet derom, för att vinna fullt bindande kraft, i vissa fall underställas Kongl. Maj:t, i andra Hans Befallningshafvandes i länet pröfning och godkännande, hvarförutom i alla de fall, der medlem af kommunen anser något dess styrelses beslut hafva obehörigen tillkommit, eller stå i strid med gällande lag och författning, eller annorledes öfverskrida kommunalstyrelsens befogenhet, eller kränka hans enskilda rätt, eller eljest hvila på orättvis grund, klagoe eller besvärsrätten står honom öppen för att vinna rättelse.

Det vill synas, som skulle genom allt detta verksamma garantier mot missbruk i ett eller annat afseende vid utöfningen af den kommunala sjelfstyrelsen vara gifna, och medel åt den enskilde anvisade att skydda sig mot missbrukens följder, ehvad styrelsen genom sina beslut öfverskridit sin kompetens, eller annorledes kränkt kommunens eller den enskildes rätt. Men Lag-Utskottet har emellertid, biträdande motionärens åsigt om det sväfvande eller obestämda, som skall ligga i ofvananförda, kommunernas sjelfstyrelse-kompetens betecknande ord: "gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter", funnit en förklaring af dem vara behöflig, och dervid äfven i sitt betänkande, exempelvis, framhållit frågan, huruvida medlemmarne af en kommun kunde genom beslut af dem, som deltaga i dess sjelfstyrelse, underkastas uttaxering af medel såsom bidrag, under en eller annan form, till kostnaderna för en af enskilda bolag eller personer tillämnad, för kommunen såsom nyttigt ansedd och dervede från hennes sida understöd värd jernväg.

Hvad nu det föregifna obestämda i de anförda orden angår, må man vid öfvervägande deraf först ej glömma hvad erfarenheten städse bekräftar, eller att, der de spekulativa intressena för sina sträfvanen behöfva söka stöd i skrifven lag, de ock, huru lagen än må vara affattad, tro sig deri hafva funnit det, så vida den ej tydliggen uttalar sig emot dem, i hvilket fall åter den ej rådfrågas. Det är tolkningen af lagens ord eller bokstaf, som de, med förbiseende af dess grund och mening, dervid söka lämpa efter sina önskningsar; och när enahanda intressen på många håll sålunda uppträda i samma syftning, utbildas på detta sätt om lagens mening en opinion, som i sjelfva verket vid dess stiftande icke varit åtsedd. Äfven uti före-

varande fråga åberopas en så beskaffad opinion, ehuru den ej från sakens väsende kan visas hemta något stöd. Då kommunallagarne förklara hvarje kommun berättigad, att, efter de grunder och i den ordning, som af dem närmare bestämmas, vårda sina *gemensamma* ordnings- och hushållnings-angelägenheter och *för egna behof* sig beskatta, är det kommunen såsom enhet, de här insätta såsom det handlande subjektet. *Hvad är då den borgerliga kommunen i statsrättslig betydelse?* Icke en rörlig menighet, icke ett tillfälligt grannelag eller aggregat af individer, icke endast en korporativ personlighet — utan en menighet, ett mindre samhälle, bosatt på en viss del af statens territorium, med uteslutande rätt att, oförkränt statens öfverhöghet, lagenligt ega och begagna densamma, och förbunden att fullgöra dermed förenade skyldigheter mot åtnjutande af deraf härflytande rättigheter. I sjelfva begreppet af borgerlig kommun ingår således ett *territorielt samband* emellan alla dess medlemmar och derigenom tillika mellan dessa och staten. Sambandet är *icke något frivilligt*, eller ett band, från hvilket medborgaren efter behag skulle kunna frigöra sig under det han förblifver medlem af staten; det är tvärtom, för att så säga, en naturnödvändighet, och derjemte ett af grundvilkoren för hela det stora statssamhällets förvaltning, bestånd och utveckling. Det är ock häruti det frö ligger, hvarur de för den borgerliga kommunens medlemmar *gemensamma* angelägenheterna utveckla sig; och, ehuru verkningarne af derom fattade beslut närmast beröra kommunen och icke kunna sträckas utom dess territorium, innefatta de dock tillika åtgärder för upprätthållande af *statsändamål* af beskaffenhet att skola i första hand af kommunerna vårdas. Denna vård (skolvård, sundhetsvård, fattigvård, säkerhetsvård m. m.) är äfven i de flesta fall kommunerna ålagd genom af statsmakten under olika form utfärdade lagar, i andra är den en följd af den genom lag ordnade grannelagsrätten i dess särskilda utgreningar och dermed i samband stående stadgar; och de af allt detta framkallade kommunalfrågor innebära således i sjelfva verket frågor om medel och sätt att fullgöra *kommunens skyldigheter mot staten* på samma gång som mot henne sjelf. Härtill kommer hvad kommunen på grund af eget initiativ finner skäligt och lämpligt att till utveckling eller förbättrande af sitt *gemensamma* yttre samlif företaga. Vid öfvervägande af alla dessa förhållanden framstår ej allenast i tydlig rättmätighet den lag, som bemyndigar hvarje kommun "att för egna behof sig beskatta", utan ock den sanna betydelsen af orden: "*egna behof*", utöfver hvilkas kraf beskattningen icke får sträckas. Behofven måste på en eller annan grund vara kommunens egna och *gemensamma* för alla dess medlemmar, för att uttaxeringen skall ega fullt stöd i lag.

För att nu något närmare taga i betraktande den af Lag-Utskottet exempelvis framställda fråga, må till en början erinras om, huruledes lagen om kommunalstyrelse på landet (10 §) vid *behofvens gemensamhet* fäster den vikt, att den i öfverläggningar och beslut öfver ärenden, som angå endast i mantal satt jord, ej tillåter andra i allmänhet röstberättigade att taga del, än dem, som sådan jord innehafva. Kommunala hushållnings-angelägenheter kunna således finnas,

som ej äro gemensamma för alla kommunens medlemmar, och verkningarne af besluten i sådana fall kunna således ej heller drabba andra medlemmar af kommunen, än dem, som till röst i besluten varit berättigade. En fråga af sådan beskaffenhet är, bland andra, den om *landsvägars* och *broars* byggande, ett besvär, som enligt gällande lag ännu i dag åligger på landet den i mantal satta jorden allena, efter behörigen upprättade vägdelningslängder. Om stadskommunerna är det i lag stadgadt, att de skola rödja och hålla vägar och broar så långt deras egor räcka, och ehuru i nyare tider förändringar må hafva egt rum i fråga om dem inom staden boende, som skola vidkännas detta besvär, är dock begränsningen af det samma enligt nu gällande lag för den af Lag-Utskottet uppkastade frågans bedömande af stor vikt att lägga märke till.

Nu äro landsvägarne ett slag af kommunikationsanstalter och såsom sådana af obestridligt stor vikt för hela landet så väl som alla dess bygder. Då kommunerna fullgöra sin i lag stadgade skyldighet att bygga och underhålla dem, uppfylla de dermed ett statsbehof, hvaraf gagnet kommer ej mindre dem sjelfva än staten till godo; men likväl kunna icke på landet *alla* medlemmarne af kommunen lagligen underkastas uttaxering för uppbringande af kostnaderna dertill, och ej heller i stad för mer, än för så vidt stadens egor räcka. Huru skall då rum vinnas för lagligheten af en på *alla* medlemmar af en kommun på landet utsträckt uttaxering för anskaffande, till större och mindre del, och under en eller annan form, af kostnaderna för en jernväg, eller, hvad stadskommun angår, för en jernväg längre än eller utöfver stadens egor eller territorium? För min del inser jag det icke; men finner det alldeles naturligt och följdriktigt, att, om en uttaxering skulle ega stöd i lag för sagda ändamål, den ej heller kunde förnekas vara befogad för åstadkommande af ångbåtar för kommunens behof af samfärdsel och trafikrörelse med så många andra orter, som de styrande i kommunen pröfvade skäligt och nyttigt, ja, för anläggande af fabriker eller andra industriella inrättningar af hvad slag som helst. Betraktade såsom kommunikationsmedel är ju mellan *ångbåt* och *jernväg* skillnaden ej annan, än att ångbåten drifves af ånga till sjös och jernvägen bedrifves medelst ånga till lands; och hvad angår yttrandet af en ärad talare före mig, att en kommun ej kunde förnekas att till understöd för sin fattigvård anlägga ett arbetshus eller fabrik och draga nytta af deraf fallande vinst, så erkännes detta med nöje, men med den erinran, att, då upprätthållande af fattigvården är en kommunen ålagd skyldighet, för hvars fullgörande hon sjelf eger bestämma sättet, så vidt det motsvarar ändamålet, någon verklig jemförelse ej kan ega rum emellan ett af sådan anledning inrättadt arbetshus och en af kommunen medelst uttaxering anlagd fabrik, beräknad på fri spekulation. Gasverk, vattenledningar höra till samma kategori som nyssnämnda arbetshus. De representera ett af sätten att fullgöra en kommunalskyldighet.

De spekulativa, på vinst beräknade, fria företagen, till hvilka äfven jernvägar af någon större utsträckning höra, kunna ej, efter mitt omdöme, inrymmas under begreppet: kommunens gemensamma

ordnings- och hushållnings angelägenheter, för hvilkas vårdande gemensam uttaxering kunde blifva nödvändig. De måste förblifva den enskilda företagssamheten förbehållna och ej med något slags tvång framkallas. Sådant öfverensstämmer ock med den frihet i näringspekulation, vare sig af enskilda eller bolag, som utgör grundtanken i nu gällande näringslagar hos oss; och om staten för stambanorna gör ett undantag, så äro skälen därför af högre vikt, än att deraf något prejudikat för tvångsbananor, ålagda kommunerna, kunde hemtas. Att såsom enskild person, ehuru medlem af en kommun, tvingas att ingå uti en spekulation, om än med de mest lofvande utsigter, är icke förenligt med rätt, och än mindre att tvingas ingå i garantiförbindelse för möjliga förluster, härflytande från andras mindre väl beräknade spekulationer. Skola kommunerna kunna genom sina sjelfvalda styrelser underkastas sådant tvång, borde det då åtminstone vara med tydliga ord i lag stadgadt; men något sådant stadgande finnes dock ej; det är endast genom en från rättens och sakens väsende afvikande tolkning, man trott sig kunna leda sig till en sådan slutsats. I förslagen till de nya kommunallagarne fanns likväl intaget förbud för kommunerna att inlåta sig på bedrifvande af spekulativa företag, men ansågs vid högre pröfning öfverflödigt att bibehålla. Måhända hade det ej skadat att låta det kvarstå.

Emellertid, då, såsom jag redan haft äran yttra, den förklaring, Utskottet, utan att afgifva något förslag dertill, nu tillstyrkt att i behörig ordning söka utverka, knappt skulle kunna på ett fullt tillfredsställande sätt meddelas; då jag vidare tror, att, med noggrannt aktgifvande på hvad nu gällande kommunal- eller andra lagar i respektiva ämnen stadga, den ifrågasatta förklaringen kunde anses umbärlig; och då jag dessutom tror, att de medel till vinnande af rättelse i kommunernas utöfver deras befogenhet gående beslut, hvilka nu i kommunallagarne finnas uppställda, skola, behörigen begagnade, motsvara ändamålet, anser ej heller jag mig nu böra hemställa om bifall till Lag-Utskottets ifrågavarande förslag.

Friherre Sprengtporten: Då jag tillstyrkt, att Riksdagen måtte bifalla det förslag, som Stats-Utskottet här framställt, har jag för min del lyst det fullkomligaste förtroende till den lagstiftande förmåga, som tvifvelsutän finnes inom våra stats-departement så att ett lagförslag bör kunna uppställas och framläggas för Riksdagen, som undanrödjer de öfverklagade olägenheterna, utan att kommunernas verksamhet inskränkes i någon del, der den bör ega rum. Jag kan icke heller instämma med en värd talare i den åsigten att, derföre att Kongl. Maj:t icke funnit skäl att för Riksdagen framlägga något förslag till ändring af ifrågavarande stadgande, Riksdagen skulle vara förhindrad att begära, det täcktes Kongl. Maj:t vara betänkt på en dylik framställning. Det är ju hvarken mer eller mindre än en rättighet, som grundlagen tillerkänner svenska folket, att genom Riksdagen vända sig till Kongl. Maj:t med sina önsknings. Enligt hvad jag tror, kunna ej heller dylika frågor bättre utredas, än af regeringen sjelf, som haft att handlägga en mängd sådana och varit i tillfälle att pröfva halten och betydelser af de besvär, som

från många sidor blifvit framställda i dessa ämnen. Om jag skulle inlåta mig vidare på denna fråga och söka utreda följderna af den tillämpning af kommunallagarne, som på sednare tider stundom förekommit, så skulle jag kunna framställa den frågan: huru det låter sig göra att förlika denna tillämpning med de föreskrifter rörande stiftandet af aktiebolag, som förekomma i 1848 års Kongl. förordning, och hvarigenom en bolagsman är befriad från all ansvarighet utöfver gränsen af sin teckning; under det att en medlem af en kommun iklädes ansvarigheten för hela kommunens förbindelser, då denna i egenskap af en persona moralis träder i ansvarighet för eller tecknar sig sjelf för ett visst antal aktier? Men jag tror mig icke böra fortsätta att utveckla konsekvenserna af min anmärkning längre, utan inskränker mig till att yrka bifall till Lag-Utskottets betänkande i denna punkt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den talare, som yttrade sig näst före den siste, hade otvifvelaktigt rätt i sitt påstående, att någon specifik uppräknig af de ärenden, som äro att räkna till kommunens gemensamma hushållnings-angelägenheter, icke förekommer i något annat lands lagstiftning, och att något försök i den riktningen icke heller hos oss skulle kunna lyckas. Han uttalade emellertid den åsigten, att negativa bestämmelser, om hvad som skulle undantagas från kommunernas beslutanderätt i nämnda afseende, skulle kunna åstadkommas. Lyckligtvis återfinner jag i motiven till Utskottets betänkande en hänvisning just i detta hänseende. Der säges nemligen: "om det icke låter sig göra att på detta sätt komma till målet (genom att punktvis uppräknä alla till kommunens behandling hörande ärenden), så återstår dock en annan utväg, den nemligen att genom negativa bestämmelser förekomma, att kommunerna befatta sig med sådana företag, som, om de också indirekt medföra gagn för flertalet af kommunens medlemmar, likväl icke afse att fylla mera allmänna kommunalbehof". De motiv, på hvilka skrifvelsförslaget hänvisar, gifva således just den antydning, som samme talare ansåg riktig. Jag tror derföre, att i den af honom påpekade omständigheten icke ligger något skäl till afslag å den skrifvelse, som af Lag-Utskottet blifvit föreslagen.

En annan talare har anfört såsom skäl, hvarföre denna skrifvelse skulle vara öfverflödig, att om Kongl. Maj:t hade funnit otydligheter i lagen, så skulle han säkerligen derom aflåtit nådig proposition till Riksdagen. Jag tillåter mig dock att i Herrarnes minne återkalla, att det finnes flera civillagar, utfärdade på sednare tider, hvilka föregås af Kongl. Maj:ts nådiga förklaring, att han funnit dem i åtskilliga delar bristfälliga och mindre tillfredsställande, men det oaktadt, i afseende på de större fördelar, som af dem vore att hemta, sanktionerat dem. Man hade då kunnat vänta att, när lagen blifvit publicerad med ett sådant förord, man framdeles skulle försöka att få bristerna afhjelpa, men något sådant har icke försports. Således ligger icke i den omständigheten, att en Kongl. proposition ej blifvit aflåten, något bevis för att ingen tvekan om rätta tolkningen af de ifrågavarande författningarne hos Kongl. Maj:t förekommit. Jag hoppas visserligen, att ingen sådan tvekan gifvit sig tillkänna, icke

ens på sista tiden, men det är i alla fall säkert, att en rik erfarenhet, större än på något annat håll, nödvändigtvis måste finnas samlad hos de personer, hvilka hafva det viktiga uppdraget att pröfva och handlägga de kommunala ärenden, som på sednare tider i så stor mängd inkommit till Kongl. Maj:t, och att således hos dem en sakkännedom måste förefinnas, hvilken visserligen icke kan komma den enskilde representanten till del. Efter mitt förmenande vänder man sig således just till rätta stället, då man ingår till Kongl. Maj:t med begäran, att han behagade reda dessa förhållanden och göra de framställningar som han möjligen med anledning deraf kan finna erforderliga. Det är sedermera alltid Riksdagen förbehållet att, i fall något förslag meddelas, om detsamma icke finnes tillfredsställande, förkasta detsamma eller ock med eller utan förändringar antaga det.

Man har äfven anført, att en sådan föreskrift, hvarigenom kommunens deltagande uti industriela företag skulle förbjudas, skulle lägga hinder i vägen för inrättandet af arbetshus. Jag vill icke inlåta mig på denna speciela fråga, men jag spår, att den tid icke är aflägsen, då dessa arbetshus komma ur mödet igen. Man får således se äfven denna sak från en mera praktisk synpunkt; den ligger emellertid alldeles utom den förevarande frågan.

Herr Brun: Enligt min uppfattning skulle det för Kongl. Maj:t uppstå svårigheter icke allenast att definiera hvad som hör till kommunens gemensamma angelägenheter, utan äfven att gifva sådana negativa bestämmelser, som här blifvit ifrågasatta. Såsom ett bevis härför tager jag mig friheten att erinra om en angelägenhet, som utan tvifvel af flertalet bland Kammarens ledamöter anses vara den mest vådliga, hvarpå kommunerna kunna inlåta sig, eller deltagandet i jernvägsanläggningar. Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten på, att dylika anläggningar kunna finnas, som äro så nödvändiga för en kommun, att de i ordets hela bemärkelse kunna sägas vara en dess gemensamma angelägenhet. Ett bevis härför ligger redan i den omständigheten, att dylika anläggningar icke allenast beröra alla fastighetsvärden, utan äfven att på dem beror möjligheten för kommunen att blifva försedd med hvad som erfordras till lefnadsbehovens fyllande. Exempel härför kan jag anföra flera, men jag vill dock endast framdraga ett, och detta ett af större omfattning. Såsom bekant, är det ifrågasatt att inom kort göra verklighet af den länge påtänkta jernvägen till de norra provinserna. En undersökning är bekostad af staten, men denna, hvad beträffar den öfre delen af den undersökta sträckningen, ogillas nästan allmänt af Norrlands befolkning. De anse nemligen, att den mening, som Jernvägsbyggnadsstyrelsen i detta ämne hyser, icke är den rätta, utan att landets fördel bjuder, att man väljer en annan riktning. Jag hemställer nu till dem, som anse kommunerna vara utom sin befogenhet, om de deltaga i jernvägsanläggningar, huruvida det icke måste anses som en gemensam angelägenhet för dessa kommuner att bekosta en ny undersökning. Säger man, att jernvägarne äro ett föremål, som är främmande för kommunen, så måste man ock i konsekvens dermed bestrida kommunernas deltagande i bekostandet af jernvägsundersök-

ning. Jag frågar dock, om icke detta vore att lägga ett mycket skadligt band på den kommunala verksamheten. Det är vidare bekant för dem, som taga någon notis om hvad som föregår i de nordliga provinserna, att det är fråga om icke mindre än att alla Norrlands kommuner skola deltaga i norra stambanans byggande för att en gång få verklighet deraf, och om denna tanke en gång skall realiseras, och om orterna sjelfva förklara sig vilja det, så hemställer jag, huruvida det vore rätt att förmena dem detta. Man säger visserligen, att ett sådant företag icke är någon deras gemensamma angelägenhet, och att det ligger alldeles utom den kommunala befogenheten, men jag hemställer, om det icke är deras gemensamma angelägenhet att på detta sätt bereda sig möjlighet att få sina lefnadsförnödenheter, hvarifrån dessa orter under närvarande förhållanden lätt nog kunna förhindras. För icke länge sedan voro dessa trakter utsatta för svåra missväxter, och ingen lär väl vilja bestrida att det är en gemensam angelägenhet att söka förekomma de förfärliga följderna af dylika olyckor. Med ett ord jag tror, att just från det exempel, som mest här blifvit framdraget, eller kommunernas deltagande i jernvägsbyggnader, kan hemtas anledning till tvifvel, huruvida det är rätt att pålägga kommunerna ett dylikt förmynderskap.

För min del yrkar jag afslag å den föreslagna skrifvelsen.

Herr Nordström: Det är blott några få ord, som jag har att yttra till svar på den siste talarens anförande. Man tyckes alldeles hafva förbisett, då man försvarar kommunernas rätt att deltaga i jernvägsföretag, den dermed så nära sammanhängande frågan, huru vinsten af trafiken skall fördelas, ifall någon sådan uppstår. Skall den tillfalla kommunens gemensamma kassa, eller skall den fördelas på alla dem inom kommunens territorium, som fått vidkännas uttaxering för företaget? Detta är en fråga, som man måste hafva klart för sig, då man vill bedöma, huruvida en dylik entreprise är en gemensam kommunalangelägenhet eller icke. Denna fråga har dock alldeles icke förekommit till öfvervägande under den nu förda diskussionen; men i alla fall kräfver den ett svar. Har uttaxering egt rum för att lemna direkta bidrag, i form af aktieinköp eller rent understöd, till det af ett enskildt bolag tillämnade jernvägsföretaget, är det då kommunen såsom enhet, eller dess medlemmar hvar för sig, hvilka andel i vinsten skall tilldelas? Och om åter understödet lemnats sålunda, att kommunen iklädt sig garanti för en viss vinstprocent af företaget, samt derefter blir tvungen att vidkännas garantiens följder, så har derigenom af den generation, som i dag verkar i kommunen, en börda blifvit lagd på kommande generationer, hvilka af den enskilda entreprisen icke hafva någon fördel. Huru saken än må betraktas, kunna jernvägsanläggningar utom kommunens territorium således, efter mitt omdöme, icke anses såsom *gemensamma* hushållningsangelägenheter för kommunen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels

bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Friherre Sprengtporten begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 11:te punkten i Lag-Utskottets utlåtande N:o 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren den ifrågavarande punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—11.

Nej—47.

Kammaren åtskiljdes kl. 11 e. m.

In fidem

O. Brakel.
